

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLER ANABİLİM DALI

DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

12. YÜZYILDA KATOLİK KİLİSESİ KARŞITI BİR

AKIM: VALDOCULUK

(Anti-Catholic Movement in the 12th Century: Waldensian)

Yüksek Lisans Tezi

Sebile AKTEKİN

ANKARA- 2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLER ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

12. YÜZYILDA KATOLİK KİLİSESİ KARŞITI BİR
AKIM: VALDOCULUK

(Anti-Catholic Movement in the 12th Century: Waldensian)

Yüksek Lisans Tezi

Sebile AKTEKİN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ahmet Hikmet EROĞLU

ANKARA- 2025

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLER ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

12. YÜZYILDA KATOLİK KİLİSESİ KARŞITI BİR AKIM:
VALDOCULUK

(Anti-Catholic Movement in the 12th Century: Waldensian)

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ahmet Hikmet EROĞLU

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

- Prof. Dr. Ahmet Hitmek EROĞLU
- Prof. Dr. Durmuş ARIK
- Doç. Dr. Muhammed GÜNGÖR

Tez Savunması Tarihi

07.02.2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Prof. Dr. Ahmet Hikmet EROĞLU danışmanlığında hazırladığım “**12. YÜZYILDA KATOLİK KİLİSESİ KARŞITI BİR AKIM: VALDOCULUK (Anti-Catholic Movement in the 12th Century: Waldensian)**” (Ankara, 2025) adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

27/02/2025

Sebile AKTEKİN

ÖN SÖZ

11. yüzyılda Gregoryen Reformu'ndan sonra Katolik Kilisesi'nin artan zenginliğine karşı havariyel yoksulluğu benimseyen birçok akım ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında önemli bir yer edinen Valdoculuk akımı, kökeni Ortaçağ'a dayanan ve varlığını günümüze kadar sürdürebilen Katolik Kilisesi karşıtı tek akımdır.

Valdocularla ilgili hazırladığımız tez, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte; konunun önemi ve amacı, araştırmanın metodu, sınırlılıkları ve kaynakları ele alınmıştır. Kaynaklar kısmında Valdocu akıma ait el yazmaları hakkında genel bilgiler verilmiştir. Birinci Bölüm'de; Valdocu akımın ortaya çıktığı dönemde Katolik Kilisesi'nin durumu ve akımın ortaya çıkmasına zemin hazırlayan durumlar ana hatları ile ele alınmıştır. Ayrıca Katolik Kilisesi karşıtı, benzer özellik taşıyan başka akımlara da yer verilmiştir. İkinci Bölüm'de; Valdoculuğun ortaya çıkış ve gelişim süreci irdelenmiştir. Valdocu akımın kurucusu kabul edilen Pierre Valdo'nun hayatı, ilham kaynakları ve faaliyetleri incelenmiş, Pierre Valdo'dan sonra akımın tarihsel süreç içinde yaşadığı durumlar ele alınmıştır. Üçüncü Bölüm'de; Valdocu akımın cemaat yapısı ve faaliyetleri ortaya konulmaya çalışılmış, Katolik Kilisesi ayinleri arasındaki benzer ve farklı yönler incelenmiştir.

Dinler Tarihi alanını bana sevdiren ve bu alanda akademik çalışma yapma noktasına gelmemde beni etkileyen değerli hocam Prof. Dr. Kadir Albayrak'a teşekkürü borç bilirim. Tez çalışmamızın başından sonuna kadar bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım, her aşamada bana yardımcı olan ve değerli fikirleriyle yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Hikmet Eroğlu'na teşekkür ederim. Ayrıca yüksek lisans eğitimim boyunca Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı'nın kıymetli hocalarına da öğrenim süreci içerisinde bana kattıkları değerli bilgiler için teşekkür ederim.

Hayatımın her alanında benden hiçbir konuda desteğini esirgemeyen aileme, özellikle annem Azize Aktekin'e kocaman bir teşekkür borçluyum. Eğitim hayatım

boyunca yoluma ışık tutan, maddi ve manevi desteğiyle her zaman yanımda olan
teyzem Yasemin Bozkır'a teşekkür ederim.

Sebile AKTEKİN

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1
1. Konunun Önemi ve Amacı.....	1
2. Araştırmanın Metodu ve Sınırlılıkları.....	2
3. Araştırmanın Kaynakları.....	4
3.1. Valdocuların Yeni Ahit El Yazmaları	5
I.BÖLÜM.....	9
XI. VE XII. YÜZYILLARDA HİRİSTİYANLIĞIN GENEL DURUMU	
1. Siyasi Durum.....	9
2. Sosyal Durum.....	12
3. Dini Durum	13
3.1. Katolik Kilisesi Karşısı Akımlar.....	14
3.1.1. Bogomiller.....	15
3.1.2. Katharlar.....	17
II. BÖLÜM	19
VALDOCULUĞUN ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ	
1. Valdocaluğun Ortaya Çıkışı.....	19
1.1. Valdoculara Verilen İsimler.....	19
1.2. Valdocuların Kökeni.....	20
2. Pierre Valdo (1140-1205/7)	23
2.1. Pierre Valdo'nun Hayatı	23
2.2. Pierre Valdo'nun İlham Kaynakları.....	27

2.3.	Pierre Valdo'nun Faaliyetleri	30
2.3.1.	Kutsal Kitap Çevirisi.....	30
2.3.2.	Vaaz.....	32
3.	Valdoculuğun Tarihsel Geilişim Süreci	35
3.1.	Valdoculuğun Bölünmesi	35
3.2.	Valdoculuğun Katolik Kilisesi Tarafından Kınanması.....	37
3.3.	Valdoculuğun Katolik Kilisesi Tarafından Aforoz Edilmesi	41
3.4.	Valdoculuğun Katolik Kilise Tarafından Zulme Uğraması.....	43
3.5.	Valdoculuğun Yayılması	44
3.6.	Reformasyon Dönemi	46
3.7.	Günümüzde Valdocoluk	50
III. BÖLÜM	.....	53
VALDOCULUĞUN CEMAAT YAPISI VE AYINLERİ		
1.	Valdoculuğun Organizasyonu ve Cemaat Yapısı	53
1.1.	İlk Topluluk ve Cemaat Yapısı	53
1.2.	Valdoculuğa Üyelik Şartları	55
1.3.	Valdocu Vaizler (Barbeler) ve Eğitimleri	56
2.	Valdocu Cemaatinin Faaliyetleri	59
2.1.	Gizli vaazlar	60
3.	Valdocu ve Katolik Kilisesi Ayinleri ile Benzerlik ve Farklılıkları	62
3.1.	Sakramentler.....	62
3.1.1.	Vaftiz.....	63
3.1.2.	Evharistiya.....	64
3.2.	Evlilik.....	66
3.3.	Tövbe	67
3.4.	A'raf	68
3.5.	Azizlere Dua.....	70
3.6.	Yemin	70
3.7.	Ölüm Cezası	71

SONUÇ.....	73
KAYNAKLAR	76
EK 1.....	84
EK 2.....	87
EK 3.....	90
EK 4.....	95
ÖZET.....	99
ABSTRACT.....	100

KISALTMALAR

AÜİFD. : Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Bk. : Bakınız

Çev. : Çeviren

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

Ed. : Editör

s. : sahife

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

vol. : Volume

GİRİŞ

1. Konunun Önemi ve Amacı

Tarihin bütün devirlerinde ve bütün toplumlarında daima kendisiyle karşılaşılacak evrensel bir olgu olan din, insanı hem içten hem de dıştan kuşatan, onun düşünce ve davranışlarında kendini gösteren bir olgudur.¹ İnsanın varoluşsal ihtiyacına cevap verdiği için tüm insan topluluklarında din vardır.² Dünyada en çok inananı bulunan dinler arasında yer alan Hristiyanlık, oldukça köklü bir tarihe sahiptir. Hristiyanlık; Doğu Hristiyan Kiliseleri, Katolik Kilisesi, Ortodoks Kilisesi ve Protestan Kiliseleri ve daha küçük çaptaki birçok kilise ve tarikattan meydana gelen çeşitli cemaatlere ayrılmış durumdadır.

Hristiyanlar başlangıçtan itibaren birçok ihtilaflar ve bölünmeler yaşamıştır. İlk dönemlerde ortaya çıkan Ebionitler³, Marsiyoncular⁴ gibi topluluklar varlıklarını devam ettirememişlerdir. 5. yüzyılda Doğu Kiliseleri ayrılmıştır. Hristiyanlar arasında en büyük bölünme 1054 yılında, dini ve siyasi anlaşmazlıklar sebebiyle olmuş, Doğu ve Batı Kiliseleri oluşmuştur. Böylece Doğu Kilisesi ‘doğru inanç’ anlamında “Ortodoks Kilisesi”, Batı Kilisesi ise ‘evrensel’ anlamında “Katolik Kilisesi” olarak anılmaya başlanmıştır.⁵

Hristiyanlık içerisinde en yaygın olan ve en çok inananı bulunan Katolik Kilisesi, özellikle Ortaçağ döneminde birçok önemli gelişmeye tanık olmuştur. Ortaçağ döneminin en önemli tarafı başta Avrupa'yı daha sonra birçok ülkeyi de etkilemesidir. Bu dönemde başlayan Katolik Kilisesi içinde ortaya çıkan reform hareketleri Protestanlığın oluşmasını sağlamıştır. Her ne kadar reform hareketleri

---

¹ Günay Tümer, “Din”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1994).

² Ahmet Hikmet Eroğlu, “Din” Kavram Atlası / Dinler Tarihi II (Gazi Kitabevi, 2020),1.

³ Ebionitler; Yahudi şeriatına riayet etmenin Hristiyan olmak için gerekli olduğunu kabul eden Yahudi asıllı Hristiyan topluluktur. Ahmet Hikmet Eroğlu, “Ebionitler” Kavram Atlası / Dinler Tarihi II (Gazi Kitabevi, 2020),77.

⁴ Marsiyoncular; Gnostik ve dualist anlayışlardan etkilenen ilk dönem Hristiyan akımlardan biridir. Ahmet Hikmet Eroğlu, “Marsiyonculuk” Kavram Atlası / Dinler Tarihi II (Gazi Kitabevi, 2020),78.

⁵ Ahmet Hikmet Eroğlu, “Hristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/01 (2000),309-325.

1517’de başlasa da önceden birçok akım ortaya çıkmıştır. Bu akımlar bir bakıma Protestanlığın hazırlık dönemini oluşturmuştur.

Tezin konusu olan “12. yüzyılda Katolik Kilisesi Karşısı Bir Akım: Valdocular”, reformun alt yapısını oluşturma konusunda büyük katkı sağlayan bir akımdır. Valdocuların çeviri faaliyetleri ve ruhban sınıfının otoritesini sorgulaması, Martin Luther'den (1483-1546) önce bir reform talebini dile getirmiştir.⁶ 12. yüzyıl Fransa'sında ortaya çıkan 'Lyon Yoksulları' olarak da adlandırılan ve Martin Luther'den önce reform sürecine zemin hazırlayan Valdocular, İncil'in fakirlik ve vaaz gibi değerlerini takip ederek havarisel yaşamı benimser. Katolik Kilisesi tarafından sapkın ilan edilen ve daha sonra Kilise tarafından aforoz edilen Valdocular, o dönemlerden günümüze ulaşan tek Kilise karşıtı akımdır.

Bu bakımdan Valdocular, Hristiyan tarihinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Araştırmanın temel amaçlarından biri de bu konudaki bilgi eksikliğinin giderilmesidir. Valdocular ile ilgili Türkçe kaynak olmaması ve daha önce bu konunun ele alınmaması nedeniyle konu akademik düzeyde ele alınarak bilgi düzeyindeki eksikliğin giderilmesi ve literatüre katkı amaçlanmıştır. Çalışmamızın temelinde Valdocaluğun ortaya çıkışı, tarihsel gelişimi, inanç ve ibadet anlayışları konuları ele alınmıştır.

Valdoculara uygulanan zulümler, farklı araştırmacı ve yazarlar tarafından oldukça kapsamlı ele alınan uzun soluklu bir konudur. Ancak tezin kapsam ve sınırlılıklarından dolayı bu konu genel hatlarıyla ele alınmış, daha fazla detaya yer verilememiştir.

2. Araştırmanın Metodu ve Sınırlılıkları

Tezde Valdocular hakkında doğru ve akademik bilgiler içeren daha önce yayımlanmış tezler, kitaplar, ansiklopediler ve Valdocular hakkında yazılmış temel kaynaklar kullanılarak akımın yaygın özellikleri genel hatlarıyla ele alınmıştır.

---

⁶ Jane Lousia Willyams, *A Short History Of The Waldensian Church In The Valleys Of Piedmont: From the Earliest Period to the Present Time*, çev. W. S. Gilly (London: James Nisbet and Co, 1855).50.

Tezde Valdocoluk tüm yönleriyle ele alınması ve incelenmesi hedeflemiş olmakla beraber, Valdocoluğa ait birinci elden kaynakların çok az olması nedeniyle bu akımı ortaya çıkışı ve kurumsallaşma süreci içerisinde incelendi. Bu yüzden genel hatlarıyla Valdocoluğun ortaya çıktığı dönemin genel özellikleri ele alınmaya çalışıldı.

Valdocoluk tarihsel süreç içinde Katolik ve Protestanlık mezhepleri ile ilişkili olduğu konularda, bu mezheplerin genel bilgilerinden yararlanıldı. Ayrıca konunun daha iyi anlaşılması açısından Valdocolu inanç esasları araştırılırken Katolik Kilisesi inanç esasları da genel hatlarıyla ele alındı. Son olarak günümüzde varlığını sürdüren Valdocolu akımının güncel bilgilerinden de kısaca bahsedildi.

Araştırma boyunca aşağıdaki soruların cevapları arandı.

- 1- Valdocoluğun ortaya çıktığı dönemde temel problemler nelerdir?
- 2- Valdocular herhangi bir akım, grup veya görüşten etkilenmiş midir?
- 3- Katolik Kilisesi ile Valdocoluk arasındaki temel anlaşmazlıklar nelerdir?
- 4- Katolik Kilisesi'nin Valdocuları aforoz etmesinin temel sebepleri nelerdir?
- 5- Valdocoluğun uzun süre hayatta kalmasını sağlayan etkenler nelerdir?
- 6- Valdocuların Protestan reformuna etkileri nelerdir?

Valdocoluk kuruluş ve gelişme süreci kronoloji dikkate alınarak incelendi. Çalışmamız ağırlıklı olarak Valdocoluğun ortaya çıktığı 1170'ler ve Valdocoluğun saf halini yitirdiği reform süreci arasında sınırlı tutuldu. Konu tasvir edici (descriptive) metotla ele alındı ve konunun temel özellikleri ortaya konulmaya çalışıldı. Valdocolu akımı daha iyi anlamak ve incelemek amacıyla aynı dönemi paylaştığı diğer tarikatlarla (Bogomiller ve Katharlar) karşılaştırmalara da yer verildi. Böylece Valdocolu dönemin özellikleri ve diğer akımlardan farklı olan yönleri açıklığa kavuşturulmaya çalışıldı. Araştırmada yer yer karşılaştırmalar yapılarak, analiz ve sentezlerle konu bütünlüğü sağlanılmaya çalışıldı.

3. Araştırmanın Kaynakları

Bu tezde müracaat edilen kaynakların büyük bir kısmını Valdocu akıma mensup yazarların eserleri oluşturmaktadır. Konunun nesnelliği açısından ayrıca Katolik Kilisesi tarafından sapkın akımlar olarak değerlendirilen eserlere de yer verilmiştir.

Valdocu akım ile ilgili en önemli eserler; Gabriel AUDISIO'nun, "The Waldensian Dissent: Persecution and Survival c.1170-1570, Cambridge (Valdensian Muhalefeti: Zulüm ve Hayatta Kalma, M.S.1170-M.S. 1570) adlı eseri, Emilio COMBA'nın, "History of The Waldenses of Italy, from Their Origin to the Reformation" (İtalya'daki Valdenses'in Tarihi: Kökenlerinden Reformasyona Kadar) adlı eseri ve Jean Paul PERRIN'in "History of the Ancient Christians Inhabiting the Valley of the Alps" (Alplerin Vadilerinde Yaşayan Antik Hristiyanların Tarihi) adlı eseridir. Tezde en çok bu eserlere müracaat edildi.

Valdocuların eski dönemlerine ait en önemli kaynaklar arasında 'Noble Lesson' adlı bir şiir ve Liber Antiheresis adlı eser yer almaktadır.

Valdoculara ait MS 1100 tarihli bir şiir olan Noble Lesson, Valdocuların erken dönemde Kiliselerinin kanıtını sunar.⁷ Noble Lesson 'Asil Ders' olarak adlandırılmaktadır. Bu şiirde Valdocuların gelenekleri, doktrinleri ve gördükleri zulüm anlatılır.⁸ Bu metin Valdocuların kendilerine atfen 'waldensian' olarak adlandırdıkları neredeyse tek örnektir.⁹ Cambridge Üniversitesi Halk Kütüphanesinde bulunan 1100 yılına tarihlenen orijinal Valdocu dilindeki özgün bir el yazmasından çevrilmiştir. "La Nobla Leycon"un eski Valdocu ve Fransız dillerindeki parçaları BREZ'in Histoire des Vaudois adlı eserinde bulunmaktadır.¹⁰

---

⁷ William Stephen Gilly, *Waldensian Researches During a Second Visit to the Vaudois of Piemont: With an Introductory Inquiry Into the Antiquity and Purity of the Waldensian Church* (Franklin Classics Trade Press, 2018).39.

⁸ Alexis Muston, *Israel of the Alps: A Complete History of the Waldenses and Their Colonies*, çev. John Montgomery (Paris, Arkansas: Baptist Standard Bearer Inc, 2000).28.

⁹ Mira Goldberg-Poch, *Waldensianism and English Protestants: The Construction Identity and Continuity* (Canada: University of Ottawa, 2012).56.

¹⁰ Jean Paul Perrin, *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps: I. The Waldenses. II. The Albigenses. III. The Vaudois*, çev. Samuel Miller (Griffith and Simon, 1847).263.

1190-1207 yılları arasında yazılmış olan Liber Antiheresis, en değerli Valdocu belgesidir. Pierr Valdo'nun bir takipçisi olan Huesca'lı Durand tarafından yazılmıştır. Bu kitap, 1190'da Narbonne'da bazı Valdocular ve Katharlar arasında yapılan bir tartışmada hazır bulunan Huescan'lı Durand'ın bu tartışmaya dair anlatısıdır. Kitapta, Valdocu inançlarının tümünün nasıl Kutsal Yazılara dayalı olduğunu göstermeye çalışır.¹¹

Tezde ikinci sırada yer alan ve çok başvurulan kaynaklar, Ortaçağ dini yaşamı ve Katolik mezhebinin ruhbanlık tarihi üzerine yazılmış eserlerdir. Bunlar içerisinde en sık başvurulanlar Ortaçağ “Heresy” (sapkın) akımlarını içeren eserler olmuştur.

Tezde ayrıca konunun kavramsal çerçevesini oluşturmak için *Britannica Encyclopedia* ve *Catholic Encyclopedia* adlı ansiklopedilerin çeşitli maddelerinden yararlanılmıştır. Bunlara ilaveten Hristiyanlık, Dinler Tarihi ve Ortaçağ felsefesi ile ilgili genel konularda yazılmış Türkçe temel kaynaklardan ve tezlerden istifade edilmiştir.

Valdocuların el yazmaları hakkında bilgi sahibi olsak da, bizzat birinci elden ulaşamadığımız için onlardan faydalanan kaynaklardan yararlanılmıştır. Valdocu el yazmaları hakkında genel bilgiler aşağıda sırasıyla verilmiştir.

3.1. Valdocuların Yeni Ahit El Yazmaları

Ortaçağda matbaa henüz olmadığı için Yeni Ahit'in kopyaları nadir bulunurdu. Din adamları vaaz için yola çıktıklarında dağıtılacak Yeni Ahit metinlerini veya bunların bir kısmının yazıya geçirilmesi ile meşgulken, Valdocuların kendilerine ait el yazmalarının olması, onları özel kılmıştır. Bu el yazmaları Kutsal Kitap'ın tamamını içeriyordu. Bunlara kutsal yazıları açıklayabilenler tarafından metnin bazı basit açıklamaları da eklenmişti.¹² Pierre Valdo'nun Yeni Ahit'i yerel dile çevirisi sayesinde Valdocular, Kutsal Yazıların tercümesini elde eden ilk Avrupa halkları

---

¹¹ Stanley D. Pikaart, *Master's Theses*, “Waldensians and Franciscans a Comparative Study of Two Reform Movements in Late Twelfth and Early Thirteenth Centuries”, *Western Michigan University* 8 (1971).5.

¹² J. A. Wylie, *The History of the Waldenses* (New York: Independently published, 1888).11-14.

arasındaydı. Reformasyondan yüzlerce yıl önce, kendi ana dillerinde el yazması Yeni Ahit'e sahiplerdi.¹³

Orijinal el yazmalarına sahip olan Valdocuların bu değerli eserlerinin korunmasını tarihçi ve Valdocu papaz Leger sağlamıştır. Leger 1686 yılında Valdocuların yazılarını toplamıştır. Torino sarayındaki İngiliz büyükelçisi Samuel Morland onları İngiltere'ye getirtip Cambridge Üniversitesine emanet etmiştir. Leger ikinci ancak daha küçük bir koleksiyon hazırlamış ve bunu Cenevre Kütüphanesine emanet etmiştir. 1602 yılında bir dizi Valdocu yazısı, Paul Perrin'e gönderilmiş, Perrin elinde bulunanların bir listesini saklamıştır.¹⁴ Avrupa'da yaklaşık on beş farklı kütüphanede muhafaza edilen çoğu gruplandırılmış ve hatta ciltlenmiş iki yüzden fazla el yazmasının Valdocular ile bağlantılı olduğu tespit edilmiştir.¹⁵ Bu bağlamda aşağıda Valdocu akıma mensup tarihçi yazar Emilio Comba tarafından kronolojik olarak sıralanan en önemli eserlerden bazılarıyla ilgili bir takım açıklamalar verilmiştir.

Lyons El Yazması

13. yüzyılda yazıldığı düşünülen bu eserde sırasıyla; önce İnciller ve Elçilerin İşleri, ardından Kıyamet ve Genel Mektuplar, son olarak da Pavlus'un Mektupları yer almaktadır. Lyons El Yazmasını ilk inceleyen Giessen'li Fleck, bu el yazmasını Valdoculara atfetmiştir.¹⁶

Paris El Yazması

Paris El Yazmasının yaşı henüz tespit edilememiştir. Ancak çeşitli belirtiler, özellikle dil ile ilgili olanlar onun eski bir sürüm olduğunu göstermektedir. Yazıldığı lehçe Provençe lehçesi olup, önsözünde 14. yüzyılın ilk yarısına ait bir tarihin yazılı

---

¹³ Ellen G. White, *The History of the Waldenses* (Estate Web site: Copyright, 2018).8.

¹⁴ Antoine Monestier, *A History of the Vaudois Church from Its Origin and of the Vaudois of Piedmont to the Present Day* (New York: Lane & Scott, 1849).71.

¹⁵ Gabriel Audisio, *The Waldensian Dissent: Persecution and Survival, c.1170-c.1570* (Cambridge, U.K. ; New York: Cambridge University Press, 2008).150.

¹⁶ Emilio Comba, *History of the Waldenses of Italy: From Their Origin to the Reformation*, çev. Teofilo E. Comba (London: Forgotten Books, 1889).173-174.

olduğu görülmektedir. Bu el yazması Yeni Ahit'in bölümlerini bazı eksiklerle birlikte sunuyor.¹⁷

Cambridge El Yazması

Cambridge El Yazması 14. yüzyılın sonuna aittir. Uzun süre kaybolduğu düşünülen Cambridge El Yazması, lehçesine bakıldığında tarihi ile ilgili bilgi vermektedir. Bu el yazması Eski Ahit ve apokrif bir kaç parçanın eklenmesi ile bir bütün olarak Yeni Ahit'i kapsamaktadır. Sıralaması şu şekildedir: Dört İncil, Pavlus'un Mektupları, Bilgelik Kitabı, Elçilerin İşleri, Genel Mektuplar ve Kıyamet.¹⁸

Grenoble El Yazması

16. yüzyıla ait olan Grenoble El Yazması, Yeni Ahit'tin tamamını içermemekte, yalnızca Yeni Ahit'i içermektedir. Kitapların sırası şu şekildedir: Dört İncil, Pavlus'un Mektupları, Genel Mektuplar, Elçilerin İşleri ve Kıyamet. Bölümlere ayırma Vulgata'daki gibidir. Kitapların her birinde Aziz Jerome'den ödünç alınmış bir önsöz bulunur.¹⁹

Dublin El Yazması

1522 yılında yazılan Dublin El Yazması, Yeni Ahit'in tamamını içermektedir. Ayrıca Vaizler, İlahiler, Bilgelik Kitabı ve Sirach oğlu İsa'nın Kitabı'nın ilk yirmi üç bölümü de bulunmaktadır. Kitaplar sırasıyla şu şekildedir: Dört İncil, Pavlus'un Mektupları, Elçilerin İşleri, Genel Mektuplar ve Kıyamet. Daha sonra Eski Ahit'in Beş Bilgelik Kitabı da eklenmiştir. Her kitabın önünde Aziz Jerome'un bir önsözü bulunur.²⁰ En büyüğü Trinity College Dublin'de bulunan koleksiyon, dokuz ciltten oluşmaktadır.²¹

---

¹⁷ Comba, *History of the Waldenses of Italy*.177.

¹⁸ Comba, *History of the Waldenses of Italy*.178.

¹⁹ Comba, *History of the Waldenses of Italy*.179.

²⁰ Comba, *History of the Waldenses of Italy*.179-180.

²¹ M. Esposito, "On Some Waldensian Mss Preserved in the Library of Trinity College, Dublin", *The Journal of Theological Studies* 18/70/71 (1917), 177-184.

Zürih El Yazması

1516 yılında Erasmus tarafından yayımlanan Zürih El Yazması, daha eski bir el yazmasının kopyasıdır. Zürih El Yazmasının başında bulunan notta, 1692 yılında Guillaume Malanot adında Valdocu bir papaz tarafından şehrin akademisine sunulduğu belirtilmektedir. Yine başka bir notta, içerdiği bölümlerin bir rahip tarafından eski Valdocu-Piedmont lehçesine tercüme edildiği görülmektedir. Bölümler sırasıyla şu şekildedir: Dört İncil, Elçilerin İşleri, Pavlus'un Mektupları, Genel Mektuplar ve Kıyamet.²²

---

²² Comba, *History of the Waldenses of Italy*.180.

I.BÖLÜM

XI. VE XII. YÜZYILDA HIRİSTİYANLIĞIN GENEL DURUMU

Ortaçağ'ın zirve dönemi olan ve 1000-1500 yıllarını kapsayan Yüksek Ortaçağ, Hristiyan tarihi açısından oldukça önemli bir dönemdir. Yüksek Ortaçağ'da Avrupa'nın kentleşmesi, skolâstik düşünce ve askeri gelişmeler gibi birçok sosyal ve siyasal olay meydana gelmiştir. Dini anlamda da birçok gelişmenin yaşandığı bu dönemde, Papalığın Hristiyan dünyasında dünyevi otoritesi artmış, Haçlı seferleri yapılmış ve birçok Kilise karşıtı akım ortaya çıkmıştır.

1. Siyasi Durum

Yüksek Ortaçağ olarak adlandırılan 1000'li yıllarda birçok gelişme yaşanmıştır. Bu gelişmeler manastır reformuyla başlayarak, papalık ve kilise yönetimi ile devam etmiştir.²³ Yüksek Ortaçağ papalığın en etkili olduğu dönemdir.²⁴ Bu dönemde geniş halk kitlelerinin desteğini alan ve ekonomik olarak güçlenen Kilise, siyasi alanda da varlığını hissettirmeye başlamıştır. Böylelikle Ortaçağ'ın önemli aktörlerinden biri haline gelmeyi başarmıştır.²⁵

1049'da III. Henry (1016-1056) tarafından papalığa atanan IX. Leo' (1002-1054) nun göreve gelmesi ile başlayan papalık reformu, kilise tarihindeki en önemli olaylardan biridir. IX. Leo, bir reformcudur.²⁶ İtalya, Fransa, Almanya ve Sicilya'da daha önceki konsey ve papaların kararlarını yeniden yürürlüğe koyan ve Hristiyan toplumunun maruz kaldığı aşırılıkları ortadan kaldırmak amacıyla pratik önlemler başlatan birçok konsey düzenlemiştir. 11. yüzyılda Sicilya'ya yerleşen Normanlar,

²³ Bertnand Russell, *Batı Felsefesi Tarihi II (Ortaçağ)*, çev. Muammer Sencer (Ankara: Bilgi Yayınevi, 1972).169.

²⁴ Bekir Zakir Çoban, *Hristiyanlıkta Papalık Kurumu: Ortaya Çıkışı, Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu* (Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007).69.

²⁵ Murat Sultan Özkan, "Orta Çağ'da Batı Dünyasında Otoritenin Sorunsallığı Tarihi ve Felsefi Bir Çözümleme", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (01 Temmuz 2017), 94-134.

²⁶ Russell, *Batı Felsefesi Tarihi II (Ortaçağ)*.175.

papalık makamı için ciddi tehlikeler oluşturmaya başlayınca, XI. Leo, imparator ile birlikte Normanlara karşı savaş başlatmıştır. Bu savaş başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu tarihten hemen sonra Kilise 1054 yılında Doğu ve Batı Kiliseleri olarak bölünmüştür.²⁷ 16 Temmuz 1054'te patrik ve takipçileri, Papa elçilik heyetinin Ayasofya mihrabına bıraktığı belge ile aforoz edilmiştir. Buna karşılık Patrik ve ruhban heyeti de Papa'yı aforoz etmiş, böylece Hristiyan dünyasında büyük ayrılık yaşanmıştır.²⁸ Doğu ve Batı Kiliselerinin ayrılışı uzun bir tarihî sürecin sonucu olup, 1054 yılı ayrılığın resmîleştiği tarihtir.²⁹ Doğu ve Batı kiliselerinin ayrılmasının en önemli dini sebebi İznik itikatnamesine Batı Kilisesinin “ve oğul” kavramını eklemesi olmuştur.³⁰

Katolik Kilisesinde 1059 yılında göreve gelen Papa II. Nikolas'ın (1058-1061) yayımladığı kararnameden sonra papalar, kardinaller tarafından seçilmeye başlanmıştır.³¹ Bu durum Hristiyanlık tarihinde, papalığın din dışı denetimden kurtulması yolunda oldukça önemli bir adımdır.³²

En önemli papalardan biri olan VII. Gregorius (1073-1085) papalık politikasına büyük etki yapmıştır. VII. Gregorius din adamlarının bekârlığını kökleştirebilmek için çok çalışmıştır. VII. Gregorius zamanında bir piskopos takdis edildiğinde ona görev sembolü olarak imparator veya kral tarafından, bir asa ve bir yüzük verilirdi. Bu makam verme merasiminin imparator veya kral tarafından yapılması, imparatorun veya kralın piskoposların feodal efendisi olması anlamına gelmektedir. VII. Gregorius, yüzük ve asanın Papa tarafından verilmesi gerektiğini ileri sürerek bu konuda başarı elde etmiştir.³³ VII. Gregorius reformu teşvik etmek için birçok yasa çıkararak konseyler düzenlemiştir.³⁴ Ancak VII. Gregorius tarafından yapılan ve sistemleştirilen bu değişiklikler, özellikle Almanya'daki soylu piskoposlar dâhil olmak üzere din adamlarının tüm kademeleri arasında pek hoş

²⁷ Walter Ullmann, “Saint Leo IX | Biography, Papacy, Legacy, & Facts | Britannica” (22 Aralık 2023).

²⁸ Ömer Faruk Harman, “İstanbul'daki Katolikler | Büyük İstanbul Tarihi” (Erişim 08 Ocak 2024).

²⁹ Ahmet Hikmet Eroğlu, “Doğu Batı kiliselerinin Ayrılış Sebepleri”, *Dini Araştırmalar* 2/5 (1999), 387-412.

³⁰ Eroğlu, “Hristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış”.

³¹ Mehmet Aydın - Ahmet Hikmet Eroğlu, “Papalık”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 08 Ocak 2024).

³² Russell, *Batı Felsefesi Tarihi II (Ortaçağ)*.176.

³³ Russell, *Batı Felsefesi Tarihi II (Ortaçağ)*.178-179.

³⁴ “Roman Catholicism - Popular Christianity, Sacraments, Beliefs | Britannica” (Erişim 09 Ocak 2024).

karşılanmamıştır.³⁵ VII. Gregorius'un bu reformlarından rahatsız olan IV. Henry, Worms'ta bir konsil toplamış, konsilde piskoposları yanına alarak, VII. Gregorius'u papalıktan azlettirmeye çalışmıştır. VII. Gregorius da karşılık olarak Henry ve piskoposları aforoz etmiştir. IV. Henry aforozdan sonra kendisine olan destek azalınca Papa'nın bulunduğu Canossa şatosu önünde Papa'dan af dilemiştir.³⁶ Papa'nın IV. Henry'i aforozu ardından Henry'inin tüm desteğini kaybetmesi ve tekrar Papa'dan af dilemesi, bu dönemde Papalığın siyasi alanda bir üstünlük sağladığının en büyük göstergesidir.

İmparatorluk ve papalık arasında oluşan güç savaşlarının neden olduğu problemler 11. yüzyılın başlarında iç politikada seyrederken, 11. yüzyılın sonlarında yerini daha çok dış politikaya bırakmıştır. Bu dönemde dış politikada önemli gelişmeler yaşanmıştır.

Bizans İmparatorluğuna bağlı olan Kudüs, Selçukluların eline geçmiştir. Aynı zamanda 1071 Malazgirt Savaşı'nda yine Selçuklular Bizans'ı mağlup etmiştir. Bu durum Bizans İmparatorluğu açısından giderek büyük bir tehdit oluşturmaya başlamıştır. Bizans İmparatorluğu'nun kaybedilen topraklarını geri kazanmak, Papalığın Hristiyan Kilisesi başı olarak üstünlüğünü sağlamak ve otoritesini güçlendirmek amacıyla Haçlı seferleri başlatılmıştır.³⁷

12. yüzyılın en önemli olaylarından biri de İmparator I. Aleksios Komnenos'un (1048-1118) yardım isteği üzerine, 1095'te Papa II. Urbanus'un, Clermont Konsil'i sırasında din adamlarına ve halktan oluşan büyük bir kalabalığa hitap ederek, onları Haçlı seferine katılmaya çağırmasıdır.³⁸ II. Urbanus'un yaptığı bu çağrı beklenmedik derecede etkili olmuştur. Birinci Haçlı seferi neticesinde, Kudüs'ün ele geçirilmesi (1099) ve Filistin'de bir Latin Krallığı'nın kurulması, papalığa büyük ölçüde itibar kazandırmıştır.³⁹

³⁵ Uta-Renate Blumenthal, "St. Gregory VII | Pope & Reforms of the Church | Britannica" (Erişim 08 Ocak 2024).

³⁶ Russell, *Batı Felsefesi Tarihi II (Ortaçağ)*.180.

³⁷ Mark Cartwright, "Haçlı Seferleri: Sebepleri ve Hedefleri", çev. Serkan Songur, *Dünya Tarihi Ansiklopedisi* (04 Temmuz 2018).

³⁸ Işın Demirkent, "Haçlılar", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 1996).c.14,525-546

³⁹ "Roman Catholicism - Popular Christianity, Sacraments, Beliefs | Britannica".

2. Sosyal Durum

11. yüzyılın başında Batı Avrupa büyük bir ekonomik ve sosyal çalkantı içindeydi. Bu dönem ekonominin tarıma dayalı olmasından dolayı feodal dönüşüm çağı olarak tanımlanıyordu.⁴⁰ Merkezi hükümetler topraklarının her bir parçasını yerinde yönetecek olanaklara sahip olmadığından⁴¹ feodal lord ya da vassal, yani toprağa bağlı köylülerle feodalizm ortaya çıkmıştır.⁴² Ayrıca bu dönemde teknolojik ve tarımsal yeniliklerin ticaretin gelişmesine izin vermesi, yeni çiftlik teknikleri uygulamaları nüfus patlamasına yol açan bir tarımsal artışa sebep olmuştur.⁴³

Haçlı seferlerinin etkileri Avrupa’da 11. yüzyıldan başlayarak gelişen feodal toplumdan kapitalist topluma geçiş sürecini hızlandırmıştır. Nitekim Haçlı seferleri sırasında erkek gücünün azalması, tarıma dayalı Avrupa ekonomisinde makineye dayanan yeni bir güce geçişi de sağlamıştır. Haçlı seferleri, yalnızca ekonomik alanda değil, sosyokültürel alanda da etkilerini hissettirmiştir. Bu döneme kadar içe kapalı olan Hristiyan teolojisi, dış dünyaya açılmış ve bir müddet sonra Rönesans ile birleşerek yeni bir sürece girmiştir.⁴⁴

12. yüzyılda skolâstiğin gelişmesi Hristiyan inancının ve uygulamasının gelişimini derinden etkilemiştir. Skolastiğin gelişmesi ile yeni yüksek öğretim kurumları ortaya çıkmış, bu yüzyıl yenilikçi düşünce ve konuşma tekniklerinin, felsefe ve bilimin eski sorunlarına yeni yaklaşım yöntemlerinin ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. Skolâstik filozofların tümü aynı zamanda din adamıdır. Tüm faaliyetler din adamları tarafından yürütülmekte ve kilise adamları tarafından kontrol edilmektedir.⁴⁵

---

⁴⁰ Michael Frassetto, *Heretic Lives: Medieval Heresy from Bogomil and the Cathars to Wyclif and Hus* (London: Profile Books, 2007).24.

⁴¹ Cartwright, “Haçlı Seferleri” (04 Temmuz 2018).

⁴² Pınar Ülgen, “Ortaçağ Avrupasında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış”, *Mukaddime* 1/1 (01 Ocak 2010), 1-18.

⁴³ Jennifer Kolpacoff Deane, *A History of Medieval Heresy and Inquisition* (Lanham (Md.): Rowman & Littlefield Publishers, 2011).12.

⁴⁴ Kürşat Demirci, “Hristiyanlık”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 1998).c.17.368-372

⁴⁵ Russell, *Batı Felsefesi Tarihi II (Ortaçağ)*.197.

3. Dini Durum

11. yüzyıl Hristiyanlığında meydana gelen değişiklikler Katolik Kilisesi'nin yaşamında ve yapısında gerçek bir devrimin temellerini atmıştır. Bu dönemde çok sayıda reform hareketleri başlamıştır. Katolik Kilisesi'nde yaşanan birçok gelişmelerin yanı sıra problemler de yaşanmıştır.

11. ve 12. yüzyıllarda sadece Katolik Kilisesi'ne has bir terim olan endüljans bir tür bağışlama ve af belgesidir.⁴⁶ Tanrı tarafından affedilen günahların dünyevi cezalarının kilise tarafından kısmen veya tamamen bağışlanmasını ifade etmektedir. Katolik inancına göre suçu Tanrı tarafından bağışlanan, fakat dünyevi cezasını çekmeden ölenler, Araf'ta azap görmek suretiyle bu suçtan arınmaktadırlar.⁴⁷ Rahipler Araf'ta ıstırap çekerek zaman harcayan ölünün ruhu için belirli bir ücret karşılığında ayinler düzenleyerek, burada geçen süreyi kısaltabilir.⁴⁸ Hristiyan halkın, Araf'ta sürenin kısılması ve nihai kurtuluşa ermek amacıyla Kiliseden aldığı endüljanslar sayesinde, Kilise oldukça zenginleşmiştir.

Bu dönemde din adamlarının, yoksulluğu savunmalarına rağmen kilisede artan ekonomik zenginlik nedeniyle, toplumun büyük bir çoğunluğunun Katolik Kilisesi'ne olan inancı sarsılmıştır. Yerel din adamlarından memnun olmayan bazı gruplar, havarisel saflık ve sadelik ideallerinden ilham alarak Katolik Kilisesi'nden bağımsız hareket etmeye başlamıştır.⁴⁹

Katolik Kilisesi'nin karşılaştığı en önemli problemlerden biri papazlık kurumunun maruz kaldığı eleştirilerdir. Kilisede oluşan bazı suiistimallere rağmen, Papa'nın otoritesine saygı göstermeye devam edenlerin yanı sıra, Katolik Kilisesi'ni inkâr ederek yaşamlarında Hristiyan inancının daha saf bir şekline yer vermeye çalışan kimseler de vardır.⁵⁰ Papazların İsa'nın sade ve basit yaşam tarzından

⁴⁶ Ahmet Hikmet Eroğlu, "Endüljans", Kavram Atlası / Dinler Tarihi II(Gazi Kitabevi, 2020).83.

⁴⁷ Ömer Faruk Harman, "Endüljans", TDV İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1995).

⁴⁸ Russell, *Batı Felsefesi Tarihi II (Ortaçağ)*.170.

⁴⁹ Frassetto, *Heretic Lives: Medieval Heresy from Bogomil and the Cathars to Wyclif and Hus*.26.

⁵⁰ Thomas Michel, *Hristiyan Tanrıbilimine Giriş* (İstanbul: Ohan Basımevi, 1992).106.

uzaklaştığını gören sıradan insanlar, ruhani meseleleri daha fazla dikkate almaya başlamışlardır.⁵¹

11. ve 12. yüzyıllarda Ortaçağ din adamları çok sayıda yeni vaaz verme ve dindarlık biçimleri ile karşılaşmaya başlamıştır. Dine muhalefet olarak görmeye başladıkları şeylerle karşılaşan din adamları, bunların basitçe eski sapkınlıkların yeni görünümüleri olduğunu varsaymışlardır.⁵² Sapkınlığın bu dönemde bu kadar yaygınlaşması Katolik Kilisesi için ciddi bir tehlike oluşturmuştur.

3.1. Katolik Kilisesi Karşıtı Akımlar

Katolik Kilisesi'nin sapkınlıklar olarak adlandırdığı 'heresy' kelimesi etimolojik olarak Yunanca "haeresis"ten (seçim) sözcüğünden türemiştir. Kilise tarafından tanımlandığı şekliyle; sapkınlığın özü, kökleri, gurura dayanan itaatsizlik ve düzeltmeden sonra Ortodoksluğun kasıtlı olarak reddedilmesidir.⁵³ Yani sapkınlığa uymak, Kilise'nin dogmalarından kasıtlı olarak kopmak ve Kilise doktrinlerini reddetmek anlamlarına gelmektedir. Öte yandan sapkınlığın, onu sapkınlık olarak kabul eden dinlerin bir kolu olarak tanımlanabilmesi gerekiyordu. Yani kâfirler, putperestler ve diğer yabancılar sapkın olamazlardı. Aynı zamanda en az iki kez uyarıldıkları halde hatalarını savunmakta ısrar edenler sapkın olarak sayılmaktadır.⁵⁴ Sapkınlığı tanımlamak ancak din adamlarının yerine getirebileceği bir işlevdir.⁵⁵ Ancak bu, herhangi birinin sapkınlıkla suçlanabileceği anlamına gelmez. Nitekim Ortaçağ Hristiyan dünyasında yerel halktan kişiler için din eğitimi genellikle birkaç dua veya doktrin ile sınırlıdır. Bu sebeple din adamları, meslekten olmayan insanların Hristiyan doktrini ve paradoksal teolojisi hakkında genellikle bilgisiz veya yanlış inançlara sahip olduklarını kabul etmektedir.⁵⁶ Ancak din adamlarının uyarılarına

⁵¹ Deane, *A History of Medieval Heresy and Inquisition*.18.

⁵² Deane, *A History of Medieval Heresy and Inquisition*.4.

⁵³ Deane, *A History of Medieval Heresy and Inquisition*.4.

⁵⁴ Ian Forrest, *The Detection of Heresy in Late Medieval England* (New York: Oxford University Press, 2005).15.

⁵⁵ Lucy E. Bosworth, *Perceptions of the Origins and Causes of Heresy in Medieval Heresiology* (Edinburgh: University of Edinburgh, 1995).225.

⁵⁶ Deane, *A History of Medieval Heresy and Inquisition*.4.

rağmen hatalarında ısrar edenler sapkın olarak sayılmaktadır. Sapkınlığın yükselişi ile beraber baskıcı önlemler alınmaya başlanmıştır.⁵⁷

1163'te, Tours Konseyi'ne katılan Papa ve kardinaller, sapkınları ve onların koruyucularını hedef alan yasalar çıkarmışlardır. Bu yıllarda din adamları, zorlamak yerine öncelikle ikna etme girişimlerinde bulunmuşlardır. Daha sonra 1179'daki Üçüncü Lateran Konsili'nde, sapkınlara yönelik kararlar alınmıştır.⁵⁸

1184 yılında gerçekleşen Verona Sinodu'nda piskoposlara kendi piskoposluklarındaki sapkınlıkları ve sapkınları araştırma ve onları laik iktidara teslim etme görevi verilmiştir. Papa III. Innocentius (1161-1216) yönetimindeki Dördüncü Lateran Konsili'nde (1215) bu kararnameyi tekrarlamış ve uygulamıştır. 1243'ten sonra IV. Innocentius (1195-1254), İmparator II. Frederick (1194-1250) ve IX. Louis'in (1214-1270) sapkınlara karşı çıkardığı yasaların onaylanmasından sonra, duruşmalarda işkence uygulanmaya başlanmıştır. Sapkınlar, sivil yetkililere teslim edilmiş ve kazığa bağlanarak yakılmıştır. 1542'de III. Paul (1468-1549) sapkınlık ve kâfirlerle mücadele etmek için Roma Engizisyon⁵⁹ mahkemesini kurmuştur.⁶⁰ Katolik Kilisesi'nin bu dönemde en çok mücadele ettiği sapkın akımlar Bogomiller, Katharlar ve Valdoculuk olmuştur.

3.1.1. Bogomiller

10. yüzyılda Bulgaristan'da Çar Petar'ın (927-969) iktidarı döneminde ortaya çıkan Bogomalizm; adını kurucusu “Tanrı'nın Sevdığı” anlamına gelen Teofil Bogomil'den almıştır.⁶¹ Bogomalizm, düalist inanç esasına dayalı bir akım olarak yayılmıştır. Balkan yarımadasının Batı kesimlerinde, Bosna' da Kodugeri ve Pateren

⁵⁷ Forrest, *The Detection of Heresy in Late Medieval England*.

⁵⁸ Deane, *A History of Medieval Heresy and Inquisition*.49-50.

⁵⁹ Engizisyon; “Ortaçağ'da Kilisenin koyduğu inançlara aykırı inanç taşıyanları yargılamak için kurulan mahkemelere verilen addır. Bu mahkemeler; adaletten ziyade verdiği cezalarla insanları dehşete düşürmeyi ön planda tutmayla meşhur olmuşlardır.” Ahmet Hikmet Eroğlu, Kavram Atlası / Dinler Tarihi II (Gazi Kitabevi, 2020).84.

⁶⁰ Joseph Wilhelm, “Catholic Encyclopedia: Heresy” (New York: Robert Appleton, 1910).

⁶¹ Kadir Albayrak, Bogomilizm ve Bosna Kilisesi (Adana: Baki Kitapevi, 2004),89; Halim Işık, “Hristiyan Düalist-Gnostik Bir Tarikat Olarak Bogomilizm Ve Avrupa Heretik Topluluklarına Etkileri”, Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi 6/1 (01 Temmuz 2017), 109-187.

şeklinde adlar da verilmesine karşın, genellikle Bosna Kilisesi adıyla bilinen Bogomiller, Ortaçağ boyunca Avrupa’da heretikliğin merkezi olarak önemli bir rol oynamıştır.⁶²

Balkan Yarımadasına yayılmış olan Bogomillğin, Batı’da heretik fikirlerin oluşmasına büyük etkisi olmuştur. Bizans İmparatorluğu ile Batı arasındaki dinamik ekonomik ilişkiler, birçok düşüncenin yayılmasını kolaylaştırmıştır. Bu dönemdeki Haçlı seferleri ile söz konusu ilişkiler bir kat daha gelişmiş ve böylece daha uygun ortamlar oluşmuştur. Bu durum Batı dünyasının heretik inançları tanınmasına neden olmuştur.⁶³

Bulgar rahip Cosmos’a göre Bogomiller kilise ayinlerini ve Eski Ahit’i reddetmekte, ibadet olarak da yalnızca İsa’nın ibadetlerini izlemektedir.⁶⁴ Bogomiller, hac ve ikonalara karşı çıkmış, Hristiyan sakramentlerini de reddetmişlerdir.⁶⁵ Bogomillere göre Kilise, görünür dünyanın yaratıcısı ve İsa’nın kardeşi olan şeytanla ittifak eden bir kurumdur.⁶⁶ Bogomiller’in cemaatlerinde hiçbir hiyerarşi yoktur, hem erkekler hem de kadınlar günah çıkarabilmekte ve birbirlerinin günahlarını bağışlayabilmektedir.⁶⁷ Son derece çilekeş ve münzevi bir inanç pratiğine sahiptirler. Kendilerini gerçek Hristiyanlığın varisleri olarak görmüşlerdir.⁶⁸

Macar krallarından ve diğer idarecilerden destek alan Katolik Kilisesi, Bogomillği ortadan kaldırmak için büyük çabalar harcarsa da Bogomalizm, Bosna’da yoğun bir şekilde yayılmıştır. Aynı şekilde ilerleyen zamanlarda Sırbistan’ın her tarafında yayılmaya devam eden Bogomiller, Avrupa’ya da yayılmaya başlamıştır.⁶⁹

---

⁶² Lütfi El-Mi’ves, “Bogomiller, Hristiyanlar ve Bosna”, çev. Kadir Albayrak, *Tezkire, düşünce, siyaset sosyal bilim dergisi* 36-37 (Nisan 2004), 183-190.

⁶³ Kadir Albayrak, *Bogomilizm ve Bosna Kilisesi* (Adana: Baki Kitapevi, 2004).73-74.

⁶⁴ Sean Martin, *Gnostikler İlk Hristiyan Sapkınlar*, çev. Eylem Çağdaş Babaoğlu (İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2010).153.

⁶⁵ El-Mi’ves, “Bogomiller, Hristiyanlar ve Bosna”.189.

⁶⁶ Martin, *Gnostikler İlk Hristiyan Sapkınlar*.153.

⁶⁷ Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi 3 Muhammed’dan Reform Çağına*, çev. Ali Berktaş (İstanbul: Kalcı Yayınevi, 2000).208.

⁶⁸ Martin, *Gnostikler İlk Hristiyan Sapkınlar*.153-154.

⁶⁹ El-Mi’ves, “Bogomiller, Hristiyanlar ve Bosna”.184.

Böylelikle takip eden yüzyıllarda Almanya, Fransa ve İtalya ülkelerine de ulaşmışlardır.⁷⁰

3.1.2. Katharlar

Yunanca'da “arınmış” demek olan ‘Kataros’ sözcüğünden gelen Katharizm ve Katharcılık; Maniheizm’in ve Bogomillerin etkileri doğrultusunda oluşan, düalist karakterli bir akımdır.⁷¹ Katharizmin kökenleri kesin olarak bilinmemekle beraber tarihte ilk kez 1143’te ortaya çıktığı tahmin edilmektedir.⁷²

Katharlar kendilerini “İyi Hristiyanlar” şeklinde isimlendirmişlerdir. Kathar inancına göre şeytanın bir yaratışı olan maddi dünya kötücüdür ve gerçek Tanrı, insan varoluşunun kasvetli karanlığının üzerinde, sonsuz Nur’un evreninde yaşamaktadır.⁷³ Düalist ve dokatik⁷⁴ olan Katharlar, sakramentleri reddederler.⁷⁵ Aynı zamanda resmi kiliseyi şeytanın mabedi olarak görürler.⁷⁶ Kilisenin tüm ayinlerini reddedip, yalnızca Rabbin duasını kabul etmektedirler.⁷⁷ Evliliğe karşıdır ve sık sık ölüm orucu uygularlar.⁷⁸ Katharlar kadınları erkeklerle eşit gördüklerinden, kadınlar her türde ibadete tam olarak katılabilirler. Katharlar kendi içinde dinleyiciler, inananlar ve mükemmeller olarak üç sınıfa ayrılırlar.⁷⁹

Katharizm Ortaçağ’ın en popüler Katolik Kilisesi karşıtı akımıdır. Katolik Kilisesi ve onun savunucuları Katharizmden büyük sapkınlık olarak söz ederler.⁸⁰ Katharcılığın hızla yayılması karşısında paniğe kapılan Kilise önlemler almaya başlar. 1204-1206 yılları arasında halka açık yapılan münazaralarla uzlaşma yoluna gidilmiştir. Katharların kitlesel desteğini gören Katolik Kilisesi, Katharları tasfiye

⁷⁰ Frassetto, *Heretic Lives: Medieval Heresy from Bogomil and the Cathars to Wyclif and Hus*.7.

⁷¹ Martin, *Gnostikler İlk Hristiyan Sapkınlar*.155.

⁷² Sean Martin, *The Cathars: The Most Successful Heresy of the Middle Ages* (Pocket Essentials, 2005).46.

⁷³ Martin, *Gnostikler İlk Hristiyan Sapkınlar*.155.

⁷⁴ Doketizm; Hz. İsa’nın fiziki varlığının bulunmadığını iddia eden bir anlayıştır. Ahmet Hikmet Eroğlu, *Kavram Atlası / Dinler Tarihi II* (Gazi Kitabevi, 2020).79.

⁷⁵ Kadir Albayrak, “İznik Konsili Öncesinde ve Sonrasında Heretik Hristiyan Akımları”, *Uluslararası İznik Sempozyumu- 2005*, 103-137.

⁷⁶ Martin, *Gnostikler İlk Hristiyan Sapkınlar*.155.

⁷⁷ Martin, *The Cathars*.52.

⁷⁸ Albayrak, “İznik Konsili Öncesinde ve Sonrasında Heretik Hristiyan Akımları”.131.

⁷⁹ Martin, *The Cathars*.53.

⁸⁰ Martin, *The Cathars*.15.

etmenin küçük çaplı bir Haçlı seferi gerektirdiğini ileri sürerek, 1209 yılında Albigen⁸¹ seferi olarak bilinen, dehşet verici bir zulümle, kitlesel bir din savaşı başlatmıştır. 1230 yılında Katharları tümüyle yok etmek amacıyla engizisyon mahkemeleri de kurulmuştur. 1244 yılına kadar Avrupa’da etkili olan Katharlar bu tarihten itibaren giderek etkinliğini kaybetmiştir.⁸² Katharlar ve Valdocular, Protestanları büyük ölçüde destekleyen tarihi bir örnek teşkil etmişlerdir.⁸³

---

⁸¹ Albigenler/Albililer; 12. Yüzyıl Fransa’sında heretik bir akım.

⁸² Martin, *Gnostikler İlk Hristiyan Sapkınları*.157-158.

⁸³ Halim Işık, “Katharlar: Balkan Kökenli, Avrupa Ortaçağında Katoliklerce Yakılarak Öldürülen Heretik Hristiyan Dini Hareket Üzerine Bir İnceleme”, *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, (02 Eylül 2019).279-321.

II. BÖLÜM

VALDOCULUĞUN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİM SÜRECİ

1. Valdocaluğun Ortaya Çıkışı

1.1. Valdoculara Verilen İsimler

Fransızca ‘Vaduois’ olarak ifade edilen Valdocalu akımının isminin nereden geldiğiyle ilgili iki görüş vardır. İlk görüşe göre bu topluluk adını, kurucusu Pierre Valdo’dan alır.⁸⁴ İkinci görüşe göre ise isimlerini kendi dillerinde ‘Vaux’ olarak adlandırılan Piedmond’daki vadilerden almışlardır.⁸⁵

Valdensen, Waldenses, Vallenses, Valdesi, Vaudes veya Vaudois olarak adlandırılan Valdocular, Cottain Alpleri’ndeki Hristiyanlardan oluşan bir topluluktur. Fransızcada Vaudois, Latincece Vallenses, İtalyancada Valdesi ya da Vallesi ve İngiliz kilise tarihinde Waldenses terimleri ‘vadilerin adamları’ anlamına gelmektedir.⁸⁶

Valdocular düşmanları tarafından da birçok farklı adla anılmışlardır. Onlara Lyon vatandaşı Waldo’dan dolayı Waldenses, Albi ülkesinden Albigenses, Joseph adındaki bir müridinin vaazlarından dolayı Josephistler, İngiltere’de Lollardlar, acı çektikleri için Patarinler vb. isimler verilmiştir.⁸⁷ Tüm bu farklı ve bazı kötü adlandırmalara karşın Valdocular, kendilerine “Kardeş”, “Lyon Yoksulları” veya “İsa’nın Yoksulları”⁸⁸ ve “pauperes spiritu” (ruhta yoksul) derler.⁸⁹

⁸⁴ Monestier, *A History of the Vaudois Church from Its Origin and of the Vaudois of Piedmont to the Present Day*.50.

⁸⁵ M. M. Smith, *An epitome of the Doctrines and Practice of the Old Waldenses and Albigenses* (Nashville, 1866).7.

⁸⁶ Gilly, *Waldensian Researches During a Second Visit to the Vaudois of Piemont*.6.

⁸⁷ Perrin, *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps*.25.

⁸⁸ Audisio, *The Waldensian Dissent*.46.

⁸⁹ Eyub Özkaya, *Protestan Reformunun Öncüsü Jan Hus’un Hayatı ve Görüşleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020),32.

Valdocular Katoliklerin bayramlarını reddedip yalnızca Pazar gününden başka dinlenme günü kabul etmedikler için ve ‘ınsabbathas’ (sebt günlerine saygı göstermeyenler) olarak adlandırılmışlardır.⁹⁰ İnsabbathas veya Sabatati olarak adlandırılmalarının bir diğer sebebi ise Valdocuların kendine özgü sandalet benzeri ayakkabıları giymeleridir.⁹¹ Bu ayakkabı, havarilerin sandaletlerini çağrıştıran, üstü açık bir tür ayakkabıdır.⁹²

Valdocuların sandaletlerinin sembolik bir öneme sahip olmasının nedeni, Ortaçağ Kutsal Kitap tefsir geleneğinde, çıplak ayakların ve sandaletlerin, havarisel yoksulluk ve vaazın sembolleri olmasıdır.⁹³

Valdoculara ait bu benzersiz giyim tarzı, onların Yeni Ahit’te İsa’nın müjdesinin sadeliğini geri getirmeyi amaçlayan dini bir tarikat olduklarını göstermektedir. Valdocular, basit ayakkabı tarzları ile İsa’nın gerçek havarileri olduklarını vurgulamaktadır, bu durum onları diğer Katolik tarikatlardan ayırır.⁹⁴

1.2. Valdocuların Kökeni

Zamanın en kaçınılmaz ilkesi olan değişim, şüphesiz dinleri de etkisi altına alır. Din, ortaya çıktığı çağın ve toplumun zaman içindeki değişimiyle gelişir ve dönüşür. Bu değişim ve dönüşüm, olumlu veya olumsuz yönde olabilmektedir. Bu nedenle her din, mezhep ve akım kendi gerçekliğini ve saflığını belirtmek için kökenlerini ilk ortaya çıktıkları döneme dayandırır ve genellikle değişim iddiasını reddeder. Hristiyanlık tarihinde de bu durum böyledir. Birçok Hristiyan mezhep ve akım kökenlerinin havarilere kadar dayandığını iddia etmekte ve kendilerinin tek gerçek kilise olduğuna inanmaktadır. 12. yüzyılda Pierre Valdo tarafından kurulduğu iddia edilen Valdocaluğun kökeni konusunda tarihçiler farklı görüşlere sahiptir.

⁹⁰ Perrin, *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps*.25.

⁹¹ Adam L. Hoose, “The Sabatati: The Significance of Early Waldensian Shoes, c. 1184-c. 1300”, *Speculum* 91/2 (2016), 356-373.

⁹² Edwin A. Sawyer, “The Waldensian Influence on the moravian Church”, *Transactions of the Moravian Historical Society* 25 (1988), 47-61.

⁹³ Hoose, “The Sabatati: The Significance of Early Waldensian Shoes, c. 1184-c. 1300”.359.

⁹⁴ P. Gerard Damsteegt, “The Ancient Waldenses: Did the Reformation Predate Luther?”, *Faculty Publication* 10 (2017).

Jean Rodolphe Peyran'ın aktardığı bilgiye göre Valdoculuğu kapsamlı bir şekilde incelemiş olan Torino Başpiskoposu Claud Seyissel, 1547'de yayımladığı bir kitapta, uzun araştırmalardan sonra bu akımın kökenini tam olarak belirlemenin mümkün olmadığını beyan etmiştir.⁹⁵

Diğer Hristiyan akımlar gibi Valdoculuk da, kökenlerinin ilk Hristiyanlara doğrudan ve kesintisiz bir şekilde dayandığını iddia etmektedirler.⁹⁶ Valdocu yazarlar tarafından kaleme alınan onların, yaşadığı vadilerde Roma kilisesinin Hristiyanlık dinine ardı ardına getirdiği yolsuzluklardan korunmuş, ilk kilisenin torunları ve temsilcileri olarak, ilk Hristiyanlardan oldukları belirtilmiştir. Yani bir bakıma Katolikten ayrılan onlar değil, dini ilkeleri değiştirerek onlardan ayrılan Katoliklerdir.⁹⁷

MS 1100 tarihli eski bir ilmihal ile aynı tarihe sahip el yazması bir risalede, Valdocuların havariler zamanından beri, babadan oğla geçerek aynı doktrinleri sürdürüklerinden bahsedilmektedir.⁹⁸ Valdocular 1559 yılında Savoy'lu Emanuel Philibert'e (1528-1580) yaptıkları yakarıшта şöyle derler: “Majesteleri, içinde yaşadığımız bu dinin yalnızca bugünkü dinimiz olmadığını, aynı zamanda babalarımızın, dedelerimizin, atalarımızın ve daha da uzak atalarımızın dini olduğunu göz önünde bulundurun. Bu din, azizlerin ve şehitlerin, itirafçıların ve havarilerin dinidir.”⁹⁹

Yine farklı bir köken iddiası, Valdocuların kökeninin Papa I. Sylvester zamanına kadar uzandığıdır. İmparator Büyük Konstantin ve Papa I. Sylvester döneminde gerçekleşen Kilise'nin yozlaşması ve zenginleşmesi, Kilise'nin çöküşünü temsil ediyordu.¹⁰⁰ Tanrı'nın kilisesinin Papa I. Sylvester zamanında çöktüğünü ve kendi zamanlarında yeniden kurulduğunu iddia etmişlerdir.¹⁰¹ Bu

⁹⁵ Jean Rodolphe Peyran, *An Historical Defence of the Waldenses Or Vaudois: Inhabitants of the Valleys of Piedmont* (C. & J. Rivington, 1826).28.

⁹⁶ Sophia V. Bompiani, *A Short History of the Italian Waldenses: Who Have Inhabited the Valleys of the Cottian Alps, From Ancient Times to the Present* (Forgotten Books, 2018).8.

⁹⁷ Muston, *Israel of the Alps*.17.

⁹⁸ Gilly, *Waldensian Researches During a Second Visit to the Vaudois of Piemont*.40.

⁹⁹ Bompiani, *A Short History of the Italian Waldenses*.10.

¹⁰⁰ Susanna K. Treesh, “The Waldensian Recourse to Violence”, *Source History* 55/3 (1986), 294-306.

¹⁰¹ Pius Melia, *The Origin, Persecutions and Doctrines of the Waldenses: From Documents, Many Now the First Time* (Forgotten Books, 2012).101.

iddiaya göre, “Kilise’ye düşman olan İmparator Konstantin cüzzam hastalığına yakalanır. İyileşmesi için insan kanıyla yıkanması gerektiğini düşünülür. Ancak bir gece rüyasında uyarılır ve şifa için Roma Psikopos’u Sylvester’a başvurması söylenir. Sylvester, Konstantin’i temiz suda vaftiz eder ve Konstantin mucizevî bir şekilde cüzamından kurtulur. Bunun üzerine Konstantin halka açık bir inanç beyanı yaparak Sylvester’ın egemenliğini tanır. Hatta kendi alnından altın tacı alarak Sylvester’a Aziz Petrus’un şerefine taçlandığı bile söylenir. Ancak tören sırasında yükseklerden bir ses “Bugün kiliseye zehir döküldü” diye bir ses duyulur. Buna rağmen Sylvester imparatorun önünde eğilerek bir taç ve dünyevi malları alır. Böylece Sezar Hristiyan olunca Papa da pagan olur.”¹⁰²

Konstantin zamanında I. Papa Sylvester hazineyi aldıktan sonra arkadaşları şöyle söyleyerek onu protesto ettiler: “Biz Rab’ten hiçbir dünyevi mala sahip olmayacağımız emrini aldık; ‘Cüzdanınıza altın, gümüş ya da bakır para koymayın’¹⁰³ ve yine ‘Eğer mükemmel olmak istiyorsan git ve sahip olduklarını sat ve fakirlere ver, göklerde hazinen olacak, gel ve beni takip et’.¹⁰⁴ Arkadaşları ona şöyle dedi: “işte biz her şeyi bırakıp senin peşinden geldik” ama I. Sylvester şöyle cevap verdi: ‘Eğer benimle kalmazsanız sizi sürgüne gönderirim’ bu sözleri duyunca sevindiler ve şöyle dediler: ‘Tanrıya şükrediyoruz, çünkü eğer yeryüzü onun emirlerini yerine getirdiğimiz için bizden mahrum bırakılırsa, O bize cenneti sunar. O şunu söylemedi mi? ‘Benim adım uğruna evlerini, kardeşlerini, anne ya da babasını, karısını, çocuklarını veya topraklarını terk eden herkes yüz katını alacak ve sonsuz yaşamı miras alacaktır.’¹⁰⁵

Bunun üzerine Valdocular tüm dünyaya yayıldılar.¹⁰⁶ Liber Electrom’ a göre bu olaydan sonra I. Sylvester’ın bir soyu havarisel yaşama sadık kaldı. Daha sonra kötülüğün arttığı bir dönem başladı. O zamandan beri insanlar kendilerini onun haleflerinden ayırmaya başladılar. Çünkü inanç ve ahlakın çöküşü onlar yüzünden gerçekleşti. Ancak 800 yıl sonra Valdes adlı bir yerden Petrus (Pierre) adında biri geldi ve havarisel yaşamı tekrar canlandırdı.¹⁰⁷ Bu hikâyede Kilise, dünya ile olan

¹⁰² Comba, *History of the Waldenses of Italy*, 4-5; Treesh, “The Waldensian Recourse to Violence”.296.

¹⁰³ Matta 10;9

¹⁰⁴ Matta 19;21

¹⁰⁵ Matta 19;29

¹⁰⁶ Comba, *History of the Waldenses of Italy*.199-200.

¹⁰⁷ Pekka Tolonen, “Medieval memories of the origins of the Waldensian movement”, *History and Religion*, (2015).108.

ilişkinini açıkça kabul etmiş, pek çok Kilise karşıtı grup bu hikâyeyi kullanmıştır.¹⁰⁸ Valdocular kökenlerini bu hikâyeye dayandırmışlardır. Pierre Valdo'yu tarikatın kurucusu olarak değil canlandıran kişi olarak tanımlamışlardır.¹⁰⁹

Ancak Papa I. Sylvester'in zamanından Valdo'nun zamanına kadar böyle bir topluluğun varlığının kanıtlanmaması bu iddiayı çürütmektedir.¹¹⁰ 13. ve 14. yüzyıllarda çok daha eski bir soydan geldiklerini iddia eden ve çeşitli Valdocu cemaatlerde dolaşan bu efsaneler modern tarihçiler tarafından kabul edilmemektedir.¹¹¹

2. Pierre Valdo (1140-1205/7)

2.1. Pierre Valdo'nun Hayatı

Pierre Valdo'nun hayatı ile ilgili kaynakların yetersizliği nedeniyle hakkında çok az şey bilinmektedir. Valdo, 1140'lı yıllarda Dauphiné'de doğmuştur 9. yüzyılın ortalarında Lyon'a giderek uzun yıllar orada yaşamıştır.¹¹² Valdo'nun gerçek ismi tam olarak bilinmemektedir. Erken dönemlerde sadece Valdo olarak bilinirken 14. yüzyılda 'Pierre' ismi de eklenmiştir.¹¹³

Pierre Valdo'nun Lyon'da yaşadığı ve şehrin seçkinlerden olduğu bilinmektedir.¹¹⁴ Rhône nehri üzerinde uluslararası bir kavşak olan Lyon şehrinde varlıklı bir tüccardır. Aynı zamanda Başpiskoposluk için ticari yatırımlar

¹⁰⁸ Treesh, "The Waldensian Recourse to Violence".296.

¹⁰⁹ Shulamith Shahar - Yael Lotan, *Women in a Medieval Heretical Sect: Agnes and Huguette the Waldensians* (Woodbridge, Suffolk, UK ; Rochester, NY, 2001).10.

¹¹⁰ Comba, *History of the Waldenses of Italy*.7.

¹¹¹ Pikaart, *Master's Theses*.11.

¹¹² Emilio Comba, *Waldo And The Waldensians Before The Reformation*, çev. T. E. Comba (New York: Kessinger Publishing, 1880).11.

¹¹³ Audisio, *The Waldensian Dissent*.8.

¹¹⁴ Robert Baird, *Sketches of Protestantism in Italy: Past and Present, Including a Notice of the Origin, History, and Present State of the Waldenses*, 2018.335.

yürütmektedir. Valdo, bir gün dünyevi hayatından ve ailesinden vazgeçmeye ve bütün mal varlığını dağıtmaya karar verir.¹¹⁵

Valdo'nun hayatını değiştirmeye nasıl ve neden karar verdiği konusunda birkaç açıklama mevcuttur. Tarihçiler Valdo'nun ani ve korkunç bir kaza sonucunda, havarilere olabildiğince benzeyen bir yaşam sürmeye karar verdiğini kaydetmektedir.¹¹⁶ Kayıtlara göre, Pierre Valdo'nun bir akşam yemeğinden sonra arkadaşlarıyla birlikteyken, arkadaşlarının din değiştirmesi esnasında, gruptakilerden biri bir anda düşerek ölür.¹¹⁷ Bu durum orada bulunan herkesi korkutmuştur. Bu olaydan oldukça etkilenen Valdo, ölüm gerçeğiyle yüzleşerek, ahireti düşünmeye başlamıştır. Vaktini kutsal yazıları okuyarak, kurtuluşunu orada arayarak geçirmiştir.¹¹⁸

Aynı olayın ikinci bir anlatımında ise, bir gün Valdo arkadaşlarıyla konuşurken, arkadaşlarından biri ani bir hastalığa yakalanarak cansız bir şekilde ayaklarının dibine düşer. Bu ani ölüm Pierre'i çok düşündürmüştür. "Eğer ölüm beni alsaydı şimdi kaderim ne olurdu?" diye hayatını sorgulamaya başlamıştır. Bir pazar günü bu ciddi soruyu zihninde düşündüğü bir esnada, Lyon sokaklarında yürürken, hüznü bir aksanla Aziz Alexis'in ölümünü okuyan bir ozan'ın etrafında toplanmış insanları görmüştür.¹¹⁹ Onun sözlerinden etkilenmiş ve onu evine getirerek dikkatle dinlemek istemiştir.¹²⁰

Popüler Ortaçağ masalları geleneğine ait olan Aziz Alexis'in hikâyesi, hem cemaatlerin hem de din adamlarının dindarlığına ve hayal gücüne ilham vermektedir. Bu efsaneye göre, "Dördüncü yüzyılda zengin ve soylu bir Romalı valinin oğlu olan Alexis, düğün gecesinde rahat hayatından vazgeçmeye karar verir. Gelini iffetli kalmaya ikna ettikten sonra küçük Asya'ya kaçır. Daha sonra geri döndüğünde paçavralara bürünerek

¹¹⁵ Audisio, *The Waldensian Dissent*.9.

¹¹⁶ Perrin, *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps*.22.

¹¹⁷ Adam Blair, *History of the Waldenses: With an Introductory Sketch of the History of the Christian Churches in the South of France and North of Italy, Till These Churches Submitted to the Pope, When the Waldenses Continued as Formerly Independent of the Papal See* (London: A. Black, 1832).249.

¹¹⁸ Willyams, *A Short History Of The Waldensian Church In The Valleys Of Piedmont: From the Earliest Period to the Present Time*.22.

¹¹⁹ Comba, *Waldo And The Waldensians Before The Reformation*.12.

¹²⁰ Henry C. Vedder, "Origin and Early Teachings of the Waldenses, according to Roman Catholic Writers of the Thirteenth Century", *The American Journal of Theology* 4/3 (1900), 465-489.

Meryem Ana Kilisesi'nde toplanan fakirlerin yanına gider. Topladığı sadakanın sadece ihtiyacı kadarı dışında kalanını fakirlere dağıtır. Yıllar sonra tesadüfen babasının ve ev halkının onu tanımadığı evine döner. Böylece kendi evinde sadaka toplayarak hayatını sonlandırır.”¹²¹

Bu yoksulluk hikâyesinden çok etkilenen Valdo, korktuğu ebedi kurtuluşu hakkında kendine sorular sormuştur. Tüm bu yaşananlar üzerine ertesi gece bir Katolik rahibine gitmeye karar vermiştir.¹²² Valdo’nun kurtuluş konusundaki meraklı ve istekli soruları üzerine rahip, Valdo’ya cennete giden pek çok yolun olduğunu göstermeye çalışmıştır. Pierre Valdo’nun “En mükemmel ve en güvenli olanı hangisi?” sorusu üzerine rahip, Yeni Ahit’ten tavsiyelerde bulunarak “Eğer mükemmel olmak istiyorsan git ve sahip olduklarını sat ve fakirlere ver ki göklerde hazinen olur, sonra gel beni izle”¹²³ demesiyle harekete geçmiştir.¹²⁴

Rahibin yanından ayrıldıktan sonra Valdo, eve, İsa’nın sözleriyle dolu olarak dönmüş ve rahipten aldığı bu emre harfiyen uyumaya karar vermiştir. Ticaret için olan mallarını bu sefer satmak yerine, onlardan nasıl kurtulabileceğini düşünmeye başlamış ve harekete geçmiştir.¹²⁵ Bunun üzerine Valdo malını paraya çevirmiş, iki kızını, 1106 yılında Pointou’da adı Arbrissel’li Robert olan bir keşiş tarafından kurulan, Fontevrault manastırına yerleştirmiştir.¹²⁶

Valdo iki kızını bu meskene emanet ettikten sonra malını büyük ölçüde yoksullara dağıtmıştır. Kıtık, o dönemin en büyük sorunudur ve başka yerlerde olduğu gibi Lyon’da da korkunç derecede şiddetlidir. Valdo’nun Pentikost gününden itibaren, her haftanın üç günü kendisine beslenmeye gelen herkese ekmek ve erzak dağıtımını, Meryem Ana’nın Göğe Kabul Bayramı’nın biraz öncesine kadar devam etmiştir. O gün Valdo, meydanlarda çok fazla para dağıtmıştır ve halka şöyle

---

¹²¹ Audisio, *The Waldensian Dissent*.9.

¹²² Vedder, “Origin and Early Teachings of the Waldenses, according to Roman Catholic Writers of the Thirteenth Century”.472.

¹²³ Matta 19:21.

¹²⁴ Comba, *Waldo And The Waldensians Before The Reformation*.12.

¹²⁵ Comba, *History of the Waldenses of Italy*.21.

¹²⁶ Comba, *History of the Waldenses of Italy*.23; Shahr - Lotan, *Women in a Medieval Heretical Sect*.24.

seslenmiştir: “Kimse iki efendiye kulluk edemez”¹²⁷ “Vatandaşlar ve dostlar sandığınız gibi deli değilim; ama beni Tanrı’dan çok onlara karşı dikkatli kılacak ve Tanrı’ya hizmet edecek kadar köle durumuna düşüren düşmanlarından intikam alıyorum. Bunları herkesin önünde yaptığım için çok az kişinin beni suçlayacağını biliyorum; ama bunu kendi iyiliğim ve sizin iyiliğiniz için yapmaya teşvik ediyorum. Eğer bundan sonra biri beni parayla görürse, benim delirdiğimi söyleyebilir.”¹²⁸ Pierre Valdo oldukça fazla olduğu anlaşılan mallarını yoksullara dağıtmış, ardından sokaklarda dilenmeye ve vaaz vermeye başlamıştır. Böylece İsa’nın “sahip olduğun her şeyi sat ve yoksullara ver”¹²⁹ buyruğunu yerine getirmiştir.¹³⁰

Böylelikle Valdo, Tanrı’ya hizmet etmek için para kazanma hırsını terk etme niyetini açıkça ilan etmiş ve vatandaşları da bu yönde teşvik etmiştir. Valdo’nun ruhani değişimi zararsız ve hatta yoksullar açısından oldukça faydalı olsa da, bu gelişmelerden paniğe kapılan karısı, Lyon başpiskoposuna kocasının ani karar ve davranışlarını kontrol etmesi için yalvarmıştır. Bu durum üzerine piskopos Valdo’ya bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Ancak bu yolda kararlı olan Valdo’nun şevkini söndürmeye hiçbir şey yeterli olmamıştır. Kendi fedakârlık sisteminde ısrar etmiş, gönüllü yoksulluğu benimseyerek, yoksulların ihtiyaçlarına cömertçe hizmet etmiş ve kendi örneğini taklit eden bir dizi takipçi kazanmıştır.¹³¹ Valdo, bu evanjelik tavsiyeyi harfiyen uygulamaya koyulmuştur. Hayatını kökten değiştirmesi ve etrafındaki bir grup insanı da bunu yapmaya teşvik etmesiyle Lyon’lu Yoksunların serüveni başlamıştır.¹³²

O dönemlerde yaşanan şiddetli bir kıtlık, Valdo ve yandaşlarına sadaka verme erdemini kullanma konusunda tam fırsatlar vermiştir. ‘Lyon’un Yoksul Adamları’ adı

---

¹²⁷ Matta 6:24

¹²⁸ Comba, *Waldo And The Waldensians Before The Reformation*.13-14.

¹²⁹ Matta 19;21

¹³⁰ Pikaart, *Master’s Theses*.14; Vedder, “Origin and Early Teachings of the Waldenses, according to Roman Catholic Writers of the Thirteenth Century”.473.

¹³¹ *Valdenses, Valdo, and Vigilantius: Being the Articles Under These Titles in the Seventh Edition of the Encyclopaedia Britannica*, çev. William Stephen Gilly (Edinburgh: Adam and Charles Black, 1841).46.

¹³² Zengin bir adamın din değiştirmesi Hristiyanlık tarihinde benzersiz bir olay değildir. On birinci ve on ikinci yüzyıllarda reformcuların, birçok olay ve eyleminin arkasında genel olarak yeniden canlanan reform ve havarisel yaşama geri dönüş fikri vardır. Tolonen, “Medieval memories of the origins of the Waldensian movement”.167.

altında bir kardeşlik oluşturan Valdo ve öğrencileri, ilk başta yaşadıkları manevi hayatla dikkat çekmişlerdir. Ancak çok geçmeden halkın açgözlülüğünü ve yozlaşmış davranışlarını kınayarak daha fazla dikkat çekmeye başlamışlardır.¹³³

2.2. Pierre Valdo'nun İlham Kaynakları

Pierre Valdo manevi yaşam sürmeye başladığında onun davranışlarını yönlendiren ilham kaynakları vardır. Öncelikle İncil onun hayat tarzını belirlemekte en önemli ilham kaynağı olmuştur. Ayrıca havarilerin İsa'dan sonra onun öğretilerini yaymak için yaptıkları faaliyetler de onun yolunu belirlemede katkı sağlamıştır.

2.2.1. İncil

İncil, Yunanca “evangelium” sözünden gelir.¹³⁴ Kelime anlamı olarak ‘müjde, iyi haber’ olarak kullanılırken, havariler sonrası dönemlerde daha fazla anlam yüklenerek kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle Kilise dilinde kurtuluş müjdesi ile İsa'nın doktrinini içeren, havarilerin görgü tanığı oldukları yazıları ve İsa'nın hayat öğretilerine dair havarilere ait dini bilgileri de içeren kitapları ifade eder.¹³⁵ İncil, Hristiyanların Kutsal Kitap'ıdır. Hristiyan inancına göre, Tanrı Kutsal Kitap'ını insanoğlu aracılığıyla yazdırmıştır.¹³⁶ Bu nedenle İncil, Hristiyan inancında çok önemli bir yer tutmaktadır.

Pierre Valdo'nun inanç temelleri İncil'e dayanmaktadır. Nitekim Valdo'nun, İsa'nın sözlerini dinledikten sonra hayatını böylesine ani bir şekilde değiştirmeye karar vermesinin temel kaynağı İncil'dir.

Valdo'ya göre, Tanrı'nın Sözü tam ve eksiksizdir. Aynı zamanda Tanrı'nın Sözü açıktır ve onu yorumlamaya gerek yoktur. Önemli olan onu anlamaktır. Fakat Kilisenin resmi İncili Vulgate, Latince yazılmıştır. Yerel halkın Latince bilmemesi onu anlamayı imkânsız kılmıştır. Bu nedenle Valdo'ya göre İncil'in yerel dile

¹³³ *Valdenses, Valdo, and Vigilantius*.46.

¹³⁴ Durmuş Arık, “İncil”, Kavram Atlası / Dinler Tarihi I (Ankara: Gazi Kitabevi, 2020).89.

¹³⁵ Ömer Faruk Harman, “İncil”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 2000).271.

¹³⁶ Michel, *Hristiyan Tanrıbilimine Giriş*.15.

çevrilmesi gerekli olmuştur. İncil'in yegâne iman kaynağı olmayacağını, dinin esas unsurunun gelenek olduğunu savunan Katolik Kilisesi ile farklı görüşte olan Valdo, şüphesiz İncil'i tek otorite olarak kabul eder.¹³⁷

Pierre Valdo, İncil'i halkın anlaması için çeviri faaliyetlerine başlamıştır. Kutsal Kitap Çevirisi başlığı altında detaylı bir şekilde değinilmiştir.

---

¹³⁷ Audisio, *The Waldensian Dissent*.12.

2.2.2. Havarisel Yoksulluk

9. yüzyılda din adamlarının ahlaki bütünlüğü ve bağımsızlığıyla ilgilenen Gregoryen reformlarından sonra, evanjelik yoksulluğa dönüş arayışı oldukça yaygın bir hale gelmiştir.¹³⁸ Ortaçağda ortaya çıkan asıl ayrılıkçı grupların çoğu için gerçek havarisel kiliseye dönüş, Konstantin sonrası çökmüş kilisenin kınanması ve reddedilmesi anlamına gelmektedir.¹³⁹ Pek çok kilise insanı, yoksulluk içinde bir yaşamı benimsemiş ve halkı aynı da bu havarisel yoksulluğu yapmaya teşvik etmiştir. Valdo, o zamanlar oldukça güçlü olan bu akımla uyumludur.¹⁴⁰ Nitekim Fransiskan (1209)¹⁴¹ ve Dominiken (1216)¹⁴² tarikatlarının kurulması da o dönemlere rastlamaktadır.

Pierre Valdo, İncil'in sözlerinden etkilendiği gibi, onu asıl etkileyen konu havarisel yoksulluk fikridir. Bu nedenledir ki çevresini de yoksulluğa davet etmiştir. Valdocu akımda temel unsurun yoksulluk olması, bu fikir etrafında toplanan insanların Lyon Yoksulları şeklinde adlandırılmasının en temel gerekçesidir. Valdo'nun müritleri tarafından *The Poor of Christ* (İsa'nın Yoksulları) veya *The Poor of Lyons* (Lyon'un Yoksulları) isimlerinin tercih edilmesi kendilerini yoksulluk yoluyla tanımlamayı seçtiklerini yeterince açıklamaktadır.¹⁴³

Valdocular İncil'de geçen "Ne mutlu ruhta yoksul olanlara, çünkü cennetin krallığı onlarındır"¹⁴⁴ sözleriyle, çökmüş kilisenin dünya zenginliğine karşı bir

¹³⁸ "Herbert Grundmann Religious Movements in the Middle Ages (Paperback) (UK IMPORT) 9780268016531", *eBay* (Erişim 07 Aralık 2024).

¹³⁹ J. K. Zeman, "Restitution and Dissent in the Late Medieval Renewal Movements: the Waldensians, the Hussites and the Bohemian Brethren", *Journal of the American Academy of Religion* XLIV/1 (01 Mart 1976), 7-28.

¹⁴⁰ Audisio, *The Waldensian Dissent*.12.

¹⁴¹ Fransiskanlar; Katolik Kilisesi bünyesinde faaliyet gösteren, 13. Yüzyılda Aziz Francis tarafından kurulan mistik karakterli bir tarikattır. Mahmut Çoban, *Bir Katolik Cemaati Olarak Fransiskanlar* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2008).

¹⁴² Dominikenler; 13. Yüzyılda Aziz Dominik tarafından kurulan, Katolik Kilisesi bünyesinde faaliyet gösteren mistik karakterli tarikatlardan biridir. Bu tarikatın misyonu, gerçek imanı kuvvetlendirmek ve sapkın inanlarla mücadele etmektir. Salihe Esen, *Dominiken Tarikatı ve Katolik Kilisesindeki Yeri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2015).

¹⁴³ Gabriel Audisio, *The Waldensian Dissent: Persecution and Survival, c.1170-c.1570* (Cambridge, U.K. ; New York: Cambridge University Press, 2008).12.

¹⁴⁴ Matta 5:3

protesto olarak ortaya çıkmıştır.¹⁴⁵ Havarisel yaşam, basit ve özlü bir söylemle (tövbe edin ve İncil'in temel etik ilkelerini izleyin) çerçevelenmiş, İncil'de öngörülen yaşam biçimini ve havarilerin sade ahlakını savunmuştur.¹⁴⁶

Gezgin vaizlerden oluşan sade bir yaşam tarzı gerektiren yeni bir hayata başlamışlardır. Vaizlerin adanmışlıkları ve samimiyetleri gözle görülür bir sadeliktedir. 1179'da Roma'da Üçüncü Letaran Konsil'inde bir Valdocu grubuyla karşılaşan tarihçi Walter Map, Voldocularla ilgili; "Sabit bir ikametgâhları yok. İkişer ikişer, yalınayak, yün giysiler içinde, hiçbir şeye sahip olmadan, havariler gibi her şeyi ortak tutarak, Mesih'in peşinden çıplak ayakla olarak gidiyorlar." demiştir.¹⁴⁷

İlk zamanlar havarilerin ruhu ile İncil'i yaymaya yönelik vaazlar, yalnızca Valdocu erkeklere değil Valdocu kadınlar tarafından da verilmiştir. İlerleyen zamanlarda, tarikatın kurulması ve kardeşler arasında hiyerarşi oluşmasıyla, kadınların haklarında azalma olmuştur.¹⁴⁸ Görüldüğü gibi Valdocular dönemin anlayışına uygun olarak adanmışlığı ve fakirliği ön planda tutan, aktif bir yaşam tarzını tercih eden bir topluluk olmuştur.

2.3. Pierre Valdo'nun Faaliyetleri

2.3.1. Kutsal Kitap Çevirisi

Pierre Valdo kutsal metinleri okudukça asıl metinler ile kilisenin öğretilerini karşılaştırmış, arada ciddi farklar olduğunu görmüş ve dehşete düşmüştür. Genel uygulamaların Yeni Ahit doktrinlerinden bağımsız olduğunu ve Hristiyanların saygı duyduğu bir dizi geleneğin temeli olmamakla beraber, bu davranışların ilahi

¹⁴⁵ Comba, *History of the Waldenses of Italy*.26.

¹⁴⁶ Lutz Kaelber, "Other- and Inner-Wordly Asceticism in Medieval Waldensianism: A Weberian Analysis", *Sociology of Religion* 56/2 (1995), 91-119.

¹⁴⁷ Kaelber, "Other- and Inner-Wordly Asceticism in Medieval Waldensianism: A Weberian Analysis".102.

¹⁴⁸ Shulamith Shahar, *Women In A Medieval Heretical Sect- Agnes and Huguette the Waldensians*, çev. Yael Lotan (Woodbridge, Suffolk: The Boydell Press, 2001). 45.

kehanetlerde kınandığını keşfetmiştir. Bu yüzden hüküm süren ahlaksızlıklarla beraber Papa'yı da kınamıştır.¹⁴⁹

İncil'de okuduklarından etkilenen Valdo'ya göre, Kutsal Kitap yerel halk tarafından okunmalı ve anlaşılmalıdır. O zamanlar kullanımda olan İncil, tek çevirisi Jerome tarafından yapılan ve Latince Vulgate adı verilen çeviriydi.¹⁵⁰ Valdo'nun amacı İncil'i ilan etmek ve bu amaçla yerel dile çevrilmiş İncil metinlerini bir araya getirmektir. Valdo ve arkadaşları başlangıçta Kilise tarafından İncil'i iletmek için, kabul edilen tek kutsal dil olan Latince'den ayrılma konusunda endişe duymalarına rağmen, kutsal yazıları halkın anlamadığı bir dilde ilan etmenin bir yararı olmayacağını düşünmüşlerdir. Bu nedenle Kutsal Kitap'ı yerel dile çeviri çalışmalarına başlamışlardır.¹⁵¹

Valdo İncil'i anlamak istediğinden ve az eğitilmiş bir adam olduğundan, kendisi gibi Lyon'da yaşayan rahiplerden yardım istemiştir.¹⁵² Henüz Katolik Kilisesi ile bir ayrılık yaşamayan Valdo bu konuda bilgisine güvendiği kişiler tarafından desteklenmiştir. İlk etapta kutsal yazıların bilgisine sahip; Dominik tarikatının büyük takdirini kazanan Ydroslu Bernard; dil bilgisi uzmanı ve dilbilimci olarak tanınmış olan Ansa veya Empsa'lı Stephen ve Lombardiya'daki dini bir cemaatin başı olan, yüksek itibara sahip bir İncil âlimi Lugio'lu John gibi üç seçkin bilginin yardımını almıştır. Stephen, Gallo-Provençal diline tercüme etmiş; John, yapılan tercümeyi incelemiş ve çevirileri düzeltmiş; Bernard ise dağıtım için hazırlanan versiyonu kopyalamıştır.¹⁵³ Bunlarla yetinmeyen Valdo, İncil'in doğru tercümelerinin daha iyi anlaşılabilmesi ve Kutsal Kitap okuyucularının yardımına yönelik notlar veya yorumlar olarak kullanılmak üzere, kopyaları yapılacak olan Kutsal Kitap'ların önceki örneklerinde bulunan eski Kilise babalarının; özellikle de Ambrose (340-397),

---

¹⁴⁹ Joseph Milner, *The History of the Church of Christ: The Sixth, Seventh, Eighth, Ninth, Tenth, Eleventh, and Twelfth Centuries Also Part of the Thirteenth Century* (G. Peacock, 1812). 418.

¹⁵⁰ Milner, *The History of the Church of Christ*. 417.

¹⁵¹ Audisio, *The Waldensian Dissent*. 69.

¹⁵² Comba, *History of the Waldenses of Italy*. 168.

¹⁵³ *Waldenses, Valdo, and Vigilantius*. 48-49.

Augustin (354-430), Gregory (540-604) ve Jerome'nin (379-420) cümlelerini çeviriye ilave etmiştir.¹⁵⁴

12. yüzyılda, Pierre Valdo'nun gözetimi altında ve tüm masrafları kendisine ait olan ilk çeviri yapılmıştır.¹⁵⁵ Valdo'nun Yeni Ahit'in bazı bölümlerini Lyon'un yerel dili olan Franco-Provençal diline tercümesini başlatmasıyla, var olan tek uluslararası dilden, ulusal sınırları aşabilen bir çeviri elde edilmiştir.¹⁵⁶ Böylelikle Yeni Ahit'in tamamı Valdocular tarafından halka dağıtılmış, yerel dile çevrilen İncil tüm eyalette ve Lyon piskoposluğunda bir elektrik kıvılcımı gibi hissedilmiştir. Hayatlarında ilk kez kutsal yazıları kendi dilinde dinleyen halk onları memnuniyetle dinlemiştir.¹⁵⁷ Bu faaliyetleri halkın Valdoculara olan ilgisini arttırmıştır.

2.3.2. Vaaz

Ortaçağın en belirgin özelliklerinden biri İncil'in Latince olması nedeniyle halkın bunu okuyamaması, eğitimin din adamlarına özel, ayrıcalıklı bir durum olmasıdır. Bu nedenle din adamları toplumun açık ara en iyi eğitilmiş sınıfını temsil etmektedir. Sosyo-kültürel ve dini açıdan statüleri yüksektir. Kutsal Kitap'ların resmi taşıyıcıları ve onlara erişimin yegâne kaynağını temsil etmektedirler (Kutsal Kitap'ı yalnızca onlar doğru bir şekilde yorumlayabilirler, vaaz verme de onların tekelindedir.).¹⁵⁸ Katolik anlayışa göre “imanın sırları her yerde herkese açıklanmamalıdır... Çünkü Kitab-ı Mukaddes o kadar derin ki sadece basit ve cahil olanlar değil, sağduyu sahibi ve bilgili olanlar bile onu tam olarak anlamaya muktedir değildir.”¹⁵⁹

Kutsal Kitap'ı tek otorite olarak gören Valdo, onun sözlerini bir emir niteliğinde değerlendirmektedir. Nitekim yoksulluk yemini bu şekilde başlamıştır. Pierre Valdo'nun ruhani değişimi kendisiyle sınırlı kalmamış, kendi kurtuluşu için başladığı

¹⁵⁴ Comba, *History of the Waldenses of Italy*.25.

¹⁵⁵ Wylie, *The History of the Waldenses*.13.

¹⁵⁶ Audisio, *The Waldensian Dissent*.69.

¹⁵⁷ *Waldenses, Valdo, and Vigilantius*.50.

¹⁵⁸ Audisio, *The Waldensian Dissent*.23.

¹⁵⁹ Halil Yavaş, “XII. Yüzyılda Valdoculuğun Kuruluşu ve Hristiyan Heretikliğindeki Yeri”, *The Legends Journal of European History Studies* 3 (28 Eylül 2022), 65-75.

bu evanjelik yoksulluğu çevresine yaymayı kendisine görev edinmiştir. İncil'in "Öyleyse gidin ve tüm uluslara size emrettiğim her şeye uymayı öğretin"¹⁶⁰ mesajı doğrultusunda harekete geçerek halka açık vaazlar vermeye başlamıştır.¹⁶¹

Vaaz vermek Valdocuların en önemli misyonudur. Onlar; vaazlarının Kiliseye bir muhalefet değil, aksine Kiliseye karşı yükselen Albililer tehdidine karşı mücadelede kiliseye yardımcı dahi olabileceğini düşünmektedirler.¹⁶² Pierre Valdo'nun masumca başlayan vaazları, ilerleyen zamanlarda Katolik Kilisesi tarafından büyük bir tehdit, Kilise karşıtı sapkın bir hareket olarak algılanmış ve aforoz edilmeleriyle sonuçlanmıştır. Katolik Kilisesi'nin Valdocuları aforoz etmesinin en büyük nedeni Valdocuların Kiliseden bağımsız vaaz vermeleridir.

Vaaz vermek, Lyon yoksulları için inanç ve misyon bilincinin temel ilkesidir. Bu nedenle iyilik yapmayı bilip de yapmayan kişi için bu günahdır. Tıpkı gönüllü tam yoksulluk idealinden vazgeçemedikleri gibi vaaz vermekten de vazgeçmemişlerdir.¹⁶³ Henüz yeteri kadar büyümemiş ve organize olmayan Valdocu ilk cemaat, Yeni Ahit'ten birçok pasajı ezberleyerek, "Tanrı'nın Sözü"nü duyurmak için Lyon sokaklarına, evlerine ve civardaki köylere gitmişlerdir. İncil'in mesajını yerel dilde yaymış, taraftarlarının sayısını büyük ölçüde arttırmışlardır.¹⁶⁴ Yalnızca Papa ya da Piskoposlar tarafından atanmış kişilerin vaaz verebildiği Katolik tezine karşı, Valdocular sıradan insanların hatta kadınların bile İncil'in iradesine uygun olarak vaaz verebileceğini ve bunun için Kilise tarafında atanmaya gerek olmadığını ilan etmiştir.¹⁶⁵

Valdocular başından beri yüzyıllarca savundukları üç özellik ile karakterize edilmektedir. Bunlar; yoksulluk, gezginlik ve vaizliktir. İlk zamanlarında vaazları halka açık olarak okumuşlardır. Valdocular dinleyicilerinin deyimsel dilini kullanarak Tanrı'nın Kelamı'nı canlı ve cesur bir şekilde aktarmışlardır. Aynı zamanda kutsal yazılar herkesin erişimine açıktır. Valdocular Kutsal Kitap'ı halka aktarırken basit ve

¹⁶⁰ Matta 28: 19-20.

¹⁶¹ Comba, *History of the Waldenses of Italy*.26.

¹⁶² Goldberg-Poch, *Waldensianism and English Protestants: The Construction of Identity and Continuity*.54.

¹⁶³ Shahar - Lotan, *Women in a Medieval Heretical Sect*.2.

¹⁶⁴ *Valdenses, Valdo, and Vigilantius*.49.

¹⁶⁵ "Herbert Grundmann Religious Movements in the Middle Ages (Paperback) (UK IMPORT)".

sade bir kullanmışlardır. Nitekim onlara göre, Kutsal Kitap yorumlanmamalı ve uyarlanmamalı, harfi harfine aktarılmalıdır. Valdocuların vaaz konusunda bir diğer özelliği ise vaizin bir zümreye ait olmamasıdır. Yani kadınlar da vaiz olabilir. Başlangıçta halka açık olan vaazları Katolik Kilisesi'nin aforozu ardından gizli hale gelmiştir.¹⁶⁶ Katolik Kilisesi'nin amansız baskılarına boyun eğmeyen Valdocular vaaz verme uygulamalarını sonlandırmamış, mümkün olduğunca Katoliklerden gizli bir şekilde devam ettirmişlerdir.

---

¹⁶⁶ Audisio, *The Waldensian Dissent*.111.

3. Valdocaluğun Tarihsel Geilişim S¼reci

Bir akımı anlayabilmek için her şeyden önce onun ge¼irdiėi evreleri iyi bilmek gerekir. Nitekim Pierre Valdo tarafından tamamen saf bir niyetle ortaya çıkan hareket sonraları bir akım haline gelmiş ve Katolik Kilisesi'nden ayrılma durumu ortaya çıkmıştır. Bununla da kalmayan Valdocular kendi aralarında da bölünme yaşamışlardır.

3.1. Valdoculuğun Bölünmesi

1205 yılında Pierre Valdo'nun ölümünden kısa bir süre sonra Valdocular ikiye bölünmüştür.¹⁶⁷ Biri Fransız Lyon Fakirleri, diğeri İtalyan Lombard Fakirleri olmak üzere iki ana gruba ayrılmışlardır.¹⁶⁸ Lombardiya'daki Valdocuların, topluluğun tek liderinin İsa olduğunu söyleyen Valdo'ya rağmen, kendi aralarından Givanni di Ranco'yu lider olarak seçmeleri bölünmenin sebebi olmuştur.¹⁶⁹

Bu ayrılığı uzlaştırmak amacıyla 1218'de Bergamo'da (İtalya) bir konferans düzenlenmiştir. Her iki taraf için altışar olmak üzere toplam on iki delege aralarındaki problemleri müzakere etmişlerdir.¹⁷⁰ Konferansta anlaşamadıkları üç önemli mesele vardır.

Birincisi Valdocu vaizlerin ¼alıřma meselesidir. Valdocular kendilerini vaaz vermeye adanarak, gezginci kalıp misyonlarını sürdürmeye devam mı etmeli, yoksa yerleşik hayata ge¼ip el emeği ile mi ge¼inmelidir?¹⁷¹ Lyon Yoksulları, kendilerini tamamen gezginciliğe, vaaz vermeye adanmaları ve sadakalarla ge¼inmeleri gerektiğini savunurken; Lombardiya Yoksulları, yoksulluk idealinden feragat

¹⁶⁷ Shahr - Lotan, *Women in a Medieval Heretical Sect*.8.

¹⁶⁸ Kaelber, "Other- and Inner-Wordly Asceticism in Medieval Waldensianism: A Weberian Analysis".104.

¹⁶⁹ Yavaş, "XII. Y¼zyılda Waldocaluğun Kuruluşu ve Hristiyan Heretikliğindeki Yeri".

¹⁷⁰ Comba, *Waldo And The Waldensians Before The Reformation*.40.

¹⁷¹ Kaelber, "Other- and Inner-Wordly Asceticism in Medieval Waldensianism: A Weberian Analysis".104.

edilmeden, havarilerin yaptığı gibi geçimlerini sağlamak için çalışılması gerektiğini savunmuştur.¹⁷²

İkincisi; Valdocular günahkâr da olsa, Katolik ruhban sınıfının Evharistiya ayinlerini yönetmeye devam etmesini mi kabul etmeli, yoksa Donatist¹⁷³ bir piskoposu benimseyip kendi papazlarının ayinlerini yönetmesi mi sağlanmalı?¹⁷⁴ Lombardlar, bu ayinin herhangi bir meslekten olmasa bile yalnızca erdemli ve günahsız bir rahip tarafından verildiği takdirde geçerli olduğunu savunmuşlardır. Ancak Lyon Fakirleri, evharistiya ayininin, günahsız olsun ya da olmasın aforoz edilmediği sürece atanmış bir rahip tarafından yönetilmesi koşuluyla geçerli olduğunu kabul etmişlerdir.¹⁷⁵

Üçüncüsü ise Valdocu örgüt merkezi kalarak, yıllık seçilen iki yönetici rektör tarafından mı; yoksa daha merkezi ve hiyerarşik bir örgüt şeklinde, ömür boyu seçilen, merkezi bir figür etrafındaki kalıcı liderler grubu tarafından mı yönlendirilmelidir? Lyon Yoksulları ilk görüşü, Lombard Yoksulları ise ikinci görüşü desteklenmişlerdir.¹⁷⁶

Toplantıda her iki grubu da aynı hale getirmeye çalışmaktansa, her grubun kendi uygun gördüğü şekilde yönetilmesine karar verilmiştir. Fransız Lyon ve İtalyan Lombard gruplarının her birinin ayrı bir yönetimi olmuştur. Lombard Yoksulları İtalyan grubu tarafından hazırlanan raporda; Lombard Yoksullarının ömür boyu görev yapmak üzere seçilen on iki görevlisi olduğu, Lyon Yoksullarının ise iki kişi seçtiği belirtilmektedir.¹⁷⁷

---

¹⁷² Shahr - Lotan, *Women in a Medieval Heretical Sect*.8.

¹⁷³ Donatistler; Kuzey Afrika'da ortaya çıkan, Kartaca Kilisesi'nde bölünmeye yol açan, ana akım Hıristiyanlıktan ayrılan bir Hıristiyan mezhebidir. Donatizme inananlar, Hıristiyan din adamlarının görevlerinde etkili olabilmeleri, sakramentlerinin geçerliliği papazın karakterine bağlı olduğuna inanırlar. Kadir Albayrak, "İznik Konsili Öncesinde ve Sonrasında Heretik Hıristiyan Akımları", 2005, 103-137.

¹⁷⁴ Lutz Kaelber, "Other- and Inner-Wordly Asceticism in Medieval Waldensianism: A Weberian Analysis", *Sociology of Religion* 56/2 (1995), 91-119.

¹⁷⁵ Shahr - Lotan, *Women in a Medieval Heretical Sect*.8.

¹⁷⁶ Kaelber, "Other- and Inner-Wordly Asceticism in Medieval Waldensianism: A Weberian Analysis".104.

¹⁷⁷ Pikaart, *Master's Theses*.21.

3.2. Valdoluğun Katolik Kilisesi Tarafından Kınanması

Pierre Valdo ruhani değişiminin ardından sokaklarda vaaz vermeye başlamıştır. Valdo yoksulluk mesleğini çevresine yaydıkça, birkaç mürit tarafından taklit edilmeye ve kitlelerle karşı karşıya gelmeye başlamıştır. İncil'in "Tüm dünyaya gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin"¹⁷⁸ emriyle hareket ederek, önce müritlerini okuma konusunda teşvik edip alıştırma yapmış, sıkı bir eğitimle onları mesleklerinde güçlendirmiştir. Bu müritler daha sonra halka açık yerlere çıkarak vaaz verebilmişlerdir.¹⁷⁹

Valdo ve arkadaşlarının bu ilerleyişi sırasında John de Belles Maisons başpiskopos ve Lyon valisidir. Valdo'nun halka ders vermeyi meslek edindiğini, papa ve din adamlarının ahlaksızlıklarını, lükslerini ve kibirlerini kınadığını görünce daha fazla ders vermesini yasaklamıştır. Piskopos, Valdo'nun sadece bir din adamı olduğunu, vaaz vermesinin yasak olduğunu ve durumunun sınırlarını aştığını, bu nedenle aforoz edilme ve bir sapkın olarak yargılanma tehlikesi altında, yaşağı dâhilinde kendini sınırlaması gerektiğini ilan etmiştir.¹⁸⁰ Buna karşılık Valdo ise kurtuluş için son derece önemli bir konuda, insanlara değil Tanrı'ya itaat edeceğini söylemiştir.¹⁸¹

Zamanla Valdo'nun bu vaaz hareketi din adamlarını huzursuz etmiştir. Baş Rahip'in davasıyla Valdo ve bazı kardeşleri piskoposluk meclisi huzuruna çıkmışlardır. Başpiskopos onlara: "Söylediğiniz gibi kutsal yazıları açıklamak için bile olsa vaaz verme işine karışmanız yasaklanmıştır, itaat etmekten başka yapacak bir şeyiniz yok, aksi takdirde yönetmenliklerimize göre hareket edeceğiz." demiştir.¹⁸² Bunun üzerine Pierre Valdo oturduğu yerden ayağa kalmış ve şu yanıtı vermiştir: "Tanrı'dan çok size itaat etmenin, Tanrı önünde yasal olup olmadığına siz

---

¹⁷⁸ Matta 28:19

¹⁷⁹ Comba, *History of the Waldenses of Italy*.26.

¹⁸⁰ Thomas Taylor, *The History of the Waldenses and Albigenses: Who Begun the Reformation in the Vallies of Peidmont (Sic), and Various Other Places, Several Hudred (Sic) Years Before Luther* (Nabu Press, 2010); Milner, *The History of the Church of Christ*.418.

¹⁸¹ Blair, *History of the Waldenses*.252.

¹⁸² Perrin, *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps*.23.

karar verin. Çünkü “Bütün dünyaya gidin ve müjdeyi her yaratığa duyurun” diyen kişiye itaat etmeyi reddedemeyiz.” Valdo bu cevabı üzerine, arkadaşlarıyla beraber piskoposluktan sürülmüştür. Bu olay 1177 yılında III. Leteran Konsil’inin arifesinde gerçekleşmiştir. III. Leteran Konseyi’nin son oturumunun en son kanonu sapkınlara yöneliktir. Ancak konsey kararlarında Valdocularla ilgili özel hiçbir şey yoktur.¹⁸³

Bu durum bize, hem Kilisenin Valdocuları henüz sapkın olarak görmediğini, hem de Pierre Valdo’nun Kilise düşmanlarıyla görünür en ufak bir birlik bağı olmadığını göstermektedir. Başlangıçta Kilise piskoposlarının Kutsal Yazıları aleyhine vaaz vermeleri, bu yüzden vaazlarının yasaklanması dışında Katolik Kilisesinin ortak doktrinleri ile çelişen başka bir durum söz konusu değildir. Valdocular, başlangıçta kendilerini Kiliseden ayırmayı düşünmemiş, ancak diğer tarikatlar gibi Kilisenin hizmetinde olan ruhani bir topluluk kurmayı amaçlamışlardır.¹⁸⁴

Tüm bu olaylardan sonra Valdo, yoksulluk vaazını serbest bir şekilde yaymak için ertesi yıl Roma’ya, Papa’nın yanına gitmiş ve bir süre Roma’da kalmıştır. 1179’da Pierre Valdo, Papa’nın huzuruna vardığında Kilisenin sevgili bir evladı gibi karşılanmıştır.¹⁸⁵ Valdo’nun İncil’i vaaz etmek için Papa’ya başvurması, Papa’nın da Valdo’yu sevgiyle karşılaması, Valdoculuğun başlangıçta Kiliseye karşı sapkın bir hareket olmadığını göstermektedir. Aslında Papa’nın bu davranışı yoksulluk yeminin onaylanmasıdır.¹⁸⁶ Verdiği bu onay vaaz verme özgürlüğü anlamına gelmemektedir. Bu nedenle Valdo’nun Roma’daki kalışını Papa’nın iradesini yumuşatmak amacıyla uzatmış olması muhtemeldir.¹⁸⁷

Valdo’nun Roma’da kalışı esnasında gerçekleşen bir konsilde yaşananları, İngiltere kralı II. Edward’ın delegeesi olan Galli Walter Map şöyle aktarmaktadır: “Konsil’de, eskiden Rohne kıyısındaki Lyon’un bir vatandaşı olan, şefleri Valdo’nun adıyla anılan, cahil ve terbiyesiz insanlar olan bazı Valdocuları

¹⁸³ Comba, *History of the Waldenses of Italy*.28-30.

¹⁸⁴ Melia, *The Origin, Persecutions and Doctrines of the Waldenses*. 88.

¹⁸⁵ Emilio Comba, *History of the Waldenses of Italy: From Their Origin to the Reformation*, çev. Teofilo E. Comba (London: Forgotten Books, 1889),33; Shulamith Shahar - Yael Lotan, *Women in a Medieval Heretical Sect: Agnes and Huguette the Waldensians* (Woodbridge, Suffolk, UK ; Rochester, NY, 2001).

¹⁸⁶ *Waldenses, Valdo, and Vigilantius*.50.

¹⁸⁷ Comba, *History of the Waldenses of Italy*.33.

gördüm. Papa'ya Galya lehçesinde yazılmış mezmurların metnini ve sözlüğünü, Eski ve Yeni Ahit'in birkaç bölümünü içeren bir kitap sundular.¹⁸⁸ Bu insanlar vaaz verme haklarının tanınmasında ısrar ediyorlardı. Kendilerini buna layık görüyorlardı. Aslında ağlara dikkat etmeyen ve her zaman bir kaçış yolu bulabileceklerini sanan kuşlar gibi aptaldan başka bir şey değillerdi. Böylesine heybetli bir mecliste, kendini son derece küçük hisseden ben, zavallı taleplerinin ciddiye alınmasının ve bir karara varılmasının bu kadar uzun sürmesinin gülünç olduğunu düşünmekten kendimi alamadım. Çağrıldığımda görüşlerimi ifade ettim. Sonunda kilise hukuku konusunda bilgili birkaç ilahiyatçının huzurunda, mezhebin önde gelenleri oldukları söylenen iki Valdocu öne çıkarıldı. Beni susturacaklarını düşündükleri için utanmadılar. Tedirginlikle yerime oturdum. Bunu söylemekte hiç tereddüt etmiyorum. Çünkü günahlarım yüzünden böylesine büyük bir konsilde konuşmama izin verilmemesini hak edip etmediğimi kendime sormadan edemiyordum. Ama Papa beni onlara soru sormaya yönlendirdi ve ben de bunu yapmaya hazırdım. Herkesin yanıtlayabileceği en temel sorularla başladım. Çünkü yulaf yiyebilen eşeklerin sütle beslenmeyi küçümsemeyeceğini çok iyi biliyordum.

- 'Baba Tanrıya inanıyor musunuz?'

- 'Ona inanıyoruz.'

- 'Ve Oğluna?'

- 'Biz Ona da inanıyoruz.'

- 'Kutsal Ruh'a?'

- 'Eşit olarak'

- 'Peki ya İsa'nın annesi?'

- 'Evet'

Bunun üzerine bütün meclis kahkahalara boğuldu. Arkadaşlarımız şaşkınlık içinde geri çekildiler ve adalet yerini buldu. Önceleri rehber olma eğilimindeydiler ve kendileri de rehber ihtiyacı duyuyorlardı. Bu durumda atlarının adlarını bile bilmeyen Phaton'a benziyorlardı. Bunlar sabit bir yerleri olmayan insanlardır. Çiftler halinde çıplak ayaklı, yün tunikli ve hiçbir şeye sahip olmadan dolaşırlar. Kendileri yoksul

¹⁸⁸ Melia, *The Origin, Persecutions and Doctrines of the Waldenses*. 88-89.

oldukları için havariler gibi yoksul olan bir Mesih'i izlerler. Yürümeyi yeni öğrendikleri için daha alçak gönüllü bir duruş sergileyecekleri kesindir. Ama onları kabul edersek dışarı atılması gereken biz oluruz". Konsey'de Papa tarafından verilen cevap şöyle özetlenebilir; "Ülkemizdeki din adamlarının açık isteği ve yetkisi dışında, hiçbir koşulda vaaz vermeyeceksiniz."¹⁸⁹ Bu, Valdocular ile Katolik Kilisesi arasında yaşanan ilk ciddi sürtüşmedir. Pierre Valdo'nun Papa'nın huzuruna çıkması ve Papa'dan onay alma isteği onun, hala Katolik bir Hristiyan olduğunun en büyük göstergesidir. Aslında Valdo'nun havarisel yoksulluğu vaaz etme ve İncil'in sözlerini tüm insanlara duyurma çabası, farklı bir mezhep kurma amacı taşımamaktadır. Bu olaya rağmen Valdo ve müritleri izinsiz vaaz vermeye devam edince 1182'de Lyon'dan kovulmuşlardır.¹⁹⁰

Bu olaydan anlaşılacağı üzere Valdocular ile Katolik Kilisesi arasında ciddi bir doktrin meselesi söz konusu değildir. Valdocuları kabul edilemez kılan şey, Katolik Kilisesi'nden bağımsız vaaz vermeleridir. Yani Valdocular ile Katolik Kilisesi'nin arasındaki temel problem otorite sorunsalıdır. Sadece meslekten olmayan ve okuma yazma bilmeyen kişiler oldukları, tabi ki sık sık yanlış ifadeler kullandıkları, üstlerinin yasağına rağmen vaaz vermeye devam ettikleri, sadece havarilere ve onların haleflerine verilen bir görevi yerine getirmeye kalkıştıkları için kovulmuşlardır.¹⁹¹

Yaşanan bu olaylardan sonra Valdocular bir süre sessiz kalmış ve duraklama yaşamıştır. Kendi kabuklarına çekilen Pierre Valdo ve arkadaşları, Tanrı'nın Sözü'ne danışmak için kendilerini bir kenara çekmiş, Kutsal Kitap'ı okumaya yönelmişlerdir. Sonunda düşünmüş ve tekrar harekete geçmeye karar vermişlerdir. Valdo sessizliğini bozmuş ve "İnsanlardan ziyade Tanrı'ya itaat etmeliyiz." sözünü tekrarlamıştır. Valdo en sadık arkadaşlarının işbirliği sayesinde eyleme geçmiştir. Valdocu cemaat tekrardan Müjde'yi duyurmuş, hareket bu dönemden sonra büyümeye başlamış ve Valdocu akımı ortaya çıkmıştır. Daha sonra vaaz vermekle görevli olan ve Barbe olarak nitelenen kimseler ikişer ikişer çevre ülkelere

¹⁸⁹ Emilio Comba, *History of the Waldenses of Italy: From Their Origin to the Reformation*, çev. Teofilo E. Comba (London: Forgotten Books, 1889).34-35; Pius Melia, *The Origin, Persecutions and Doctrines of the Waldenses: From Documents, Many Now the First Time* (Forgotten Books, 2012).88.

¹⁹⁰ Shahr - Lotan, *Women in a Medieval Heretical Sect.2.*

¹⁹¹ Melia, *The Origin, Persecutions and Doctrines of the Waldenses*.89.

gönderilmiştir.¹⁹² Yaşanan olumsuzluklar, Valdocuları durdurmak yerine daha fazla büyümelerini sağlamış ve artık Katolik Kilisesi ile bağlarını koparmalarına neden olmuştur.

3.3. Valdocaluğun Katolik Kilisesi Tarafından Aforoz Edilmesi

Hristiyanlıkta ayinden ve cemaatten dışlanma manasına gelen aforoz terimi Hristiyanlar arasında ilk dönemlerden beri uygulanmıştır. İncil'e dayandırılan bu uygulamaya göre cemaat üyelerinden biri veya bir grubun ikazlara rağmen yola gelmezse cemaatten çıkarılmasıdır.¹⁹³

Valdocuların uyarı ve kınama almalarının ardından daha fazla harekete geçme eylemleri şüphesiz aforoz olmalarına sebep olmuştur. Coşkulu bir şekilde görüşlerini hızla yaymaya devam eden Valdocular, Katolik Kilisesini alarma geçirmiştir. Papa III. Lucius, İmparator Frederick Barbarossa'nın huzurunda, 1184'te Verona'da bir konsey toplayarak Valdocuları aforoz etmiştir.¹⁹⁴

1183 yılında, İmparator Frederick'in himayesinde yayımlanan genelgede "Bu kararname ile tüm sapkınlıkları kınıyoruz; bu nedenle öncelikle Cathari ve Patarinleri, ayrıca kendilerini Humiliati ya da Lyon Fakirleri adı altında gizleyenleri, Passaginleri, Josephitleri ve Arnaldistleri dâhil ediyoruz. Havari'nin sözlerinin gerçek anlamını inkâr ederek, dindarlık görüntüsü altında vaaz etme hakkını kendilerine mal ediyorlar. Biz de, bizim yasaklamamıza rağmen, tarafımızdan gönderilmedikleri halde Apostolik makam ve Piskoposlar tarafından temsil edilen otoriteye aykırı olarak, özel ya da kamusal alanda vaaz vermeye cesaret edecek herkesi aynı aforozla dâhil ediyoruz." denmiştir. Bu genel kararın doğrudan Valdocuları hedef aldığı açıkça görülmektedir.¹⁹⁵ 1184 yılında Verona'da, Valdocular aforoz edilmiş olsa da hareket henüz şizmatik¹⁹⁶ olarak ilan edilmemiştir.

1190 yılında Papa, Narbonne Başpiskoposu'ndan, Valdocuların bölgede kontrol edilemez hale geldiklerine dair şikâyetler almıştır. Verona'da aforoz olmalarına

¹⁹² Comba, *History of the Waldenses of Italy*.35-36.

¹⁹³ Durmuş Arık, "Aforoz", Kavram Atlası / Dinler Tarihi I (Ankara: Gazi Kitabevi, 2020).101.

¹⁹⁴ Comba, *Waldo And The Waldensians Before The Reformation*.22.

¹⁹⁵ Comba, *History of the Waldenses of Italy*.38.

¹⁹⁶ Şizmatik; dini bağlamda kullanılan ve bölücü, ayrılıkçı anlamına gelen bir terim.

rağmen, uygulamalarında hiçbir şeyi değiştirmeyen ve hala Kilise ile uzlaşmayan Valdocular, Katolik Kilisesi'ni bir kez daha harekete geçmeye yöneltmiştir.¹⁹⁷

Daha sonra Papa III. Innocentius bu meseleyi bizzat ele alarak Valdoculara bir mektup yazmıştır: “Kutsal yazıları anlama arzusunda kesinlikle övgüye değer olmayan hiçbir şey yoktur. Ancak gizlice buluşmak, vaaz etme hizmetini gasp etmek, Rahibin hizmetini küçümseyecek kadar ondan vazgeçmek, işte kötülük burada yatmaktadır ve buna bir çare bulunmalıdır. Kutsal yazıların içerdiği anlamın derinliğini kim bilmez? Eğer bilgili kişiler Kutsal Yazılara nüfuz etmeye çalışırken yetersizliklerini kabul etmek zorunda kalırlarsa, siz de basit ve cahil olduğunuz için daha da yetersiz kalacaksınız. Bu nedenle İlahi Yasa, Kutsal Dağ’a dokunan herhangi bir canavarın taşlanarak öldürülmesini akıllıca emretmiştir; bu, sıradan insanların akıllarıyla Vahiy’in yüce yüksekliklerine ulaşmaya ve onu başkalarına vaat etmeye cüret edemeyeceklerini göstermektedir. Öte yandan Elçi, kendimizi düşünmemiz gerekenden daha fazla yüceltmememizi öğütler. Bilgiye sahip olmalıyız ama çok fazla değil. Bu nedenle sizin için yapılacak tek bir şey kalmıştır, o da itaat etmektir. Bunu gönüllü olarak yaparsanız, zorlanmamış olursunuz.”¹⁹⁸

Kilise, meslekten olmayan ve eğitimsiz kişiler oldukları halde, kendilerine verilmemiş olan vaaz etme görevini gasp ettiklerini görünce, bunu yasaklamış ve itaat etmek istemediklerinde onları aforoz etmiştir. Ancak Valdocular Mesih’in inancını ve öğretisini yaymak gibi iyi ve mükemmel bir iş yüzünden hiç kimsenin aforoz edilmemesi gerektiğini savunurlar.¹⁹⁹ Ayrıca Valdocuların “İnsanlardan çok Tanrı’ya itaat etmeliyiz” ifadesi ile sadece Tanrı’ya itaat edilmesi kastedilmemekte, daha ziyade Tanrı’ya daha fazla itaat edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Valdocular bu nedenle aforozun adaletsiz olduğunu düşünürler.²⁰⁰

Valdocular, bu büyük ve kesin aforozdan sonra, resmen kâfir olarak ilan edilmişlerdir. Valdocular için bundan sonra zulüm dönemi başlamıştır.²⁰¹

¹⁹⁷ Comba, *History of the Waldenses of Italy*.57.

¹⁹⁸ Comba, *History of the Waldenses of Italy*.61.

¹⁹⁹ Vedder, “Origin and Early Teachings of the Waldenses, according to Roman Catholic Writers of the Thirteenth Century”.475.

²⁰⁰ Audisio, *The Waldensian Dissent*.16.

²⁰¹ Gabriel Audisio, “How to Detect a Clandestine Minority: The Example of the Waldenses”, *The Sixteenth Century Journal* 21/2 (1990), 205-216.

3.4. Valdoculuğun Katolik Kilise Tarafından Zulme Uğraması

Katolik Kilisesi'nin heretik olarak nitelendirdiği Hristiyan akımlar, 11. yüzyıl reformlarından sonra gerçek bir tehlike haline gelmiştir. Bu tür akımları ortadan kaldırma çerçevesinde birçok karar alınmıştır. 1184'te tövbe etmeyen ve suçu tekrarlayan sapkınların kazıkta yakılması kararlaştırılmış, 1199'da ise buna bir de mal müsaderesi cezası eklenmiştir. 1180'den 1250'ye kadar, sapkınlıkla başa çıkmak için bir dizi önlem alınmış, soruşturma işlemleri tanımlanmış ve işkenceye izin verilmiştir. Özellikle Katharizm ve Valdoculuk gibi iki büyük sapkın akımla etkin mücadele etmek isteyen Kilise, yeni bir yargı sistemine ihtiyaç duymuş, giderek artan ve geleneksel yöntemlerle kontrol altına alınması güçleşen doktriner sapmalara karşı, 1231'de Engizisyon²⁰² mahkemesini resmen kurmuştur.²⁰³

Torino Başpiskoposu tarafından Piedmond'a gönderilen bazı rahiplerin, Valdocuların gelenek ve inançlara aykırı yaşadıkları yönünde bilgi vermesiyle ilk sıkıntılar ortaya çıkmıştır.²⁰⁴ Başpiskopos, vadi ziyaretlerinde, yasaklanmış davranışları hala uygulayan Valdocuların varlığını belgeleyerek çok sayıda soruşturma yapmıştır.²⁰⁵ Papa elçisi, bu acımasız işe başlamadan önce vadilerin girişindeki bir kasabada bir manastıra yerleşmiş, vadilere, Valdocuları argümanlarıyla dönüştürmek için vaaz veren misyonerler göndermiştir. Ancak bu misyonerlerin başarısız olması üzerine vadede yaşayan Valdocu halka zulüm başlamıştır.²⁰⁶

1198 yılı civarında Dominik Engizisyoncuları tarafından, Fransa'da ikamet eden Valdoculara alenen ilk zulümler uygulanmıştır. Dominik başkanlığındaki keşişler topluluğu, Papa III. Innocent ve halefleri tarafından, vaiz olarak sapkınları argümanlarla ikna etmek, ikna edemedikleri kişileri cezalandırmak üzere

²⁰² Engizisyon; Ortaçağ'da dini sapkınlıklarla mücadele etmek için Katolik Kilisesi tarafından kurulan özel mahkemelerin adıdır. Ahmet Hikmet Eroğlu, Osmanlı Devletinde Yahudiler (Ankara: Berikan Yayınevi, 2013). 54.

²⁰³ Ahmet Hikmet Eroğlu, "Engizisyon", Kavram Atlası / Dinler Tarihi II (Gazi Kitabevi, 2020). 84.

²⁰⁴ Perrin, *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps*. 77.

²⁰⁵ Joseph Visconti, *The Waldensian Way to God* (La Vergne, TN, 2003). 235.

²⁰⁶ Muston, *Israel of the Alps*.s.32; Bompiani, *A Short History of the Italian Waldenses*.65.

görevlendirilmişlerdir.²⁰⁷ Papa III. Innocent, Valdo'ya ve sapkın olarak adlandırdığı diğer gruplara karşı önceki piskoposlardan farklı bir yöntem uygulamıştır. Engizisyonun tüm gücünü elinde bulunduran bazı keşişlere, sapkınları çok daha acımasız bir şekilde laik (ruhban olmayan) güce teslim etme yetkisi verilmiştir.²⁰⁸

Valdocular 1332 yılından itibaren sürekli sivil, sosyal, dini ve aile içi bir dizi mağduriyete maruz kalmışlardır. 1488 yılında Papa elçisi yönetiminde, Fransız kralı ve Sayov Dükü'nün katliamıyla Valdoculara karşı şiddetli bir Haçlı Seferi düzenlenmiştir.²⁰⁹

Papa IV. Innocent tüm uluslara kendilerini silahlandırma ve Valdocuları yok etmeyi emreden bir imha fermanı göndermiştir. Kâfirleri öldürmek isteyenlerin tüm günah ve yeminlerini affetmiştir. Ayrıca Valdocular lehine yapılan tüm sözleşmeleri iptal etmiş, herhangi birinin onlara yardım etmesini de yasaklamıştır. Mallarının soyulmasına izin vermiş,²¹⁰ aynı şekilde Valdocuların çocuklarını mirastan mahrum bırakmıştır. Valdocuların yakalandıkları yerde laik güçlere teslim edilmelerine, evlerinin yerle bir edilmesine izin vermiştir.²¹¹

3.5. Valdocaluğun Yayılması

Vadocular dağınık bir yerleşim özelliği göstermektedir. Afroz edilmeleri ve Lyon'dan sürülmelerinin ardından Valdocular, cemaatlerini korumak ve zulümlerden dolayı hayatta kalabilmek için farklı bölgelerde kimliklerini saklamış, gizli topluluklara yerleşmişlerdir.²¹² Lyon'da doğan Valdocular Fransa'nın güneybatısına yayılmıştır. Elimizde Valdocuların çoğalma hızları ve ulaştıkları kesin coğrafi sınırlarını değerlendirmemizi sağlayacak çok az bilgi bulunmaktadır. Valdocular

²⁰⁷ Melia, *The Origin, Persecutions and Doctrines of the Waldenses*.55.

²⁰⁸ Perrin, *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps*.57.

²⁰⁹ *An Appeal in Behalf of the Waldensian Church, for the Evangelisation of Italy*, çev. Thomas Harding (London: Wertheim and Macintosh, 1855). 20.

²¹⁰ Bompiani, *A Short History of the Italian Waldenses*. 64.

²¹¹ Perrin, *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps*. 57.

²¹² Goldberg-Poch, *Waldensianism and English Protestant: The Construction Identity and Continuity*. 4.

kendilerine uygulanan zulümlerden kaçmaya çalışırken, akım tüm Avrupa'ya yayılmıştır.²¹³

Birçok kişi Valdo'nun Lyon'dan ayrıldıktan sonra Dauphine'ye (Fransa) gittiğini, orada bazı kiliseler inşa ettiğini, bugüne kadar neredeyse mucizevî bir şekilde korunan kiliselerin temellerini attığını, Duphine'den Langouedoc'a geçtiğini, orada papa ve din adamlarının yok etmek için daha sonra çok uğraşacağı kiliseleri kuran ve yöneten bazı barbe ve papazlar bıraktığını yazmıştır. Valdo, Langouedoc'tan Picardie'ye doğru gitmiş, buradan kovulunca Almanya'ya doğru yola çıkarak vaazlar vermiştir. Daha sonra Bohemya'ya gitmiş ve bazılarının iddia ettiği gibi ömrünü burada tamamlamıştır.²¹⁴

Valdoculuğun yayılması 1300 civarında durmuştur. Valdocular genel bir merkezi organizasyona sahip olmadıkları için farklı diller konuşan ve birbirinden uzak topluluklarda gizlilik içinde yaşamak zorunda kalmışlar, bu durum aralarındaki temasları engellemiştir.²¹⁵ Diaspora'daki Valdocular barbe adını verdikleri birkaç gezici vaiz aracılığıyla iletişim kurmuşlar, bu vaizler dağınık Valdocu grupları arasında en önemli iletişim aracı haline gelmişlerdir.²¹⁶ Cemaat temsilcileri yıllık konferanslar düzenleseler de sadece bazı bölgeler direkt temsilci gönderebilmiştir. Bu nedenle yıllar içinde farklı topluluklar arasında bazı gelenek ve ritüel farklılıklarının ortaya çıktığına şüphe yoktur.²¹⁷

Valdocuların farklı bölgelere yayılması günümüzde hala varlığını sürdürmelerinin temel sebebidir. Valdocuların Avrupa ülkeleri arasında yayılması akımın genişlemesine sebep olmuştur. Ancak akım merkezi yapısını kaybetmesine de

²¹³ Audisio, "How to Detect a Clandestine Minority: The Example of the Waldenses". 207.

²¹⁴ Jean Paul Perrin, *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps: I. The Waldenses. II. The Albigenses. III. The Vaudois*, çev. Samuel Miller (Griffith and Simon, 1847).107; William Jones, *The History of the Waldenses Connected with a Sketch of the Christian Church from the Birth of Christ to the Eighteenth Century*. (London: A M S Press, Incorporated, 1812). 348; Adam Blair, *History of the Waldenses: With an Introductory Sketch of the History of the Christian Churches in the South of France and North of Italy, Till These Churches Submitted to the Pope, When the Waldenses Continued as Formerly Independent of the Papal See* (London: A. Black, 1832). 255

²¹⁵ Shahr - Lotan, *Women in a Medieval Heretical Sect*. 4.

²¹⁶ Goldberg-Poch, *Waldensianism and English Protestant: The Construction Identity and Continuity*.6.

²¹⁷ Shahr - Lotan, *Women in a Medieval Heretical Sect*. 4.

neden olmuştur. Zulümden kurtulmak ve varlığını devam etmek için Valdocular reforma yönelmişlerdir.

3.6. Reformasyon Dönemi

16. yüzyılda, Katolik Kilisesi'ni eleştirmek ve Kutsal Kitap'ı temel referans kabul etmek suretiyle, Hristiyanların aslına dönmesini savunan hareketlere reform hareketleri denilmiştir.²¹⁸ Avrupa'da Kiliseye yapılan eleştiriler daha erken tarihlerde başlasa da reform, Martin Luther'in 1517 yılında 95 maddelik tezini ilan etmesiyle hayat bulmuştur.²¹⁹ Reform taraftarları Katolik Kiliseyi protesto etmelerinden dolayı Protestan olarak adlandırılmışlardır.

Reform gibi etkisi onlarca yıl sürecek olan büyük olaylar elbette bir anda ve yalnız bir sebepten dolayı meydana gelmemiştir.²²⁰ Reform öncesinde benzer fikirler süren başkaları da olmuştur ama bunların hepsi Katolik Kilisesi tarafından bir şekilde susturulmuştur.²²¹ Martin Luther'den çok zaman önce Katolik Kilisesi'ne karşı eleştirilerde bulunan bir akım olan Valdocular da şüphesiz reforma zemin hazırlamışlardır.²²² Aynı zamanda Valdocular, Ortaçağ heretikleri arasında reforma kadar varlığını sürdüren ve hayatta kalan tek akımdır ve bu özelliği nedeniyle taraftarları Protestan mezhebinde önemli rol oynamıştır.²²³

Torino başpiskoposu Cloud Seyssel Valdocular hakkında yazdığı raporda Valdocu akımın Protestanlar ile benzer görüşlere sahip olmasına dikkat çekmiştir. Raporda Valdocuların tutum ve inançlarının yeni ortaya çıkan Protestan reformcularının tutum ve inançları ile neredeyse aynı olduğu belirtilmiştir.²²⁴

²¹⁸ Abdulkadir Parlak, "Protestan Reformunun Meydana Gelmesinde Etkili Olan Toplumsal, Siyasi ve Ekonomik Faktörler", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 56 (15 Aralık 2022), 7-49.

²¹⁹ Damsteegt, "The Ancient Waldenses: Did the Reformation Predate Luther?"

²²⁰ Parlak, "Protestan Reformunun Meydana Gelmesinde Etkili Olan Toplumsal, Siyasi ve Ekonomik Faktörler".10.

²²¹ Baki Adam (ed.), *Dinler Tarihi El Kitabı* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2017). 193.

²²² Damsteegt, "The Ancient Waldenses: Did the Reformation Predate Luther?"

²²³ Goldberg-Poch *Waldensianism and English Protestantism: The Construction Identity and Continuity*.1.

²²⁴ Visconti, *The Waldensian Way to God*. 236.

Valdocular ile Protestan reformunun benzer özelliklere sahip olmasının nedeni reformist teolojinin “solo fide” (yalnızca imanla aklanma) ilkesidir. Katolik Kilisesi’nin geleneksel inançlarını reddeden Valdocular için bu temel ve önemli bir ilkedir. Bu nedenle Valdocular reformcular hakkında fikir sahibi olmak için onlarla temasa geçmeye karar vermişlerdir.²²⁵

1526 yılında tüm Valdocuları temsil eden bir barbe (din adamı) meclisi, Fransız Val Pregalas’ındaki Laux köyünde toplamıştır. Uzak bölgelerdeki Valdocu barbelerini bir araya getiren bu genel toplantılar, bölgedeki inananların ihtiyaçlarını gözden geçirmiş ve genel olarak onlara önemli bir konuyu tartışma fırsatı vermiştir. Bu özel toplantıda yeni reform hareketi konuşulmuştur. Barbelerin çoğunluğu yeni hareket hakkında bilgi edinmeye oldukça hevesli olduğundan iki meslektaşlarını reformcularla doğrudan temas kurmaları için göndermeye karar vermişlerdir.²²⁶

Valdocular, Reformcular tarafından öne sürülen görüşleri tanımak ve tartışmak için birkaç konferans düzenlemişlerdir.²²⁷ Böylece Valdocuların reforma geçişi iki aşamada gerçekleşmiştir. İlk aşama, 1532’de Chanforan Sinod’unda cemaat yetkililerinin karar almaları, ardından ikinci aşama 1555-1560 yıllarında bu kararı fiilen uygulamaları olmuştur.²²⁸ Reformcular ile Valdocular arasındaki ilk toplantı 12 Eylül 1532’de Angora’da yapılmıştır.²²⁹ Toplantıda çok sayıda Valdocu ve önde gelen reformcular bulunmuştur.²³⁰ Bu ciddi toplantı açık havada, Chanforan mezarında, tüm halkın huzurunda yapılmıştır. Adını yapıldığı bölgeden alan Chanforan Sinodu altı gün sürmüştür.²³¹ Sinodun genel atmosferi reformcu ve Protestan inancının tam olarak benimsenmesinden ziyade, reformu tanımak olduğundan, toplantı tartışma

---

²²⁵ Audisio, *The Waldensian Dissent*. 162-163.

²²⁶ Visconti, *The Waldensian Way to God*. 237.

²²⁷ Muston, *Israel of the Alps*. 97.

²²⁸ Gabriel Audisio, “Des Pauvres de Lyon aux vaudois réformés”, *Revue de l’histoire des religions*, JANVIER 217/1 (2000), 155-166.

²²⁹ Melia, *The Origin, Persecutions and Doctrines of the Waldenses*. 90.

²³⁰ Willyams, *A Short History Of The Waldensian Church In The Valleys Of Piedmont: From the Earliest Period to the Present Time*. 105.

²³¹ Muston, *Israel of the Alps*. 97.

niteliğindedir.²³² Daha sonra Valdocular ve reformcular arasında bazı görüş ayrılıkları bulunan maddelerin tartışılmasına geçilmiştir.²³³

Valdocuların kendilerine sordukları ve doğrudan reformculara yönelttikleri bazı sorular şunlardır:

“1. Sözü hizmetkârları arasında episkoposluk, papazlık ve diyakozluk gibi saygınlık dereceleri oluşturulmalı mıdır?

2. Tanrı yetkililere ya da yargıçlara katilleri, hırsızları ve suçluları ölüm cezasına ya da suçlarını telafi edebilecekleri başka cezalara çarptırmalarını emretmiş midir?

3. İnsanlar tarafından icat edilen medeni yasalar ve diğerleri Tanrı'nın gözünde geçerli midir?

4. Cemaat üyelerine, kendilerine ihanet eden sahte kardeşlerini öldürmelerini ve barbeleri Deccal'in temsilcilerine teslim etmelerini tavsiye etmek meşru mudur?

5. Bir kişinin haksız yere elinden alınan, hayatta kalması için gerekli olan temel malları geri alması meşru mudur; inananların mahkemeye gitmesi meşru mudur?

6. Miras bırakmadan ölen çocukların mirası annelerine mi kalmalıdır; anne daha sonra yeniden evlenirse, ikinci kocanın oğulları miras almalı mıdır?

7. Sermayeye eklenen her şey tefecilik midir? Emek harcamadan para kazandıran tüm ticaret günah mıdır? Her yemin ölümcül bir günah mıdır?

8. Ölüler için ağlamak caiz midir?

9. Hangi kökenden gelirse gelsin, henüz akıl yürütme yeteneğine sahip olmayan tüm çocuklar Tanrı'nın lütfu ve Mesih'in tutkusuyla kurtulmuş mudur? Ve tersine, Mesih'e iman etmeyen akıl yürütme yeteneğine sahip herkes mahkûm edilir mi?”²³⁴

---

²³² Ottavio Palombaro, “From Hretical Beggars to Protestant Organizers: The Reception of the Reformation by the Waldensians”, *Religions* 14/4 (2023). 3.

²³³ Muston, *Israel of the Alps*. 98.

²³⁴ Audisio, *The Waldensian Dissent*.s.167; Bu tartışmalardan sonra verilen kararlar Ek 2'de bildirilmiştir.

Bu tartışmalardan sonra Protestan reformunu benimseyen Valdocular, kısa bir inanç itirafı hazırlamıştır. Tarihçiler bunu 1120 yılının eski inanç itirafına bir ek olarak adlandırmış ve hiçbir şekilde çelişmediğini onaylamışlardır.²³⁵

Valdocular Chanforan'da önemli etkiye sahip bir karar daha almıştır. Chanforan'da barbeler İncil'i Fransızcaya çevirmek ve yayımlamak için yeterli parayı toplamaya karar vermişlerdi.²³⁶ Böylece İncil'in Provençal lehçesinde yazılmış eski Valdocu versiyonu kullanılarak, mümkün olan çok daha geniş bir kitleye ulaşabilmesini, buna ek olarak yeni çevirinin orijinal İbranice ve Yunanca metinleri inceleyen Protestan okulları tarafından yapılan en son güncellemeleri de içermesini ummuşlardır.²³⁷ John Calvin'ın²³⁸ kuzeni Robert Olivétan yeni çeviriyi yapmakla görevlendirilmiştir.²³⁹ Çeviri tamamlandığında daha çok Olivétan takma adıyla tanınan yayıncı Pierre Robert'e ithafen "Olivétan İncili" olarak anılmaya başlanmıştır. John Calvin, 1535 yılında bu yeni İncil'e önsöz yazmıştır. Bu, Reformun başlangıcından bu yana İncil'in Fransızca yapılan ilk tam çevirisidir.²⁴⁰

Reformasyonun gelişi ve Katolik Kilisesinin dini yaşam üzerindeki tekelinin sona ermesi ile birlikte Valdocular, Calvinist Kilise ile birleşti. Bu birleşme Reformculardan çok Katolikliğe yakın olan bazı inançlarından, örgütlenmelerinden, geleneklerinden ve geleneksel yaşam biçimlerinden vazgeçmeleri anlamına gelmektedir.²⁴¹

1530'da Valdocuların reformasyonla karşılaşması onların dini yaşamlarını kökten değiştirmiştir. Protestanlarla ilişki içinde olan Valdocular, kendi özelliklerini terk etmeye başlamışlardır.²⁴² Valdocuları inceleyen hemen her modern tarihçi, Valdocuların 1532'den sonra reformasyonu kabul etmeleriyle birlikte saf halini

---

²³⁵ Willyams, *A Short History Of The Waldensian Church In The Valleys Of Piedmont: From the Earliest Period to the Present Time*. 105.

²³⁶ Muston, *Israel of the Alps*. 97.

²³⁷ Visconti, *The Waldensian Way to God*. 255.

²³⁸ John Calvin; Protestanlığa katkı sağlayan ve büyük bir Protestan kilisenin kurulmasına yol açan reformcu.

²³⁹ Chirs Accordy, "Calvin's Ministry to the Waldensians", *A Quarterly Journal for Church Leadership* 10/4 (2001). 48.

²⁴⁰ Visconti, *The Waldensian Way to God*. 255.

²⁴¹ Shahar - Lotan, *Women in a Medieval Heretical Sect*. 23.

²⁴² Audisio, "Des Pauvres de Lyon aux vaudois réformés". 156.

yitirdiği konusunda hem fikir olmuştur.²⁴³ Grup kesinlikle radikal değişiklikler geçirmiştir.

17. yüzyıla geldiğinde Valdocular tamamen reformasyona dalmışlardır, ancak inatla kendi tarihlerini ve miraslarına bağlı kaldıklarını, kuruluşlarından bu yana değişmeyen bir dini öğretiyeye sahip olduklarını savunmuşlardır. En önemlisi kendilerini Vadocular olarak adlandırmaya devam etmişlerdir. Kendilerinden Protestan olarak bahsetmemiş, başlıca risalelerin hiçbirinde metin içinde Protestan ifadesini kullanmamışlardır.²⁴⁴

Protestan reformunun hemen öncesine kadar Valdocuların dini yapısı oldukça gayriresmidir. Valdocu hareket aslında bu noktaya kadar kurumsallaşma yönünde çok az fırsatla karşılaşmıştır. Reformu benimsedikten sonra Valdocular için ilk meselelerden biri, kendi kiliselerinin görünür ve kurumsal bir hal alması isteği olmuştur. Mağaralar ve kulübeler resmi olmayan ibadet yerleri olduğundan artık halka açık toplantıların inşa edilmesi gerekmektedir.²⁴⁵ Artık olduklarından farklıymış gibi davranarak gizlice yaşamak zorunda değillerdir, ama aynı zamanda farklılıklarını da kaybetmişlerdir. Engizasyonun başaramadığını reformasyon başarmıştır.²⁴⁶

Valdocu akımın saf hali Pierre Valdo ile reformasyon sürecine kadar olan zaman dilimidir. Her ne kadar kendi tarihlerine bağlı kalsalarda Protestan reformu ile köklü bir değişikliğe uğramışlardır. Bu nedenle reform sonrası süreç teze dâhil edilmemiştir. Sadece günümüz Valdocalığı hakkında kısa bilgi verilmiştir.

3.7. Günümüzde Valdocalık

Siyasi ve medeni haklara kavuşmak için Sardinya Kralı ve Savoy dükü olan Carlo Alberto (1798-1849) tarafından 17 Şubat 1848'de yayınlanan Özgürlük

---

²⁴³ Goldberg-Poch, *Waldensianism and English Protestant: The Construction Identity and Continuity*. 29.

²⁴⁴ Goldberg-Poch, *Waldensianism and English Protestant: The Construction Identity and Continuity*. 17.

²⁴⁵ Palombaro, "From Hretical Beggars to Protestant Organizers: The Reception of the Reformation by the Waldensians". 3.

²⁴⁶ Shahr - Lotan, *Women in a Medieval Heretical Sect*. 23.

Fermanı ile onlara sivil özgürlükleri verilmiştir. Büyük çoğunluğu İtalya'da örgütlenen Valdocular, bu tarihi her yıl büyük şenlik ateşleriyle (İtalyancada faló) kutlamaktadır.²⁴⁷ 19. yüzyılın ikinci yarısında Torre Pellice'de (İtalya) bir teoloji koleji, Valdocular çalışmaları için bir dernek kurmuş ve bugün de devam eden akademik bir dergi çıkarmışlardır.²⁴⁸

İtalya'da 1948'de Demokratik ve Cumhuriyetçi Anayasa'nın onaylanmasıyla Valdocular için yeni bir özgürlük mevsimi başlamıştır. Fakat Valdocular İtalyan devleti tarafından tam olarak tanınması ancak 1984'te Intesa'nın (anlaşma) onaylanmasıyla gerçekleşmiştir.²⁴⁹

Valdocular tarihindeki bir diğer önemli adım ise 1979'da Metodist Kilisesi ile Entegrasyon Pakti'dir.²⁵⁰ İtalya'da Metodist ve Valdocu Kiliseleri Birliği kurulmuş, tek bir sinod tarafından yönetilerek aynı kurul tarafından idare edilmiştir. Metodistlerin birliğe katkısı çok önemlidir. Bugün Metodistler ve Valdocular, kültürel programlara, ekümenik ve diğer dinlerle diyaloga bağlı kalarak, barış ve adalet için çalışarak, yaratılışın korunması ve yabancılara misafirperverlik göstererek inanç yolculuklarına birlikte devam etmektedir.²⁵¹

Çoğu Valdocu cemaat mevcut sayılarını 50,000'in biraz altında olarak vermektedir. Uruguay ve Arjantin'deki birkaç bin dışında, bu sayının büyük çoğunluğunu İtalya ve Sicilya'daki Valdocular ve İsviçre, Fransa ve Avrupa'nın diğer bölgelerindeki dağınık gruplar oluşturmaktadır.²⁵²

Sayıları iki bin kişiyi bulan dünyanın en büyük Valdocu cemaati Torino'dadır. Torre Pellice çevresindeki vadilerde yaşayan halk, aralarından birini Roma'ya senatör olarak gönderebilecek kadar siyasi güce sahiptir. Amerika Birleşik Devletleri'nde sadece iki Valdocu cemaat bulunmaktadır; biri New York'taki

---

²⁴⁷ "American Waldensian Society" (Erişim 17 Aralık 2024).

²⁴⁸ Peter Biller, "Goodby to Waldensianism?" 192 (2006), 3-33.

²⁴⁹ Sawyer, "The Waldensian Influence on the moravian Church".

²⁵⁰ Sawyer, "The Waldensian Influence on the moravian Church". 60.

²⁵¹ "American Waldensian Society".

²⁵² Sawyer, "The Waldensian Influence on the moravian Church". 59.

Metropolitan Sanat Müzesi yakınlarında, diğeri ise Kuzey Carolina'nın Valdese Kentindeki Birleşik Presbiteryen Kilisesi'ne bağlı olarak bulunmaktadır.²⁵³

Valdocu akımının 12. yüzyılda ortaya çıkan ve günümüze ulaşan tek Katolik Kilisesi karşıtı akım olması onu ayrıcalıklı kılmaktadır. Katolik Kilisesi karşıtı vaazlarından dolayı yüzyıllar boyunca Kilise tarafında zulüm görmüş ve saklanmışlardır. Tüm bu zorluklara rağmen günümüzde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Reformla birlikte Protestanlığı benimseyen Valdocular kendi kimliklerini ve isimlerini korumuşlardır. Günümüzde sayıları az olmasına rağmen faaliyetlerine devam etmektedirler.

---

²⁵³ Sawyer, "The Waldensian Influence on the moravian Church". 59-60.

III. BÖLÜM

VALDOCULUĞUN CEMAAT YAPISI VE AYINLARI

1. Valdoculuğun Organizasyonu ve Cemaat Yapısı

Valdocu Akım Pierre Valdo'nun havarisel yoksulluk çağrısı ile başlamış, onu takip eden insanlar ile gruplaşmış ve çoğalmışlardır. Başlangıçta küçük bir topluluk iken sayıları giderek artmıştır. Hızla büyüyen Valdocular kendi içinde bir organizasyon ve cemaat yapısı oluşturmuştur.

1.1. İlk Topluluk ve Cemaat Yapısı

Valdo, gönüllü yoksulluğu benimseyen ve yoksulların ihtiyaçlarına cömertçe hizmet eden bu büyük dönüşümünden sonra, kendi örneğini taklit eden birkaç öğrenci kazanmıştır.²⁵⁴ Valdo'nun kutsal yazıları içtenlikle vaaz etmesi ve hayır işlerinde kendini gösteren inancı kısa sürede ona seksen bin taraftar kazandırdı.²⁵⁵ Birbirlerine kardeş diyen ve 'İsa'nın Yoksulları' ya da 'Lyon Yoksulları' adları ile tanınan topluluk oluşmuştur.²⁵⁶

Valdo, çıplak ayaklı ve parasız her rütbeden adamı çevredeki tüm ülkelere göndererek meydanlarda vaaz vermelerini, evlere ve kiliselere girmelerini emretmiş, böylece misyonerlik faaliyetleri Avrupa'nın diğer birçok ülkesine yayılmıştır.²⁵⁷

Valdocu kiliseler saflık ve sadelikleri açısından havarisel zamanların kilisesine benzemektedir. Valdocu ilk cemaat görkemli ve büyük katedrallerde değil, dağların gölgesinde, vadilerde, tehlike anında kayalık veya kalelerde toplanıp İncil okumuştur. Onlar Papa'nın ve piskoposun üstünlüğünü reddederek, İncil'i tek yüce ve yanılmaz otorite olarak kabul etmektedir. Roma'nın soylu rahiplerinden farklı

²⁵⁴ *Valdenses, Valdo, and Vigilantius*. 47.

²⁵⁵ Sophia V. Bompiani, *A Short History of the Italian Waldenses: Who Have Inhabited the Valleys of the Cottian Alps, From Ancient Times to the Present* (Forgotten Books, 2018). 141.

²⁵⁶ Audisio, *The Waldensian Dissent*. 46.

²⁵⁷ Bompiani, *A Short History of the Italian Waldenses*. 141.

olarak kendisine hizmet edilen değil, dine ve insanlara hizmet eden Valdo örneğini takip ederler. Valdocular, İncil'i vaaz etmekle kalmazlar, aynı zamanda hastaları ziyaret ederler, çocuklara din dersi verirler, hata yapanları uyarırlar, anlaşmazlıkları çözüme kavuşturmaya çalışırlar, uyum ve kardeş sevgisini teşvik etmek için çaba gösterirler.²⁵⁸

Valdocuların sınırlarına dâhil olan bölgenin tamamı mahallelere bölünmüştür. Her mahalleye Kutsal Kitap'ı anlatan bir papaz yerleştirilmiştir. Cemaatinin yönetiminde onunla birlikte sıradan insanlardan oluşan bir kurul da vardır. Sinod adı verilen, yılda bir kez toplanan, papazlardan ve eşit sayıda din dışı kişilerden oluşan bu kurulun en sık toplandığı yer Angrogna'nın başındaki dağlarla çevrili تنها vadidir. Bazen yüz elli kadar din adamı, aynı sayıda din dışı üye ile burada bir araya gelmektedir.²⁵⁹

Din adamları, misyon için yeterli olmadığında, vadilerde iyi eğitim alan, her zaman sağlığın gerçeklerini öğrenmeye ya da öğretmeye özen gösteren dindarları göndermişlerdir. Valdoculuğun eski bir üyesi tarafından kaleme alınan bir el yazmasında şunlar anlatılmaktadır: “Erkekler ve kadınlar, küçükler ve büyükler, gece gündüz öğrenmeyi ve öğretmeyi bırakmazlar. Gün boyunca öğretmen arkadaşına öğretir ya da ondan öğrenir; geceleri ise sahip oldukları tüm zamanı birbirlerine öğretmek için kullanırlar. Kitapsız bile öğretirler. Yedi gün boyunca onların öğrencisi olan kişi, öğrendiklerini öğretebileceği başkalarını aramaya başlar. Ezberleyemediği bahanesiyle kendini mazur göstermek isteyen biri olursa, ona, günde sadece bir kelime öğren, bir yılın sonunda zaten birkaç cümle biliyor olacaksın ve yıldan yıla devam edersen yine faydalanacaksın.” derler.²⁶⁰ Bu durum Valdocuların eğitim konusunda istikrarlı ve sabırlı olduklarının, ayrıca öğrenilenin aktarılması konusunda istekli çalışmalar yaptıklarının göstergesidir. Böylece ilk cemaatlerin işbirlikçi yapıları gözlenebilmektedir.

---

²⁵⁸ White, *The History of the Waldenses*. 11.

²⁵⁹ Wylie, *The History of the Waldenses*. 13.

²⁶⁰ Ed Thomas Sims Jean Rodolphe Peyran, *An historical defence of the Waldenses or Vaudois Inhabitants of the valleys of Piedmont, 1826* (Facsimile Publisher, 2019). 8-9.

1.2. Valdoculuğa Üyelik Şartları

Valdoculuk tüm Hristiyanları kucaklamayı amaçlayan bir akım olarak yola çıkmıştır. Halk dilinde yapılan çeviriler ve yoksullara yapılan yardım ve hizmetlerle çok fazla taraftar toplamış ve zaman içinde oldukça büyük bir topluluk haline gelmiştir. Ancak zamanla topluluğa dâhil olmak isteyenlerde belirli şartlar aranmaya başlamıştır. Valdocu Bernard Gui’den nakledilen bilgilere göre, kardeşlik adı verilen bu topluluğa dâhil olmak isteyen birinin belirli şartları kabul etmesi gerekmektedir. Bu kişinin öncelikle amirine itaat etmeye ve Evanjelik yoksulluğu benimsemeye söz vermesi, iffet ve itaat yeminini kabul etmesi gerekmektedir. İffet yemini iki bölümden oluşmaktadır. İffet yemininin birinci bölümüne göre, kişi hiçbir şeye sahip olmamak, var olan tüm mallarını satmak, elde ettiği geliri ortak hazineye vermek ve yalnızca müminlerin sadakalarıyla geçinmek zorundadır. Grup üyelerinin misyonerlik ziyaretlerinde ihtiyaç duyacakları barınma, yiyecek ve giyecek gibi giderleri ortak hazineden karşılanmaktadır.²⁶¹

İffet yemininin ikinci bölümünde ise, topluluğa giren adayın eşinden ayrılması gerekmektedir. Burada Pierre Valdo’nun kendi aile hayatından vazgeçip, eşinden ayrılması örnek alınmaktadır. Bu durum grup içinde zorluklar oluşturmaktaydı. Ancak yine de şevkle topluluğa bağlı kişileri iffet yeminine uyma konusunda ısrar etmekten alıkoymamıştır.²⁶²

İkinci yemin itaat yeminidir. Bu yemine göre Tanrı’dan başka hiç kimseye itaat edilemez. Ama bu durum Papa’nın hoşuna gitmemiştir. Valdo hem kendi tarikatlarının kurucusu hem de Valdo’yu meşru üsleri olarak gören kardeşlerinin gözünde bir bakıma Papa’nın yerini almıştır. Aynı zamanda cemaatin piskoposu ve genel lideridir. Pierre Valdo da diğerlerinin yaptığı gibi Tanrı’ya itaat sözü vermiştir.²⁶³

Papazlar ile ilgili bir kitapta papazların meslekleri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır: “Aramızda papaz olarak atanacak olan herkes henüz evlerindeyken onları

²⁶¹ Comba, *History of the Waldenses of Italy*. 252.

²⁶² Comba, *History of the Waldenses of Italy*. 253.

²⁶³ Comba, *History of the Waldenses of Italy*. 253.

papazlığa kabul etmemiz için bize yalvarıyor ve bu kadar büyük bir görevi yerine getirebilmeleri için Tanrı'ya dua etmemizi istiyorlar. Aziz Matta ve Aziz Yuhanna'nın tüm bölümlerini, Kanonik olarak adlandırılan tüm mektupları, Süleyman ve Davud peygamberlerinin yazılarının büyük kısmını ezbere öğrenecekler. Daha sonra öğrendiklerine ve konuştuklarına dair kanıtlar gösterdikten sonra vaaz etme görevine ellerini kaldırarak kabul edilirler. Son kabul edilen arkadaşlarının onayı olmadan hiçbir şey yapmamalıdır ki aramızda her şey düzen içinde yapılabilsin.”²⁶⁴

1.3. Valdocu Vaizler (Barbeler) ve Eğitimleri

“Barbe” ismi Latince amca anlamına gelen “Barnabas” kelimesinden alınmıştır. Valdocular tarafından dini anlamda kullanılması, geniş aile içindeki aile geleneklerinin koruyucusu ve çocukların öğretmeni olan yaşlı amcaya duyulan geleneksel saygıdan gelmektedir. Çocuklar bu amcaya kendi babaları kadar saygı duyarlar. Aile dışında, yaşı ya da karakteri itibarıyla saygıdeğer olan her erkek için kullanılan amca terimi, bir saygı işareti haline gelmiştir. Bu nedenle Valdocuların vaizlerinden “barbe” olarak bahsetmeleri çok doğal karşılanmaktadır.²⁶⁵

Zulme uğramamak için toplum içinde kendilerini gizlemek zorunda kalan Valdocuların içinde, ‘Barbe’ yani amca adı verilen, sıradan vaizlerden oluşan özel kişiler ortaya çıkmıştır. Barbe terimi 15. yüzyılda kullanılmaya başlamıştır. Barbeler, özel dindarlığa ve yoksulluğa sahip, gezgin ve bekâr erkeklerden oluşmaktadır. Bu vaizler, grubu bir arada tutan çimento işlevi görmektedir. Barbeler, Valdocuların evlerinde, yalnızca geceleri vaaz vermektedir. Valdocu barbelerin en önemli bir diğer özelliği ise bir tür diaspora olarak Avrupa'nın birçok yerine dağılmış olmalarıdır.²⁶⁶

Valdocu vaizler inananlar arasından seçilmektedir. Vaiz olarak kabul edilecek kişiler genellikle yirmi beş ve otuz yaşlarında, çoban ya da çiftlik işçileri olup, hepsi akıma dahil olmadan önce tamamen eğitimsizdir. Cahilliklerine yapılan bu vurgu,

²⁶⁴ Perrin, *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps*; Milner, *The History of the Church of Christ*. 436.

²⁶⁵ Visconti, *The Waldensian Way to God*. 124.

²⁶⁶ Audisio, “How to Detect a Clandestine Minority: The Example of the Waldenses”.

şüphesiz Yeni Ahit'teki yazılara üstü kapalı bir göndermedir.²⁶⁷ Matta İncil'inde İsa şöyle der: “ Ey Baba, göğün ve yerin Rabbi! Bu gerçekleri bilge ve akıllı kişilerden gizleyip küçük çocuklara açtığın için sana şükrederim.”²⁶⁸

Valdocular vaiz olarak yetiştikten sonra kutsal yazıların dillerini ve ilmini iyi bilmektedir. Yeni Ahit bilgisi hem eski hem de modern Valdocuların ayırt edici özelliğidir.²⁶⁹ Ayrıca Latince, Romanca, eski Fransızca ve İtalyanca öğrenirler.²⁷⁰ 1530 yılında Valdocu vaizlerden gelen mektup, adaylara uygulanan eğitim hakkında önemli bilgiler vermektedir. Vaiz olarak seçilen adaylar, kış aylarında üç veya dört yıllık bir süre boyunca eğitim görürler. Eğitim dönemlerinde genel eğitim dallarına önem verilirken, Kutsal Kitap asıl çalışma haline getirilmiştir. Yeni Ahit'in özellikle Matta ve Yuhanna'nın İncilerini okumayı, yazmayı ve ezberlemeyi öğrenirler.²⁷¹

Uzun süren kış eğitim dönemini tamamlayan barbeler için ‘Rahiplik Bakanlığı’ olarak adlandırılan, bir kutlama yapılmakta, bu kutlamanın ardından ‘İsim değiştirme’ adlı özel bir ayin düzenlenmektedir. Valdocular için isim değiştirme ayini oldukça önemlidir. Çünkü isimler yeniden doğmuş olanlar için seçilmiştir. Nitekim Tanrı dünyanın başlangıcında insanı yaratılmışların kralı yaparak ona her şeyi isimlendirme hakkı vermiştir: “ve Rab Tanrı yerdeki hayvanların, gökteki kuşların tümünü topraktan yaratmıştı. Onlara ne ad vereceğini görmek için hepsini Âdem’e getirdi. Âdem her birine ne ad verdiyse o canlı da o adla anıldı.”²⁷² Valdocular için sembolik olan isim verme ayini bir sahiplenme eylemidir.²⁷³

Eğitimleri tamamlanan barbeler (vaizler) için asıl görev başlar. Bu şekilde eğitim alan barbeler ikiye bölünmüş gruplar halinde Yeni Ahit'i yaymak için gönderilir. Bu eşleşme yine Yeni Ahit'in örneğini takip etme arzularından kaynaklanmaktadır.²⁷⁴ “İsa çevredeki köyleri dolaşıp öğretiyordu. On iki öğrencisini yanına çağırdı ve

²⁶⁷ Audisio, *The Waldensian Dissent*. 126-127.

²⁶⁸ Matta 11:25.

²⁶⁹ Bompiani, *A Short History of the Italian Waldenses*. 57.

²⁷⁰ A. W. Mitchell - Presbyterian Church in the U. S. a Board, *The Waldenses: Sketches of the Evangelical Christians of the Valleys of Piedmont. With Illustrations on Wood, Drawn by Doepler, and Beaulieu, and Engraved by Louderback, Orr, and Roberts* (Legare Street Press, 2021). 43.

²⁷¹ Audisio, *The Waldensian Dissent*. 126.

²⁷² Yaratılış 2:19.

²⁷³ Audisio, *The Waldensian Dissent*. 127.

²⁷⁴ Audisio, *The Waldensian Dissent*. 128-129.

onları ikişer ikişer halk arasına göndermeye başladı. Aynı şekilde Rab yetmiş kişi daha görevlendirdi. Bunları ikişer ikişer kendisinin gideceği her kente, her yere kendi önünden gönderdi.”²⁷⁵ Valdocu vaizler yolculuklarının tüm tehlikelerini ve yorgunluklarını çok iyi bilmelerine rağmen sinod tarafından kendilerine verilen misyonerlik görevini sevinçle kabul ederler. Valdocu vaizlerin çoğu bir daha geri dönmedikleri uzun yolculuklarda özgür olabilmek için genellikle bekârlardır. Evliliğe karşı dini bir çekinceleri yoktur, ancak arkalarında ağlayan eşler ve babasız çocuklar bırakmak da istememektedirler.²⁷⁶ Sürekli misyonları, yoksullukları, hayatlarının her zaman savaş ve tehlikeler arasında geçmesi bekârlıklarının nedenini anlamayı kolaylaştırmaktadır.

Valdocu vaizler ikişer ikişer yola çıktıklarında biri asıl kişidir. Diğeri ise çeşitli nedenlerle onunla birlikte gönderilen yol arkadaşıdır. Genellikle daha tecrübeli olan vaizlerin yanına yeni atanan vaizler verilir.²⁷⁷ Bu durum yeni atanan barbeler (vaizler) için çıraklık dönemidir. Valdocu vaizlerin çift olarak görevlendirmenin belli sebepleri vardır. Birincisi Yeni Ahit’i öğrenmek, ikincisi yavaş yavaş vaaz verme pratiği yapmak, üçüncüsü ise söz konusu efendisinin uygun bir şekilde konuşup konuşmadığını, insanlara mezhebi iyi bir şekilde öğretip öğretmediğini veya tam tersine Roma kilisesini savunup savunmadığını cemaate rapor etmektir. Yani çift olarak vaaz vermek öğretim, eğitim ve kontrol şeklinde üçlü bir işlev taşımaktadır.²⁷⁸

Valdocu vaizler halkın gönüllü bağışları ile desteklenmişlerdir. Bu bağışlar yılda bir kez genel Sinod’da üçte biri papazlara, üçte biri yoksullara, üçte biri misyonerlere olmak üzere dağıtılır.²⁷⁹ Ancak tamamen bu katkılara bağımlı değillerdir. Valdocu vaizler kendilerini Katolik Kilisesi yetkililerinden korumak ve kendi geçimini sağlayabilmek için ticaret öğrenmiş veya bir meslek edinmişlerdir.²⁸⁰

1530’da reformculara gönderilen mektupta şöyle yazmaktadır: “Yılda bir kez genel bir toplantıda işlerimizi tartışmak için toplanırız. Söz konusu mezhebin tüm

---

²⁷⁵ Luka 10: 1

²⁷⁶ Bompiani, *A Short History of the Italian Waldenses*. 60-61

²⁷⁷ Muston, *Israel of the Alps*.19

²⁷⁸ Audisio, *The Waldensian Dissent*; Visconti, *The Waldensian Way to God*. 125.

²⁷⁹ Bompiani, *A Short History of the Italian Waldenses*; Mitchell - Board, *The Waldenses*. 42.

²⁸⁰ White, *The History of the Waldenses*.11.

barbeler yılda bir kez dağlar ile Piedmond bölgesi arasında buluşuyor. Her zaman Ağustos ayının sonuna doğru buluşurlar. Aslında bazen ömür boyu aynı yerde kalma yetkisine sahip olan yaşlı adamlar hariç, aynı yerde iki veya üç yıldan fazla kalmıyoruz. Söz konusu vaizler tanınmamak için iki yıl üst üste aynı vilayete gelmiyorlar. Eyaletten eyalete naklediliyorlar. Yani biri bir vilayeti terk ettiğinde ertesi yıl bir başkası gelir. Bu seferler barbeleri korumak için yapılıyordu. Genellikle Piedmond'da yapılan yıllık toplantı misyonerlik çevresinin uzunluğunu daha da arttırdı. Ancak barbeler karşılaştıkları her zaman mevcut risklere rağmen sıkıcı ve tatmin edici görevlerini sadakatle ve yorulmadan yerine getirdiler.”²⁸¹

Valdocu hareketin özünde eşitlikçi olan yapısının yerini, barbelerin hareketin ‘atanmış’ papazları olduğu, taraftarların onlara günah çıkardığı ve ayinleri yönetmek için onlara güvendiği bir hiyerarşi almıştır.²⁸²

Valdocu akımının barbe olarak adlandırdıkları vaizler, grubu ayakta tutan ve aralarında iletişimi sağlayan en temel faktördür. Bu vaizlerin ortaya çıkması Valdocu akımının sistemleştirmesinin en büyük göstergesi olmuştur. Nitekim başlangıçta plansız bir şekilde halka vaaz veren Valdocular zamanla sistemli bir yapıya dönüşmüştür.

2. Valdocu Cemaatinin Faaliyetleri

Ortaçağ Hristiyanlık dünyasında manastır hayatını benimseyen, sık sık oruçlar tutan ve acımasız kırbaçlanmalarla, gece yarısı nöbetleriyle, kasvetli, soğuk ve nemli taşlar üzerinde saatlerce secde ederek kurtuluşa ulaşmaya çalışan bu ruhların tek arzusu, tek kurtuluş olan İsa Mesih’in yolunu takip etmektir.²⁸³ Papa ve rahiplerin öğretileri ile manastır hayatını benimseyen din adamlarının yaşantıları, insanların, Tanrı ve hatta İsa Mesih’in karakterine sert, kasvetli yasaklayıcı gözüyle bakmalarına yol açmıştır. Bu durum Hristiyan halkının kurtuluş için rahip ve azizlerin arabuluculuğuna başvurmasını zorunlu kılmıştır. Valdocular ise insanlara, İsa’yı şefkatli ve sevgi dolu kurtarıcıları olarak göstermeyi arzulamışlardır. Onlar şeytanın

²⁸¹ Audisio, *The Waldensian Dissent*. 129-132.

²⁸² Goldberg-Poch, *Waldensianism and English Protestantism: The Construction Identity and Continuity*.6.

²⁸³ White, *The History of the Waldenses*. 16-17.

insanların önüne yığıldığı engelleri kaldırarak, onların doğrudan Tanrı'ya gelip günahlarını itiraf etmelerini, bağışlanma ve esenlik elde etmelerini amaçlamışlardır.²⁸⁴

Valdocu topluluk sıklıkla dua etmek ve birbirlerine danışmak için bir araya gelmiş, böylece birbirlerini imanda güçlendirmiştir. Kutsal Kitap'ı okudukça, onun değerli sözlerinden etkilenecek kurtarıcı gerçeklerini başkalarına bildirme görevini daha derinden hissetmişlerdir.²⁸⁵

Bu topluluğun tek amacı gerçeği kendi dağlarında sürdürmek değildir. Kendileri dışındaki diğer Hristiyanlarla da ilişkilerini devam ettirmişlerdir.²⁸⁶ Valdocular, Kutsal Kitap'ı yaymak için ihtiyaç duyulan her yerde vaaz vermektedir ve bu, onların tarihi boyunca değişmez en temel özellikleridir.²⁸⁷

Valdocular ortaya çıktıkları dönemin etkileri nedeniyle havariyel yoksulluğu benimseyip, bu misyon etrafında bir topluluk oluşturmuşlardır. Ortak bir amaç çevresinde birleşen Valdocular, çevresindeki insanları da buna davet etmişlerdir. Böylelikle havariyel yoksulluğa sıkı sıkıya bağlı kalan Valdocular, İncil'i vaaz ederek gezgin vaizler topluluğu olmuşlardır. Zamanla Valdocular, Katolik Kilise tarafından yasaklanan vaaz verme görevini bırakmak yerine gizli bir şekilde sürdürmeye devam etmişlerdir.

2.1. Gizli vaazlar

Katolik Kilisesi tarafından aforoz edilen Valdocular, vaaz vermeye devam edince Kilise tarafından zulme uğramaya başlamışlardır. Bunun neticesinde şehir meydanlarında vaaz verme ve halka açık tartışmalar sona ermiştir. Nihayetinde, XIII. yüzyılda Valdocular hayatlarının kurtuluşu için saklanmaya zorlanmış ancak saklanmak zorunda kalan Valdocu vaizler vaaz vermekten de geri durmamışlardır. Bu durum yüzyıllarca sürmesine rağmen hayatta kalmayı başarmışlardır.²⁸⁸

²⁸⁴ White, *The History of the Waldenses*. 17.

²⁸⁵ White, *The History of the Waldenses*. 14.

²⁸⁶ Wylie, *The History of the Waldenses*. 15.

²⁸⁷ Audisio, *The Waldensian Dissent*. 112.

²⁸⁸ Audisio, *The Waldensian Dissent*. 87-89.

Valdocular zaman içinde gelişerek yayılmış, ancak Katolik Kilisesi ile anlaşmazlıkları sebebiyle gizli muhalif bir grup haline gelmişlerdir. Bu gizlilik İncil'i vaaz etme şeklindeki orijinal görevle tamamen çelişse de hayatta kalmanın vazgeçilmez tek koşuludur.²⁸⁹ Valdocular bu dönemde kendilerini İncil'i yaymaktan ziyade korumaya adanmışlardır.²⁹⁰

Valdoculuk gizli hale geldiğinde kardeşler genellikle hava karardıktan sonra bir inananın evinde gizlice toplanmıştır.²⁹¹ İbadet için ayrılmış özel bir yerleri yoktur. Bir kilise inşa etmek anında teşhir edilmelerine neden olabilirdi.²⁹²

Başlangıçtaki halkı Yeni Ahit'e uygun yoksulluğa döndürme hedefi, bundan böyle daha dolaylı ve ılımlı bir şekilde sürdürülebilecektir. İhbar edilme tehlikesi onları sessiz kalmaya zorlamıştır. Valdocuların kiliselerde ve meydanlarda halka açık olan vaazları sona erince, alacakaranlıkta acele ile yapılan toplantılar, geceleri ocak etrafında toplanan sınırlı arkadaş çevreleri, üstü kapalı imalar, gizli bakışlar ve sadece kendilerinin bildiği işaretlerle karakterize edilen yeni bir dönem başlamıştır. Gizlilik içinde yaşayan Valdocu vaizlerle tanışmanın tek yolu bir başkası tarafından tanıştırılmaktır.²⁹³ Gezici vaizler yol boyunca engizisyon casuslarından korunmak için kimliklerini gizli tutacak şekilde giyinmiş ve gezintilerinin çoğunu geceleri yapmışlardır.²⁹⁴ Bir yeraltı hareketi olmaları kaçınılmaz olarak Valdocuların misyonerlik faaliyetleri kısıtlamıştır. Valdocu erkekler Valdocu kadınlar ile evlenmiş ve böylece mezhep üyeliği ailelerden çocuklara geçmiştir.²⁹⁵ Bu dönemde Valdocu akımın sayıları azalmıştır. Valdocuların yaşadığı bu durum reform sürecine kadar devam etmiştir.

²⁸⁹ Audisio, "How to Detect a Clandestine Minority: The Example of the Waldenses". 205-216.

²⁹⁰ Goldberg-Poch, *Waldensianism and English Protestantism: The Construction of Identity and Continuity*. 5.

²⁹¹ Shahar - Lotan, *Women in a Medieval Heretical Sect*. 17.

²⁹² Visconti, *The Waldensian Way to God*. 134.

²⁹³ Audisio, *The Waldensian Dissent*. 35.

²⁹⁴ Visconti, *The Waldensian Way to God*. 134.

²⁹⁵ Shahar - Lotan, *Women in a Medieval Heretical Sect*. 4-5.

3. Valdocu ve Katolik Kilisesi Ayinleri ile Benzerlik ve Farklılıkları

Valdocular Kutsal Kitap'ı yerel dile çevirip okumaya başladıktan sonra Kutsal Kitap'ı, Katolik Kilisesine ait bütün ayinlerin olmadığını fark etmişlerdir. Bu nedenle yalnızca İncil'de var olan ayinleri kabul ederek Kiliseden ayrılmışlardır.

3.1. Sakramentler

Sakrament 'kutsal şey' anlamına gelmektedir. Latince sacrameentum, Yunanca mystery/mysterion kelimeleri ile ifade edilmektedir. Terim olarak; Hristiyanların kurtuluşu için İsa'nın acı çekmesini, ölümünü ve dirilişini ifade eden kutsal bir işarettir.²⁹⁶ Sakramentler hem iman hem de uygulama boyutu bulunan ayinlerdir. Kutsal Kitap'ta sakramentlere terminolojik olarak yer verilmemiş, mysterion kelimesi "Mesih sırrı" olarak anlamında iki defa kullanılmıştır.²⁹⁷

Her ne kadar tarihi süreçte belirlenmemiş olsa da İsa tarafından konulduğu iddia edilen yedi sakrament bulunmaktadır. Bu sakramentler Katolik Kilisesi tarafından üyelere bildirilmiş ve onlardan bu sakramentlere uymaları istenmiştir.²⁹⁸ Ancak zamanla sakrament sayısı ve mahiyeti konusunda anlaşmazlıklar çıkmış ve tüm Hristiyanlar için başlıca iki sakrament Vaftiz ve Evharistiya olmuştur.²⁹⁹ Katolik Kilisesi yedi sakramentin hepsini kabul ederken, Valdocular Kutsal Kitap'ta yalnızca vaftiz ve evharistiyanın bulunması gerekçesiyle, sadece bu iki sakramenti kabul etmiştir. Bunların dışında resmi olarak kabul ettiğini beyan etmemelerine karşın evlilik ve tövbe ayinlerini de uygulamışlardır.

²⁹⁶ Abdurrahman Küçük vd., *Dinler Tarihi* (Ankara: Berikan Yayınevi, 2017). 352.

²⁹⁷ Canan Seyfeli, "'Mesih Sırrı': Sakramentler Fikrinin Kutsal Kitap'taki Dayanağı (Pavlus)", *Ortadoğu ve Göç* 11/2 (30 Aralık 2021), 332-375.

²⁹⁸ Küçük vd., *Dinler Tarihi*. 352.

²⁹⁹ Michel, *Hristiyan Tanrıbilimine Giriş*. 88.

3.1.1. Vaftiz

Yunanca ‘Baptezein’ veya ‘Baptein’, Fransızca ‘Baptême’, İngilizce ‘Baptism’ kelimeleri ile ifade edilen vaftiz, suya batırmak veya daldırmak anlamlarına gelmektedir.³⁰⁰ Terim olarak vaftiz, bazı inançsızlık, saygısızlık, günahkârlık hallerinden arınma veya ölüm; bir mümin cemaatinin yeni bir üyesi olma durumunda ise bereketlenme veya doğum gibi sembolik olarak bizzat suya bağlı anlamlar taşımaktadır.³⁰¹

Hristiyanlıkta Pavlus tarafından geliştirilen asli günah doktrininin arınmak için yapılan vaftiz, her Hristiyan’ın mutlaka yapması gereken bir ayin halini almıştır.³⁰² Nitekim Kutsal Kitap’ta “İman edip vaftiz olan kurtulacak iman etmeyen ise hüküm giyecektir.” denmiştir.³⁰³

Vaftiz, İsa’nın kutsal ruh ile yeniden doğuşunu ve manevi vücuduna iştirak edişini ifade ettiği için ayinde kullanılan su sıradan su olarak görülmemiştir.³⁰⁴ Hristiyanlar için vaftiz ilk günahdan arınma, yeniden doğma, Mesih ile bütünleşme ve kiliseye katılma vasıtasıdır. Bu yüzden Hristiyan olmanın ilk şartıdır.³⁰⁵ Kutsal Kitap’ta İsa Mesih’in göğe yükselmeden öncesiyle ilgili şunlar denmiştir: “İsa yanlarına gelip kendilerine şunları söyledi: ‘Gökte ve yeryüzünde bütün yetki bana verildi. Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencileriniz olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh’un adıyla vaftiz edin; size buyurduğum her şeye uymayı onlara öğretin. İşte ben, dünyanın sonuna dek her an sizinle birlikteyim.’”³⁰⁶ Vaftizin anlamı, yapılış şekli ve zamanıyla ilgili Hristiyan mezhepleri arasında farklılıklar vardır.³⁰⁷

³⁰⁰ Küçük vd., *Dinler Tarihi*. 352.

³⁰¹ Mehmet Aydın, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü* (Konya: Din Bilimleri Yayınları, 2005). 776.

³⁰² Mustafa Erdem, “Hristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34/1-4 (01 Haziran 1993), 133-154.

³⁰³ Markos 16:16.

³⁰⁴ Martin Luther, *Martin Luther’in Kısa İlmihali - Açıklamalı* (Gdk Yayınları, 2012).

³⁰⁵ Küçük vd., *Dinler Tarihi*. 153.

³⁰⁶ Matta 28: 18-20.

³⁰⁷ Durmuş Arık, “Vaftiz”, *Kavram Atlası / Dinler Tarihi I* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2020). 99.

Valdoculara göre vaftiz edilenlerin günahları bağışlanır, vaftiz olanlar lütufla kabul edilirler ve vaftiz sonrası İsa Mesih'in ruhuyla kurtulurlar.³⁰⁸ Valdocular Katolik Kilisesinden farklı olarak vaftizde şeytan çıkarma, üfleme, çocuğun göğsünde ve alnında haç işaretleri, ağza konulan tuz, kulaklara ve burun deliklerine tükürük, göğsün açılması, keşişin cübbesi, başın üzerinin vaftiz yağıyla meshedilmesi ve piskopos tarafından çeşitli benzer şeylerin kutsanması gibi uygulamaları gereksiz görmüşler ve reddetmişlerdir. Benzer şekilde elinde mum bulundurma, beyaz bir giysi giydirme, suyu kutsama ve mumu üç kez suya daldırma gibi kutsal ayinin uygulanmasında kullanılan bu şeyler de vaftiz ayini için gerekli değildir.³⁰⁹

Valdocular için vaftiz uygulaması oldukça önemlidir. Vaftiz tam imanlıların oluşturduğu bir cemaat içinde gerçekleştirilir ve böylece vaftiz edilen kişi herkes tarafından bir kardeş olarak kabul edilir.³¹⁰ Vaftiz edilecekler için zaman ve mekan belirtilmemiştir, ancak bu kişilerin hayırseverlik ve Kilise cemaatinin eğitimini almak gibi şartları taşıması gerekir.³¹¹

Katolik Kilisesi'nde reform süreci ile sorgulanmaya başlanan bebek vaftizi,³¹² Valdocuların kendi aralarında da tartışma konusu olmuştur. Alplerin İtalya yakasında birçok inanan tarafından çocukların vaftiz edilmeden de kurtulabileceği görüşü hâkim olmuş, bu görüş daha sonra Lombardiya ve Almanya'nın bazı bölgelerine de yayılmıştır.³¹³

3.1.2. Evharistiya

Evharistiya Hristiyanlıkta önemli sakramentlerden ikincisidir. Bu sakramente Komünyon, Rabbin Sofrası, Ekmek-Şarap Ayini de denilmektedir.³¹⁴ Kelime olarak

³⁰⁸ Jean-Paul Perrin, *Histoire Des Vaudois* (Geneve: Matthieu Berjon, 1518). 212.

³⁰⁹ Perrin, *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps*. 231.

³¹⁰ Perrin, *Histoire Des Vaudois*. 213.

³¹¹ Smith, *An epitome of the Doctrines and Practice of the Old Waldenses and Albigenses*. 13.

³¹² Salime Leyla Gürkan, "Vaftiz", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 2012).

³¹³ Comba, *History of the Waldenses of Italy*. 263.

³¹⁴ Durmuş Arık, "Evharistiya", *Kavram Atlası / Dinler Tarihi I* (Ankara: Gazi Kitabevi, 2020). 100.

‘şükretmek’ anlamına gelen Evharistiya, İsa'nın çarmıha gerilmeden önceki gece, havarileri ile yediği son akşam yemeğinin hatırasına yapılan bir şükran ibadetidir.³¹⁵

İncillerde, İsa Mesih çarmıh yolculuğuna başlamadan önce son akşam yemeğinde yaşananlar şöyle aktarılmaktadır: “Sonra eline ekmek aldı, şükredip ekmeği böldü ve onlara verdi. ‘Bu sizin uğrunuza feda edilen bedenimdir. Beni anmak için böyle yapın’ dedi. Aynı şekilde, yemekten sonra kâseyi alıp şöyle dedi: ‘Bu kâse sizin uğrunuza akıtılan kanımla gerçekleşen yeni antlaşmadır.’”³¹⁶ Hristiyan inancına tabi olan, İsa’ya inanan insanlara göre Evharistiya ayinindeki ekmek Mesih’in etini, şarap da kanını temsil ettiğinden, kutsal ekmeği yiyip şarabı içenler, onun varlığına katıldıklarına inanırlar.³¹⁷

Hristiyanlar arasında ekmek şarabın gerçek manada Hz İsa’nın bedenini ve kanını sembolize ettiği fikri tartışmalıdır. Katolikler Evharistiya’da İsa’nın gerçekten hazır bulunduğunu, yani İsa’nın gerçek etinin ve kanının cevheri dönüşerek ekmek ve şarap halini almasını, ‘transsubstantiation’ terimi ile ifade edilip kabul edilmiştir.³¹⁸ XI. yüzyılda kullanılmaya başlanan bu terim, 1215 Lateran Konsili’nde resmileştirilmiştir.³¹⁹

Valdocular arasında Son Akşam Yemeğinin sembolik ya da gerçek değeri konusunda görüş ayrılıkları olmuştur. Cemaat içi bu görüş farklılıkları 1218’de Bergama’daki toplantıda dile getirilmiş ve daha sonra 1368’deki mektuplarda tekrar tartışma konusu olduğu görülmektedir. Bazen Mesih’in Evharistiya’da bulunmadığı, bazen de tam tersi savunulmaktadır. Bernard Gui: “açıkça olmasa da gizlice sunaktaki ayin sırasında kutsama yapan ya da takdis eden rahip günahkârsa, ekmek ve şarabın Mesih’in bedeni ve kanı haline gelmediğini” belirtmektedir. Günahkârdan kasıt herhangi bir insanın kendi mezheplerinden olmamasıdır. Benzer şekilde herhangi bir iyi erkeğin, hatta Katolik bir Psikopos tarafından atanmamış, meslekten

³¹⁵ Küçük vd., *Dinler Tarihi*. 354.

³¹⁶ Luka 22: 19-20

³¹⁷ “Dinler Tarihi Ansiklopedisi 2”, *Hristiyanlık* (Copyright, 1999). 60.

³¹⁸ Ahmet Hikmet Eroğlu, “Ekmek-Şarap Ayini (Evharistiya) Konusunda Katolikler ve Protestanlar Arasındaki Anlayış Farklılıkları”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39/1 (01 Haziran 1999), 439-454.

³¹⁹ Canan Seyfeli, “Evharistiyada İsa Mesih: Sembol ve/veya Gerçek”, *Dicle İlahiyat Dergisi* XXV/1 (2022), 47-69.

olmayan bir kişinin bile kendi mezheplerine mensup olduğu sürece Mesih'in bedenini ve kanını takdis edebileceğini iddia etmektedirler.³²⁰

Valdocular için törende ekmeği bölmek ve şükran sunmak, kurtarıcı İsa Mesih ve üyeleri ile yapılan gözle görülür bir birliktelik anlamı taşımaktadır. Tüm üyeler aynı yiyeceklerle beslendiğinden, kurtuluş müjdesini de hepsi aynı ruh ve inançla yaşamaktadır.³²¹ Onlara göre ayini yöneten kişinin kutsanmış olup olmamasının pek bir önemi yoktur. Her şeyden önce iyi bir insan olmalıdır. Çünkü Tanrı kötülerin dualarına yanıt vermez.³²²

Evharistiya Valdocuların kabul ettiği sakramentlerden biridir. Valdocular bu ayini yılda sadece bir kez Maundi Perşembe³²³ günü yapmışlardır.³²⁴ Vaoldocu akımı mensubu Costalı Raymond, 5 Ocak 1320'de Pamiers'de (Fransa) sorgulanırken yaptıkları bir evharistiya ayini hakkında bize şu bilgileri aktarmaktadır; "Törende ekmek, şarap ve balık vardı. Töreni yöneten kişi, Tanrıdan bunları kutsamasını istemiştir. Ne bir kurban ne de bir yakma olarak değil, sadece Rabbimiz İsa Mesih'in ve havarilerinin kutsal akşam yemeğini anmak için. Piskopos usulüne uygun olarak kutsandıktan sonra ekmek, şarap ve balığa ne gibi bir erdem affettiğini sorduğunda Raymond şu yanıtı verdi: 'bu kutsamadan özel bir erdem çıkmaz. Bu sadece Rabbin Son Akşam Yemeğini anmak için yapılır.'" ³²⁵ Yani Valdocular evharistiya törenini ayin olarak görmemiş, sadece anma amaçlı kutlamışlardır.³²⁶

3.2. Evlilik

Katolik inancında evlilik dinsel bir sakramenttir. Katolik kilisesinde evlilik, İsa ile Kilise arasındaki ruhani münasebetin sembolü olduğundan kutsal bir sakramenttir.

³²⁰ Audisio, *The Waldensian Dissent*. 53-54.

³²¹ Perrin, *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps*. 231-232.

³²² Comba, *History of the Waldenses of Italy*. 268.

³²³ Maundi Perşembe; Kutsal Perşembe, Paskalya'dan önceki perşembedir ve Hristiyanlar tarafından dini gün olarak kutlanmaktadır.

³²⁴ Shahar - Lotan, *Women in a Medieval Heretical Sect*. 13.

³²⁵ Audisio, *The Waldensian Dissent*. 53-54.

³²⁶ Shahar - Lotan, *Women in a Medieval Heretical Sect*. 13.

Çiftlerin kilisede papazın huzurunda evlenmesi gerekmektedir.³²⁷ Eşlerin birbirine sevgisi, Tanrı'nın insanlara ebedi sevgisini ve Mesih İsa ile Kiliseyi birbirine bağlayan sevgiyi temsil etmektedir.³²⁸ Aziz Pavlus'un Efeslilere yazdığı mektupta: "Ey kocalar, Mesih kiliseyi nasıl sevip onun uğruna kendini feda ettiyse, siz de karılarınızı öyle sevin. Mesih kiliseyi suyla yıkayıp tanrısal sözle temizleyerek kutsal kılmak için kendini feda etti. Öyle ki kiliseyi üzerinde leke, buruşukluk ya da buna benzer bir şey olmadan, görkemli biçimde kendine sunabilsin. Amacı Kilisenin kutsal ve kusursuz olmasıdır. Aynı biçimde kocalar da karılarını kendi bedenleri gibi sevmelidir. Karısı seven kendini sever."³²⁹ Bu nedenle Hristiyanlar evliliğin yaşam boyu süren bir taahhüt olduğunu savunurlar.³³⁰

Valdocular için evlilik kutsaldır. Olması gerektiği gibi tüm saflığıyla muhafaza edildiğinde ve kadının reisi olan kocanın onu sevmesi, onu koruması ve ona sadık kalması ve dürüst davranması onurlu bir şeydir.³³¹ Ancak Katolik kilisesinden farklı olarak, evlilik töreninde eşlerin el ele tutuşması, rahibin stolayla yaptığı bağlar ve gelenek gereği yapılan, yaygın olarak gözlemlenen diğer şeyler de evlilik için mutlaka gerekli değildir.³³² Valdocular da evliliğe çok önem verilmesine ve kutsal sayılmasına rağmen sakramentler arasında sayılmamaktadır.

3.3. Tövbe

Hristiyanlar günahlarından ötürü pişman olduklarında, Tanrı'nın kendilerini bağışlayacağına inanırlar. Tanrı'nın bağışlayıcı sözlerini işitmek için ise tövbe sakramentine başvururlar.³³³ Tövbe ayini, günah işleyenlerin, günahlarından pişmanlık duyarak günahlarını itiraf etmesiyle gerçekleşir. Kilise adına affetme

---

³²⁷ Küçük vd., *Dinler Tarihi*. 356.

³²⁸ P. Xavier Jacob vd., *Hristiyan İnancı; Kutsal Kitaplara, Kilise Babaları ve Belgelerine Göre Açıklanan Hristiyan Gerçekleri* (İstanbul: Ohan Matbaacılık, 1994). 358.

³²⁹ Efeslilere Mektup 5:25-28.

³³⁰ Michel, *Hristiyan Tanrıbilimine Giriş*. 91.

³³¹ Jacob vd., *Hristiyan İnancı; Kutsal Kitaplara, Kilise Babaları ve Belgelerine Göre Açıklanan Hristiyan Gerçekleri*.

³³² Perrin, *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps*. 235.

³³³ Michel, *Hristiyan Tanrıbilimine Giriş*. 92.

yetkisine sahip olan papaz, itirafta bulunanların günahlarını bağışlar.³³⁴ Tövbe ayini yüzyıllar içinde farklı şekiller almıştır. Başlangıçta alenen yapılan tövbe ayini, zamanla gizli hale gelmiştir.³³⁵

Valdoculara göre tövbenin kabulü kişinin günahı işlediği için gerçekten üzüntü duymasına bağlıdır. Aksi takdirde bu sahte bir tövbe olur. Sahte bir tövbe insanı Tanrı'dan uzaklaştırdığı gibi gerçek bir tövbe de onu Tanrı'ya yakınlaştırır. Valdocular için itiraf iki türdür. Birincisi kurtuluşun tek yolu olan ve Tanrı'ya içten yapılan tövbedir. İkincisi ise öğüt almak için rahibe sesli olarak yapılan itiraftır.³³⁶ Valdocular affetmenin yalnızca Tanrı'ya ait olduğunu, günah çıkaran papazın görevinin de affetmeyi bildirmek ya da ilan etmek olduğunu savunmuşlardır.³³⁷

Valdocuların günah çıkarma sıklığı yılda en az bir keredir. Valdoci inancına göre bir günahın papaz tarafından bağışlanmış olduğunun bildirilmesi son derece etkilidir. Kişi tövbe ettikten sonra yeni doğmuş gibi günahlarından arınır. Eğer bir kimse kutsal adamlara günah çıkarır ve yılsonundan önce ölürse, doğrudan cennete gideceğinden emindirler. Bunun nedeni ise onların Katolikler gibi atanmamış olmaları ve yetkiyi Tanrı'dan aldıklarına inanmalarıdır.³³⁸ Tövbe Valdocularda son derece önemlidir. Günah itirafı Katolik Kilisesindeki gibi rahip önünde yapılmaktadır. Bununla beraber tövbe Katolik Kilisesinde olduğu gibi sakramentler arasında sayılmamaktadır.

3.4. A'raf

Katolik inancına göre bazı kimseler Tanrı'nın lütfuna erişerek öldükleri halde bazı günahlarından arınmamışlardır. Kilisenin öğretisine göre, bu kişilerin ruhları a'raf'ta arınır, ardından Tanrı'yı görebilirler. Cennet ve cehennem dışında bir yer olan a'raf, Kutsal Kitap'ta yer almamaktadır.³³⁹ Hristiyanlar arasında tartışmalı bir

³³⁴ Küçük vd., *Dinler Tarihi*. 355.

³³⁵ Mehmet Katar, "Dinlerde Keffaret Anlayışı", *Dini Araştırmalar* 1/1 (01 Haziran 1998), 44-58.

³³⁶ Muston, *Israel of the Alps*. 22.

³³⁷ Comba, *History of the Waldenses of Italy*. 267.

³³⁸ Comba, *History of the Waldenses of Italy*. 267.

³³⁹ Jacob vd., *Hristiyan İnancı; Kutsal Kitaplara, Kilise Babaları ve Belgelerine Göre Açıklanan Hristiyan Gerçekleri*. 372.

inanç olan a'raf, Katolik Kilisesi tarafından benimsenirken, Protestanlar tarafından kabul edilmemiştir. Ortodoks kiliseler bu konuda net bir anlayışa sahip değildir.³⁴⁰ Katolik Kilisesine göre, ahirette üçüncü bir yer olan a'raf inancı 12. yüzyılda din adamları tarafından ortaya çıkarılmıştır. A'raf'ın varlığını inkâr etmek 1255'te sapkınlık olarak değerlendirilirken, 1274'te II. Lyons Konsili'nde bir doktrin olarak kabul edilmiştir.³⁴¹

Pek çok rahip ve keşişin bir inanç maddesi olarak ileri sürdüğü a'raf inancının ayrıntıları Perrin tarafından şöyle açıklanmaktadır: “Mesih'in göğe yükselişinden bu yana, bu yaşamdan sonra, özellikle kurtulacak olanların ruhları, bu yaşamda günahları için tatmin olmayıp bedenlerinden ayrıldıkları için, günahkâr hissetmeye devam eder. Bu ruhlar acılara katlanmak ve bu yaşamdan sonra a'raf'ta tamamen arınmak zorundadır. Arındıktan sonra, kimisi daha erken, kimisi daha geç, kimisi kıyamete kadar, kimisi de kıyametten çok önce ve hemen oradan çıkarlar. Bu ruhların acısını paylaşmak için, her inançlı insan, bu yaşamdan sonra bile, hayırseverlik bağıyla, dualarla, oruçlarla, sadakalarla, ayinlerle onlara yardım edebilir ve etmelidir.”³⁴²

A'raf doktrini Kutsal Kitap'larda bulunmadığı için Valdocular bu inancı reddeder.³⁴³ Valdoculara göre a'raf diye bir yer yoktur ve ölen herkes hemen ya cennete ya da cehenneme gider. Bu nedenle kilisenin ölüler için ettiği duaların hiçbir faydası yoktur. Çünkü cennettekiler bu duaları istemez, cehennemdekiler de bu dualarla rahatlayamaz. Buradan da ölüler için yapılan tüm sunuların sadece onları yiyen din adamlarının işine yarayacağı, bunlardan yararlanması mümkün olmayan merhumların işine yaramayacağı sonucunu çıkarırlar.³⁴⁴

Valdoculara göre a'raf Katolik Kilisesi'nin icadıdır ve kurtuluş için gerekli değildir. Valdocuların bu konudaki görüşleri şu şekildedir: “İlk olarak, kurtulacak

³⁴⁰ Ahmet Hikmet Eroğlu, “A'raf”, Kavram Atlası / Dinler Tarihi II (Gazi Kitabevi, 2020). 94.

³⁴¹ Audisio, “How to Detect a Clandestine Minority: The Example of the Waldenses”. 49.

³⁴² Perrin, *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps*. 251.

³⁴³ Audisio, “How to Detect a Clandestine Minority: The Example of the Waldenses”. 120.

³⁴⁴ William Jones, *The History of the Waldenses Connected with a Sketch of the Christian Church from the Birth of Christ to the Eighteenth Century*. (London: A M S Press, Incorporated, 1812); Vedder, “Origin and Early Teachings of the Waldenses, according to Roman Catholic Writers of the Thirteenth Century”. 482.

olanların ruhlarının, Tanrı'nın Vahiy XXI'de bildirilen buyruğuna göre, sonunda tüm kirliliklerinden arındırılması gerektiğini söylüyoruz. Kendini iğrençliğe ve yalana veren hiçbir kirli şey göklerin egemenliğine giremeyecektir. İncanın ve Kutsal Yazılar'ın, şimdiki yaşamda olanları tüm günahlarından arındırmak ve temizlemek için bize birçok ve çeşitli yollar vaat ettiğini kabul ediyoruz. Ancak Aziz Petrus, Elçilerin İşleri XV. Bölümünde yüreğin imanla temizlendiğini ve imanın başka hiçbir dışsal araç olmaksızın kötülükten arınmak için yeterli olduğunu gösterir.”³⁴⁵

3.5. Azizlere Dua

Ortaçağ'da ve daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan “aziz” terimi, dünyada iken kahramanlık göstererek insanları dindarlığa sevk eden kişiler için kullanılmıştır. Bu kişiler öldükten sonra doğrudan cennete giderek Tanrı'ya özel bir yakınlık elde etmişlerdir. Bu azizler halen dünyada yaşamakta olan ve Tanrı'dan yardım dileyen kişilere aracı olabilmektedir.³⁴⁶ Katolik inancında bu günahsız ruhlara dua etmek ve onlardan şefaathet dilemek, ölümden sonra cennete gitmek için azizlerin onlara yardım etmesini sağlar. Ancak bu konuda da Valdocular farklı görüş bildirmişlerdir. Onlara göre, azizlerin bedenleri bu dünyada ölü olarak yatmakta, ruhları ise cennette ve bizden o kadar uzaktır ki, ne dualarımızı duyabilirler ne de onlara yaptığımız saygıları görebilirler. Azizlerin kendilerine edilen dualara ihtiyacı olmadığı gibi, bizim için dua da etmediklerini ve bu nedenle onlardan şefaathet dilemememiz gerektiğini savunurlar. Nitekim azizler göksel sevinçle yutuldukları için ne bizimle ne de başka bir şeyle ilgilenemeyeceklerdir.³⁴⁷

3.6. Yemin

³⁴⁵ Perrin, *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps*. 252.

³⁴⁶ Ali İsmail Güngör, *Evanjeliğin İstikbal* (İstanbul: İlgil Kültür Sanat, 2016). 55.

³⁴⁷ Jones, *The History of the Waldenses Connected with a Sketch of the Christian Church from the Birth of Christ to the Eighteenth Century*. 354.

Valdoculara göre yemin hiçbir durumda caiz değildir. İncil’de “ Oysa ben size diyorum ki hiç ant içmeyin: Ne gök üzerine, çünkü orası Tanrı’nın tahtıdır; ne yer üzerine, çünkü orası O’nun ayak taburesidir; ne de Yerus̄alim üzerine, çünkü orası Büyük Kral’ın kentidir. Başınızın üzerine de ant içmeyin. Çünkü saçınızın tek telini ak ya da kara edemezsiniz. ‘Evet’iniz evet, ‘hayır’ınız hayır olsun. Bundan fazlası Şeytan’dandır.”³⁴⁸ Bu kuralı titizlikle uyguladılar. Yemin etmek onlar tarafından günah olarak sınıflandırılmıştır. Bir kimse yemin etmeye mecbur kalması durumunda günahını itiraf etmek ve kefarete vermek için acele etmelidir. Ancak kişinin Engizisyon’daki sorgular esnasında kendini tehlike altında hissetmesi ve Valdocu topluluğu tehdit eden bir durumu önlemek için yemin etmek zorunda kalması istisnadır ve buna hoşgörü gösterilir.³⁴⁹ Valdocuların yemin etmeyi reddettiği bilindiğinden, mahkemelerde yemin etmeyi reddedenlerin Valdocu olduklarından şüphe duyulmuştur.³⁵⁰ Bu nedenle kendilerini korumak ve kimliklerini gizlemek amacıyla mahkemeye çıkan Valdo mensubu kişiler, bu istisnadan faydalanmışlardır.

3.7. Ölüm Cezası

Valdocular ile Katolik Kilisesi arasında yargılama ve ölüm cezası ile ilgili fikir ayrılıkları vardır. Bunun temel nedeni Valdocu inancında kutsal metinleri olduğu gibi okumanın ve herhangi bir yorum katmamanın esas olmasıdır. Kutsal Kitap’ta bulunan “Öldürmeyeceksin; ve her kim öldürürse yargı tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır. Ama ben size diyorum ki, kim kardeşine nedensiz yere öfkelenirse, yargı tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır”³⁵¹ ifadesine mutlak itaat, Valdocuların ölüm cezasını reddetmesinin en temel dayanağıdır. Oysa Kilise kutsal metinleri okumakla kalmaz, bu metinler eğitilmiş din adamları tarafından incelenerek yorumlanır. Bu duruma dikkat çekmek isteyen Bernand Gui’den nakledilen bilgiye göre: “Her türlü yargılama Tanrı tarafından yasaklandığından ve bu nedenle bir hata olduğunda, bir

³⁴⁸ Matta 5: 33-37.

³⁴⁹ Comba, *History of the Waldenses of Italy*. 248.

³⁵⁰ Audisio, *The Waldensian Dissent*. 48.

³⁵¹ Matta 2:21-2

yargıç, durum ne olursa olsun, bir insanı bedeninin cezalandırmasına ya da ölüme mahkûm ederse, Tanrı'ya karşı gelmiş olur. Bunun nedeni, Kutsal Kitap'larda yazılı olan sözleri gerekli yorumlara tabi tutmadan uygulamadır. “Yargılamayın ve yargılanmayacaksınız”³⁵², “Öldürmeyeceksiniz”³⁵³ ve diğer benzeri metinler. Onlar bunları anlamazlar ve ne anlamlarını ne de yorumlarını kavrayabilirler; oysa Roma Kilisesi bunları Kilise Babalarının doktrinlerine ve kanon kararlarına göre inananlara aktarmıştır.”³⁵⁴

---

³⁵² Matta 7:1

³⁵³ Mısır'dan Çıkış 23:7

³⁵⁴ Audisio, “How to Detect a Clandestine Minority: The Example of the Waldenses”; Comba, *History of the Waldenses of Italy*. 249.

SONUÇ

Avrupa’da, 11. ve 12. yüzyıllar Hristiyanlık tarihi açısından oldukça önemli dönemlerdir. Bu dönemlerde birçok siyasi ve sosyal olay meydana gelmiş, dini anlamda da gelişmeler yaşanmıştır. Valdoculuğun ortaya çıktığı bu yüzyıllarda yaşanan dini ve siyasi gelişmeler, akımı doğrudan etkilemiştir. Nitekim ekonomik olarak güçlenen Katolik Kilisesi’nin siyasi alanda da varlığını hissettirmeye başlaması, Papa II. Nikolas’ın (1058-1061) yayımladığı kararname ile Papalığın din dışı denetimden kurtulması oldukça önemli gelişmelerdir. Ayrıca dış politikada meydana gelen olaylar neticesinde Papa’nın Haçlı Seferlerini ilan etmesi ve bu seferlerin Hristiyanlar tarafından başarıyla sonuçlanması, papalığın siyasi alanda oldukça etkili bir yer edindiğinin göstergesidir. Siyasi alanda büyük bir güç elde eden Katolik Kilisesi, a’rafta kalma süresinin kısılması ve kurtuluşa erme vaadiyle halka belirli bir ücret karşılığında sattığı endüljans (bağışlama) belgesi sayesinde maddi olarak da oldukça zenginleşmiştir.

Din adamlarının yoksulluk vaazlarına karşın, onların maddi zenginliğinin artmaya devam etmesinden ötürü toplumun büyük çoğunluğunun Katolik Kilisesi’ne olan inancı sarsılmış ve bu durumdan memnun olmayan bazı gruplar Katolik Kilisesi’nden bağımsız hareket ederek havarisel saflık ve sadeliği savunmuştur. Bu durum din adamlarının çok sayıda yeni vaaz verme ve dindarlık biçimleri ile karşılaşmasına neden olmuştur. Katolik Kilisesi, ciddi tehdit oluşturmaya başlayan bu gruplara karşı yasalar çıkarmış ve kararlar almıştır. Katolik din adamları, öncelikle bu grupları ikna etme girişimlerinde bulunmuştur. Ancak ikna edemedikleri grupları önce aforoz etmiş, ardından bu gruplara mensup kişilere karşı işkence uygulamaya başlamıştır. Ayrıca sapkın olarak adlandırdıkları bu gruplarla mücadele etmek için Engizisyon mahkemelerini kurmuştur.

Kökenlerini havarilere kadar dayandıran Valdocular, Katolik Kilisesi’nin sapkın olarak ilan ettiği akımlardan biridir. Adını kurucusu Pierre Valdo’dan alan Valdoculuk, başlangıçta Katolik taraftarı bir akımdı. Ancak Pierre Valdo bir arkadaşının bir anda yığılıp ölmesine şahit olmuş, yaşadığı bu ani olaydan oldukça

etkilenmiş, ölüm ve din üzerine yoğunlaşarak kişisel aydınlanmalar yaşamış ve kendi dini yaşantısıyla ilgili ciddi kararlar almıştır. Tüm mallarını yoksullara dağıtmış ve havarisel yoksulluğu benimsediğini ilan etmiştir. Valdo'nun zengin bir tüccar iken herhangi bir sorun oluşturmamıştır. Nitekim Valdo'nun bu karar için bir rahibe danışması, onun Katolik Kilisesi karşıtı olmadığına kanıtıdır. Pierre Valdo'nun Kutsal Kitap'ı anlamak için göstermiş olduğu çabası, Kutsal Kitap'ın herkes tarafından okunup anlaşılmasını istemesinden olmuştur. Böylece halka Kutsal Kitap'ı vaaz etmeye başlamış ve onu halkın anlaması için yerel dile çeviri faaliyetlerine girişmiştir. Ancak Valdo'nun vaaz vermesi din adamları tarafından hoş karşılanmamıştır. Din adamları Valdo'yu vaaz verme konusunda uyarmış ama Valdo vaazlara devam etmiştir. Bunun üzerine Katolik Kilisesi, Valdo'yu aforoz etmiştir. Valdocular aforozdan sonra Katolik Kilisesi ile iyice ayrılmış ve Kilisenin bazı doktrinlerini reddetmiştir. Zaman içinde kendi inançlarını beyan eden bir akım olarak, cemaatlerini kurmuş ve varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Yüzyıllar içinde gelişen ve büyüyen Valdoculuk Katolik Kilisesi tarafından birçok zulme maruz kalmıştır. Bu zulümlerden kaçarken Avrupa'nın birçok yerine dağılan Valdocular, günümüzde bile varlığını devam ettirmeyi başarmıştır.

Valdocuların günümüzde varlığını devam ettirmelerinin iki sebebi vardır. Birincisi zulüm görmemek için kimliklerini gizleyip gizlilik içinde yaşayarak farklı bölgelere yayılmalarıdır. İkincisi ise Protestan reformunu benimsemiş olmalarıdır. Valdocu Akım'ının Protestanlığı benimsemesi birçok tarihçi tarafından orijinal saf Valdocu Akım'ın sona ermesi olarak değerlendirilmektedir.

Valdocuların Kutsal Kitap'ı tek otorite olarak kabul etmeleri ve Kutsal Kitap'ta yer almayan Katolik Kilisesi ayinleri ve gelenekleri reddetmeleri Kiliseye karşı Martin Luther'den çok önce reform talebini dile getirmiş olmalarının göstergesidir. Bu konuda başarıya ulaşamamaları da reform hareketlerine ilham olmuş ve reforma zemin hazırlamışlardır.

KAYNAKLAR

- Accordy, Chirs. "Calvin's Ministry to the Waldensians". *A Quarterly Journal for Church Leadership* 10/4 (2001).
- Albayrak, Kadir. "İznik Konsili Öncesinde ve Sonrasında Heretik Hristiyan Akımları". 103-137, 2005.
- Albayrak, Kadir. "Bogomilizm ve Bosna Kilisesi", Adana: Baki Kitapevi, 2004.
- Arık, Durmuş. "*Kavram Atlası/ Dinler Tarihi I*" Gazi Kitapevi, Ankara 2020.
- Audisio, Gabriel. "Des Pauvres de Lyon aux vaudois réformés". *Revue de l'histoire des religions*, JANVIER 217/1 (2000), 155-166.
- Audisio, Gabriel. "How to Detect a Clandestine Minority: The Example of the Waldenses". *The Sixteenth Century Journal* 21/2 (1990), 205-216.
- Audisio, Gabriel. *The Waldensian Dissent: Persecution and Survival, c.1170-c.1570*. Cambridge, U.K. ; New York: Cambridge University Press, 2008.
- Aydın, Mehmet. *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*. Konya: Din Bilimleri Yayınları, 2005.
- Aydın, Mehmet - Eroğlu, Ahmet Hikmet. "Papalık". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, ts. Erişim 08 Ocak 2024
- Baird, Robert. *Sketches of Protestantism in Italy: Past and Present, Including a Notice of the Origin, History, and Present State of the Waldenses*, 2018.
- Biller, Peter. "Goodby to Waldensianism?" 192 (2006), 3-33.
- Blair, Adam. *History of the Waldenses: With an Introductory Sketch of the History of the Christian Churches in the South of France and North of Italy, Till These Churches Submitted to the Pope, When the Waldenses Continued as Formerly Independent of the Papal See*. London: A. Black, 1832.
- Blumenthal, Uta-Renate. "St. Gregory VII | Pope & Reforms of the Church | Britannica". Erişim 08 Ocak 2024. <https://www.britannica.com/biography/Saint-Gregory-VII>

- Bompiani, Sophia V. *A Short History of the Italian Waldenses: Who Have Inhabited the Valleys of the Cottian Alps, From Ancient Times to the Present*. Forgotten Books, 2018.
- Bosworth, Lucy E. *Perceptions of the Origins and Causes of Heresy in Medieval Heresiology*. Edinburgh: University of Edinburgh, 1995.
- Cartwright, Mark. “Haçlı Seferleri: Sebepleri ve Hedefleri”. çev. Serkan Songur. *Dünya Tarihi Ansiklopedisi*. 04 Temmuz 2018. Erişim 09 Ocak 2024. <https://www.worldhistory.org/trans/tr/2-1249/hacl-seferleri-sebepleri-ve-hedefleri/>
- Comba, Emilio. *History of the Waldenses of Italy: From Their Origin to the Reformation*. çev. Teofilo E. Comba. London: Forgotten Books, 1889.
- Comba, Emilio. *Waldo And The Waldensians Before The Reformation*. çev. T. E. Comba. New York: Kessinger Publishing, 1880.
- Çoban, Bekir Zakir. *Hristiyanlıkta Papalık Kurumu: Ortaya Çıkışı, Tarihsel Gelişimi ve Bugünkü Durumu*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora Tezi, 2007.
- Çoban, Mahmut. “Bir Katolik Cemaati Olarak Fransiskanlar” Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2008.
- Damsteegt, P. Gerard. “The Ancient Waldenses: Did the Reformation Predate Luther?” *Faculty Publication* 10 (2017).
- Deane, Jennifer Kolpacoff. *A History of Medieval Heresy and Inquisition*. Lanham (Md.): Rowman & Littlefield Publishers, 2011.
- Demirci, Kürşat. “Hristiyanlık”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 17/368-372. İstanbul, 1998. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hiristiyanlik>
- Demirkent, Işın. “Haçlılar”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 14/525-546. İstanbul, 1996. <https://islamansiklopedisi.org.tr/haclilar>
- Eliade, Mircea. *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi 3 Muhammed'den Reform Çağına*. çev. Ali Berktaş. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, Yayıncılık Matbaası., 2000.
- El-Mi'veş, Lütfi. “Bogomiller, Hristiyanlar ve Bosna”. çev. Kadir Albayrak. *Tezkire, düşünce, siyaset sosyal bilim dergisi* 36-37 (Nisan 2004), 183-190.

- Erdem, Mustafa. “Hıristiyanlıktaki Vaftiz Anlayışı Üzerine Bir Araştırma”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34/1-4 (01 Haziran 1993), 133-154.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet. “Doğu Batı kiliselerinin Ayrılış Sebepleri”. *Dini Araştırmalar* 2/5 (1999), 387-412.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet. “Ekmek-Şarap Ayini (Evharistiya) Konusunda Katolikler ve Protestanlar Arasındaki Anlayış Farklılıkları”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39/1 (01 Haziran 1999), 439-454.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet. “Hıristiyanların Bölünme Sürecine Genel Bir Bakış”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/01 (2000), 309-325.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet. *"Kavram Atlası / Dinler Tarihi II" Gazi Kitapevi*, Ankara 2020.
- Eroğlu, Ahmet Hikmet. *"Osmanlı Devleti'nde Yahudiler (XIX. Yüzyıl Sonuna Kadar)"*, Berikan Yayınevi, Ankara 2013.
- Esposito, M. “On Some Waldensian Mss Preserved in the Library of Trinity College, Dublin”. *The Journal of Theological Studies* 18/70/71 (1917), 177-184.
- Esen, Salihe. *"Dominiken Tarikatı ve Katolik Kilisesindeki Yeri"* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2015.
- Forrest, Ian. *The Detection of Heresy in Late Medieval England*. New York: Oxford University Press, 2005.
- Frassetto, Michael. *Heretic Lives: Medieval Heresy from Bogomil and the Cathars to Wyclif and Hus*. London: Profile Books, 2007.
- Valdenses, Valdo, and Vigilantius: Being the Articles Under These Titles in the Seventh Edition of the Encyclopaedia Britannica*. çev. William Stephen Gilly. Edinburgh: Adam and Charles Black, 1841.
- Gilly, William Stephen. *Waldensian Researches During a Second Visit to the Vaudois of Piedmont: With an Introductory Inquiry Into the Antiquity and Purity of the Waldensian Church*. Franklin Classics Trade Press, 2018.
- Goldberg-Poch, Mira. *Waldensianism and English Protestants: The Continuity*. Canada: University of Ottawa, 2012.

- Gürkan, Salime Leyla. “Vaftiz”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 42/424-426. İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 2012.
- Güngör, Ali İsrâ. "Evanjelikler", İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2016.
- An Appeal in Behalf of the Waldensian Church, for the Evangelisation of Italy*. çev. Thomas Harding. London: Wertheim and Macintosh, 1855.
- Harman, Ömer Faruk. “Endüljans”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C. 11209-211. İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1995.
- Harman, Ömer Faruk. “İncil”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 22/270-276. İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 2000.
- Harman, Ömer Faruk. “İstanbul’daki Katolikler | Büyük İstanbul Tarihi”. Erişim 08 Ocak 2024. <https://istanbultarihi.ist/155-istanbuldaki-katolikler>
- Hoose, Adam L. “The Sabatati: The Significance of Early Waldensian Shoes, c. 1184-c. 1300”. *Speculum* 91/2 (2016), 356-373.
- Işık, Halim. "Katharlar:Balkan Kökenli, Avrupa Ortaçağında Katoliklerce Yakılarak Öldürülen Heretik Hristiyan Dini Hareket Üzerine Bir İnceleme" Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi, 2019.
- Jacob, P. Xavier vd. *Hristiyan İnancı; Kutsal Kitaplara, Kilise Babaları ve Belgelerine Göre Açıklanan Hristiyan Gerçekleri*. İstanbul: Ohan Matbaacılık, 1994.
- Jones, William. *The History of the Waldenses Connected with a Sketch of the Christian Church from the Birth of Christ to the Eighteenth Century*. London: A M S Press, Incorporated, 1812.
- Kaelber, Lutz. “Other- and Inner-Wordly Asceticism in Medieval Waldensianism: A Weberian Analysis”. *Sociology of Religion* 56/2 (1995), 91-119.
- Katar, Mehmet. “Dinlerde Keffaret Anlayışı”. *Dini Araştırmalar* 1/1 (01 Haziran 1998), 44-58.
- Küçük, Abdurrahman vd. *Dinler Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınevi, 9. Baskı., 2017.
- Luther, Martin. *Martin Luther’in Kısa İlmihali - Açıklamalı*. GdK Yayınları, 2012.
- Martin, Sean. *Gnostikler İlk Hristiyan Sapkınlar*. çev. Eylem Çağdaş Babaoğlu. İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2010. Basım, 2010.

- Martin, Sean. *The Cathars: The Most Successful Heresy of the Middle Ages*. Pocket Essentials, 2005.
- Melia, Pius. *The Origin, Persecutions and Doctrines of the Waldenses: From Documents, Many Now the First Time*. Forgotten Books, 2012.
- Michel, Thomas. *Hristiyan Tanrıbilimine Giriş*. İstanbul: Ohan Basımevi, 1992.
- Milner, Joseph. *The History of the Church of Christ: The Sixth, Seventh, Eighth, Ninth, Tenth, Eleventh, and Twelfth Centuries Also Part of the Thirteenth Century*. G. Peacock, 1812.
- Mitchell, A. W. - Board, Presbyterian Church in the U. S. a. *The Waldenses: Sketches of the Evangelical Christians of the Valleys of Piedmont. With Illustrations on Wood, Drawn by Doepler, and Beaulieu, and Engraved by Louderback, Orr, and Roberts*. Legare Street Press, 2021.
- Monestier, Antoine. *A History of the Vaudois Church from Its Origin and of the Vaudois of Piedmont to the Present Day*. New York: Lane & Scott, 1849.
- Muston, Alexis. *Israel of the Alps: A Complete History of the Waldenses and Their Colonies*. çev. John Montgomery. Paris, Arkansas: Baptist Standard Bearer Inc, 2000.
- Özkan, Murat Sultan. “Orta Çağ’da Batı Dünyasında Otoritenin Sorunsallığı Tarihi ve Felsefi Bir Çözümleme”. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (01 Temmuz 2017), 94-134. <https://doi.org/10.17050/kafkasilahiyat.334077>
- Palombaro, Ottavio. “From Hretical Beggars to Protestant Organizers: The Reception of the Reformation by the Waldensians”. *Religions* 14/4 (2023).
- Parlak, Abdulkadir. “Protestan Reformunun Meydana Gelmesinde Etkili Olan Toplumsal, Siyasi ve Ekonomik Faktörler”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 56 (15 Aralık 2022), 7-49. <https://doi.org/10.21054/deuifd.1115368>
- Perrin, Jean Paul. *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps: I. The Waldenses. II. The Albigenses. III. The Vaudois*. çev. Samuel Miller. Griffith and Simon, 1847.
- Perrin, Jean-Paul. *Histoire Des Vaudois*. Geneve: Matthieu Berjon, 1518.

- Peyran, Ed Thomas Sims Jean Rodolphe. *An historical defence of the Waldenses or Vaudois Inhabitants of the valleys of Piedmont, 1826*. Facsimile Publisher, 2019.
- Peyran, Jean Rodolphe. *An Historical Defence of the Waldenses Or Vaudois: Inhabitants of the Valleys of Piedmont*. C. & J. Rivington, 1826.
- Pikaart, Stanley D. *Master's Theses*. "Waldensians and Franciscans a Comparative Study of Two Reform Movements in Late Twelfth and Early Thirteenth Centuries". *Western Michigan University* 8 (1971).
- Russell, Bertnand. *Batı Felsefesi Tarihi II (Ortaçağ)*. çev. Muammer Sencer. Ankara: Bilgi Yayınevi, İkinci Basım., 1972.
- Sawyer, Edwin A. "The Waldensian Influence on the moravian Church". *Transactions of the Moravian Historical Society* 25 (1988), 47-61.
- Seyfeli, Canan. "Evharistiyada İsa Mesih: Sembol ve/veya Gerçek". *Dicle İlahiyat Dergisi* XXV/1 (2022), 47-69.
- Seyfeli, Canan. "'Mesih Sırrı': Sakramentler Fikrinin Kutsal Kitap'taki Dayanağı (Pavlus)". *Ortadoğu ve Göç* 11/2 (30 Aralık 2021), 332-375. <https://doi.org/10.31834/ortadoguvegoc.1010795>
- Shahar, Shulamith. *Women In A Medieval Heretical Sect- Agnes and Huguette the Waldensians*. çev. Yael Lotan. Woodbridge, Suffolk: The Boydell Press, 2001.
- Shahar, Shulamith - Lotan, Yael. *Women in a Medieval Heretical Sect: Agnes and Huguette the Waldensians*. Woodbridge, Suffolk, UK ; Rochester, NY, 2001.
- Smith, M. M. *An epitome of the Doctrines and Practice of the Old Waldenses and Albigenses*. Nashville, 1866.
- Taylor, Thomas. *The History of the Waldenses and Albigenses: Who Begun the Reformation in the Vallies of Peidmont (Sic), and Various Other Places, Several Hudred (Sic) Years Before Luther*. Nabu Press, 2010.
- Tolonen, Pekka. "Medieval memories of the origins of the Waldensian movement". *History and Religion*, 165.
- Treesh, Susanna K. "The Waldensian Recourse to Violence". *Source History* 55/3 (1986), 294-306.
- Tümer, Günay. "Din". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 9/312-320. İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1994. <https://islamansiklopedisi.org.tr/din>

- Ullmann, Walter. "Saint Leo IX | Biography, Papacy, Legacy, & Facts | Britannica". 22 Aralık 2023. Erişim 08 Ocak 2024. <https://www.britannica.com/biography/Saint-Leo-IX>
- Ülgen, Pınar. "Ortaçağ Avrupasında Feodal Sistemine Genel Bir Bakış". *Mukaddime* 1/1 (01 Ocak 2010), 1-18. <https://doi.org/10.19059/mukaddime.10557>
- Vedder, Henry C. "Origin and Early Teachings of the Waldenses, according to Roman Catholic Writers of the Thirteenth Century". *The American Journal of Theology* 4/3 (1900), 465-489.
- Visconti, Joseph. *The Waldensian Way to God*. La Vergne, TN, 2003.
- White, Ellen G. *The History of the Waldenses*. Estate Web site: Copyright, 2018.
- Wilhelm, Joseph. "Catholic Encyclopedia: Heresy". New York: Robert Appleton, 1910. <https://www.newadvent.org/cathen/07256b.htm>
- Willyams, Jane Lousia. *A Short History Of The Waldensian Church In The Valleys Of Piedmont: From the Earliest Period to the Present Time*. çev. W. S. Gilly. London: James Nisbet and Co, 1855.
- Wylie, J. A. *The History of the Waldenses*. New York: Independently published, 1888.
- Yavaş, Halil. "XII. Yüzyılda Waldoculuğun Kuruluşu ve Hristiyan Heretikliğindeki Yeri". *The Legends Journal of European History Studies* 3 (28 Eylül 2022), 65-75. <https://doi.org/10.29228/legends.63783>
- Zeman, J. K. "Restitution and Dissent in the Late Medieval Renewal Movements: the Waldensians, the Hussites and the Bohemian Brethren". *Journal of the American Academy of Religion* XLIV/1 (01 Mart 1976), 7-28. <https://doi.org/10.1093/jaarel/XLIV.1.7>
- "American Waldensian Society". Erişim 17 Aralık 2024. <https://www.waldensian.org/>
- "Dinler Tarihi Ansiklopedisi 2". *Hristiyanlık*. Copyright, 1999.
- eBay. "Herbert Grundmann Religious Movements in the Middle Ages (Paperback) (UK IMPORT) 9780268016531". Erişim 07 Aralık 2024. <https://www.ebay.com/itm/135316952874>

“Roman Catholicism - Popular Christianity, Sacraments, Beliefs | Britannica”. Erişim
09 Ocak 2024. [https://www.britannica.com/topic/Roman-
Catholicism/Popular-Christianity-c-1000](https://www.britannica.com/topic/Roman-Catholicism/Popular-Christianity-c-1000)

EK 1

Perrin, Jean Paul. *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps: I. The Waldenses. II. The Albigenses. III. The Vaudois.* çev. Samuel Miller. Griffith and Simon, 1847.s.212-214

Valdocu İnanç Beyanları

Dini bir topluluğun doktrini ve disiplini hakkında yapılabilecek en adil ve doğru değerlendirme, kendi belgelerine ve beyanlarına dayanarak yapılan değerlendirmedir. Valdocu akımın bu konuda talebi açıkça şu şekilde beyan edilmiştir: “Bizi düşmanlarımızın bizim adımıza hazırladıkları inanç maddelerine göre değil kendimizin bilinçli olarak çerçevesini çizdiğimiz, onayladığımız, belirttiğimiz ve ciddiyetle, açıkça ilan ettiğimiz maddelere göre yargılayın.”³⁵⁵ Her dini topluluğun bunu talep etme hakkı vardır. Aşağıda, Valdocu akımı daha iyi anlamak ve tanımak için, bizzat kendilerinin yayımladığı inanç beyanları verilmiştir.

1120 Valdocu İnanç Beyanı

1. Genellikle “Havarilerin İnancı” olarak adlandırılan sembolün on iki maddesinde yer alan her şeye inanıyoruz ve bunları sıkı bir şekilde savunuyoruz ve söz konusu on iki maddeyle uyuşmayan her şeyi hata olarak kabul ediyoruz.
2. Tek bir Tanrı'nın, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un olduğuna inanıyoruz
3. Kutsal Kitap'ın kitaplarını kutsal kanonik metinler olarak kabul ediyoruz.
4. Yukarıda adı geçen kitaplar bize şunu öğretir: Her şeye gücü yeten, bilgeliği sınırsız, iyiliği sonsuz olan ve kendi iyiliğiyle her şeyi yaratan tek bir TANRI vardır. Çünkü O, Âdem'i kendi suretinde ve benzerliğinde yarattı. Fakat İblis'in düşmanlığı ve kendi itaatsizliği yüzünden günah dünyaya girdi ve biz Âdem'in içinde ve onun aracılığıyla günah işleyenler olduk.

³⁵⁵ Gilly, *Waldensian Researches During a Second Visit to the Vaudois of Piemont*.s.132

5. Mesih, yasayı alan atalara vaat edilmişti; böylece yasa aracılığıyla günahlarını, haksızlıklarını ve uygunsuzluklarını bilsinler ve Mesih'in gelişini özlesinler. Bu amaçla Mesih günahların kefareti için ödedi ve yasayı kendisi yerine getirdi.
6. Baba tarafından belirlenen zamanda Mesih doğdu; bu, her yerde kötülüğün bol olduğu bir zamandı; bu, iyi işler uğruna değil, çünkü hepsi günahkâr; fakat bize gerçek ve sadık olan olarak lütuf ve merhameti göstermek için doğdu.
7. Mesih bizim hayatımız, gerçeğimiz, barışımız ve doğruluğumuzdur; çobanımız ve savunucumuzdur, iman etmesi gereken herkesin kurtuluşu için ölen ve onların aklanması için yeniden dirilen kurbanımız ve rahibimizdir.
8. Ayrıca, Baba Tanrı'nın yanında İsa Mesih'ten başka aracı veya savunucunun bulunmadığına da kesinlikle inanıyoruz. Meryem Ana'ya gelince, O kutsal, alçakgönüllü ve lütuf doluydu ve diğer tüm azizler için de buna inanıyoruz. Yani onların yargı gününde bedenlerinin dirilişini cennette beklediklerine inanıyoruz.
9. Ayrıca, bu yaşamdan sonra yalnızca iki yer olduğuna inanıyoruz – biri kurtulanlar için, diğeri lanetliler için; biz bunlara cennet ve cehennem diyoruz, Deccal'in icat ettiği o hayali Araf'ı tamamen inkâr ediyoruz.
10. Üstelik biz, insanların [din meseleleriyle ilgili] tüm icatlarını, Tanrı'nın önünde tarif edilemez bir iğrençlik olarak gördük; bayram günleri, azizlerin nöbetleri, kutsal su denilen şey, belirli günlerde etten uzak durma ve buna benzer şeyler, özellikle ayinler.
11. Deccal'den gelen, sıkıntı yaratan ve zihin özgürlüğüne zarar veren tüm insan icatlarından tiksiniyoruz.
12. Sakramentleri kutsal şeylerin işaretleri ya da görünmez kutsamaların görünür sembolleri olarak görüyoruz. Müminlerin mümkün olduğu durumlarda bu sembolleri veya görünen şekilleri kullanmalarını yerinde ve hatta gerekli görüyoruz. Bununla birlikte, müminlerin, onları gözlemleyecek yerleri ve fırsatları olmadığında, bu işaretler olmadan da kurtulabileceklerini savunuyoruz.
13. Vaftiz ve Rab'bin akşam yemeği dışında hiçbir kutsallığı kabul etmiyoruz.

14. Laik otoritelere boyun eğme, itaat etme, istekli olma ve vergi verme yoluyla saygı göstermeliyiz.

Valdocu Akım 1170'li yıllarda ortaya çıkmasına rağmen, 1120 yılında yayımlanan İnanç beyanlarını kendilerine ait olduğunu öne sürmektedirler. Buna gerekçe olarak ise kökenlerinin çok eskiye dayandığını ve Pierre Valdo'dan önce de vadide yaşayan halkın bu görüşlere sahip olduğunu, Valdo'nun yalnızca akımı bir araya getiren bir şahsiyet olduğunu iddia etmişlerdir.

EK 2

Jones, William. *The History of the Waldenses Connected with a Sketch of the Christian Church from the Birth of Christ to the Eighteenth Century*. London: A M S Press, Incorporated, 1812.s.367-371

1544 yılında yayımlanan inanç beyanı, 1120 tarihli inanç beyanının güncellenmiş hali olarak yayımlanmıştır. Bu inanç itirafının tekrar yayınlanmasında ki amaç kendilerine karşı beslenen önyargıyı ortadan kaldırmak ve masumiyetlerini ortaya koymaktır. Fransa kralına yazılı olarak sunulmuştur.

1544 Valdocu İnanç Beyanı

1-Ruh olan, her şeyin Yaraticısı, her şeyin üzerinde, her şeyin aracılığıyla ve hepimizin içinde olan, her şeyin Babası olan tek bir Tanrı'nın olduğuna inanıyoruz; Ruhta ve gerçekte tapınılması gereken, sürekli olarak kendisine bağımlı olduğumuz ve hayatımız, yiyeceğimiz, kıyafetlerimiz, sağlığımız, hastalığımız, refahımız ve sıkıntılarımız için ona övgüler yağdırdığımız kişidir. Onu tüm iyiliklerin kaynağı olarak seviyoruz. İnsan çocuklarının dizginlerini kontrol eden ve kalplerini deneyen yüce varlık olarak ona saygı gösterin.

2- İsa Mesih'in Baba'nın Oğlu ve benzeri olduğuna, Tanrılığın tüm doluluğunun O'nda bulunduğuna ve Baba'yı yalnızca O'nun aracılığıyla bildiğimize inanıyoruz. O bizim Arabulucumuz ve savunucumuzdur; ne de göklerin altında bizi kurtarabilecek başka bir isim verilmiştir. Yalnızca O'nun adına Baba'ya sesleniriz, Kutsal Yazılarda yer alan dualardan veya özü itibarıyla ona uygun olan dualardan başkasını kullanmayız.

3- Baba'dan ve Oğul'dan gelen Tesellici olarak Kutsal Ruh'a inanıyoruz; ilhamıyla bize dua etmeyi öğreten; O'nun tarafından zihinlerimizin ruhunda yenilenmek; bizi iyi işler için yeniden yaratan ve gerçeğin bilgisini ondan aldığımız O'dur.

4. Dünyanın başlangıcından beri var olan veya sonuna kadar var olacak olan, tüm seçilmiş ve sadık topluluktan oluşan tek bir kutsal kilisenin var olduğuna inanıyoruz. Bu kilisenin başı Rab İsa Mesih'tir; O'nun sözüyle yönetilir ve Kutsal Ruh tarafından yönlendirilir. Kilisede tüm Hristiyanların paydaşlığa sahip olması gerekir. O (Mesih) onun için durmadan dua eder ve O'nun bu duası Tanrı açısından son derece kabul edilebilirdir; o olmadan onların kurtuluşu olamaz.

5. Bizler, Kilise hizmetlilerinin hem yaşamda hem de öğretilerde suçlanmaz olmaları gerektiğine ve aksi tespit edilirse görevlerinden alınmaları ve yerlerine başkalarının atanması gerektiğine inanıyoruz. Harun gibi Tanrı tarafından çağrılmış olanlardan başka hiç kimse bu onuru kendine mal etmeye kalkışmamalıdır. Bu kişilerin görevleri Tanrı'nın sürüsünü beslemektir, ne kirli bir kazanç uğruna ne de Tanrı'nın mirası üzerinde egemenlik kurmak için değil, sürüye söz, konuşma hayırseverlik, iman ve iffet konusunda örnek olmak için.

6. Kralların, prenslerin ve valilerin, [tüm yasal ve sivil konularda] itaat etmekle yükümlü olduğumuz Tanrı'nın atanmış ve yerleşik bakanları olduğunu kabul ediyoruz. Çünkü masumları savunmak ve kötülük yapanları cezalandırmak için kılıç taşıyorlar; bu nedenle onları onurlandırmak ve haraç ödemek zorundayız. Gönüllü olarak haraç ödeyen ve dünyevi gücün herhangi bir yetkisini üstlenmeyen Rab İsa Mesih'in örneğinde açıkça görüldüğü gibi, hiç kimse kendisini bu güç ve otoriteden muaf tutamaz.

7. Vaftiz töreninde suyun görünür ve dışsal bir işaret olduğuna inanıyoruz; bu, Tanrı'nın görünmez işlemi sayesinde içimizde olanı, yani zihinlerimizin yenilenmesini ve ruh halimizin mahvolmasını temsil eder. Üyeleri İsa Mesih'in [inancı] aracılığıyla ve bu kutsal törenle, inancımızı ve yaşam değişikliğimizi açıkça ilan edip ilan ederek, Tanrı'nın halkının kutsal cemaatine kabul ediliyoruz.

8. Rab'bin akşam yemeğinin, O'nun acıları ve ölümüyle elde ettiğimiz yararların bir anısı ve şükran günü olduğuna ve bu yemeğin, iman ve sevgiyle, kendimizi sınavarak alınması gerektiğine ve böylece yemek yiyebileceğimize inanıyoruz. O ekmek ve o kâseden içecek, Kutsal Yazılarda yazıldığı gibi.

9. Evliliğin Tanrı tarafından kurulduğunu iddia ediyoruz. Kutsal ve onurludur ve ilahi söze engel olmadığı sürece kimseye yasaklanmamalıdır.

10. İddia ediyoruz ki, içlerinde Tanrı korkusu bulunan herkes, bu sayede O'nu memnun etmeye ve Tanrı'nın daha önce bizim bu yolda yürümemizi emrettiği [müjdenin] iyi işlerinde bollaşmaya yönlendirilecektir. Sevgi, sevinç, barış, sabır, nezaket, iyilik, nezaket, ayıklık ve Kutsal Yazılarda zorunlu kılınan diğer iyi işler.

11. Öte yandan, amaçları insanların zihinlerini Tanrı'ya olan gerçek ibadetten saptırmak ve onları yaratığa güvenmeye, Müjde'nin iyi işlerinden uzaklaşmaya ve insanların icatlarını kabul etmeye yöneltmek olan sahte öğretmenlerden sakınmayı görevimiz olarak gördüğümüzü itiraf ediyoruz.

12. Eski ve Yeni Ahit'i yaşamımızın kuralı olarak kabul ediyoruz ve “Havarilerin İnancı” olarak adlandırılan genel iman itirafını kabul ediyoruz.

EK 3

Perrin, Jean Paul. *History of the Ancient Christians Inhabiting the Valleys of the Alps: I. The Waldenses. II. The Albigenses. III. The Vaudois.* çev. Samuel Miller. Griffith and Simon, 1847. s. 293-296

Valdocuların Piedmont Kiliselerinin 1655 yılındaki yaşadıkları katliamlardan sonra manifestolarıyla birlikte yayımlanan kısa inanç ikrarıdır.

1655 Valdocu İnanç Beyanı

“Bize en acımasız şekilde zulmetmekle ve tüm mallarımızı ve mülklerimizi çalmakla yetinmeyen düşmanlarımızın, yurt dışına birçok sahte rapor yayarak bizi dünyanın gözünde iğrenç hale getirme niyetinde olduklarını anladıktan sonra, sadece bizim itibarımızı karalamakla kalmayıp, aynı şekilde, savunduğumuz kutsal ve sağlıklı doktrini en utanç verici iftiralarla çürütmek için, zihinleri belki de uğursuz fikirlerle meşgul olanların daha iyi bilgilendirilmesi için inancımız hakkında kısa bir açıklama yapmak zorunda olduğumuzu hissediyoruz. Şimdiye kadar Tanrı'nın Sözü'ne uygun olduğumuzu beyan ettik ve böylece herkes onların iftiralarının sahteliğini ve aynı zamanda bu kadar masum bir öğretilen dolayı bizden ne kadar haksız yere nefret edildiğimizi ve zulme uğradığımızı görebilir.”

1. Manevi bir öz olan, ebedi, sonsuz, her şeyi bilen, merhametli ve adil, tek kelimeyle mükemmel olan tek bir Tanrı vardır. Bu tek ve basit özde üç kişi vardır: Baba, Oğul ve Kutsal Ruh.
2. Bu Tanrı, Yaratılış ve İlâhi Takdirle ilgili işleriyle, aynı zamanda bize açıkladığı Sözüyle, önce çeşitli şekillerdeki kehanetlerle ve daha sonra Kutsal Yazılar olarak adlandırılan yazılı kitaplarla kendisini insanlara gösterdi.
3. Bu Kutsal Yazıyı (olduğumuz gibi) ilâhi ve kanonik olarak, yani inancımızın ve yaşamımızın daimi kuralı olarak kabul etmeliyiz: aynısı Eski ve Yeni Ahit'te de tamamen yer almaktadır; Eski Ahit'ten yalnızca Tanrı'nın Yahudi Kilisesi'ne emanet ettiği ve Kilise'nin Tanrı'dan olduğunu her zaman onayladığı ve kabul ettiği kitapları

anlamamız gerekir: yani Musa'nın, Yeşu'nun, Yargıçların, Rut'un ve Rut'un beş kitabı. I ve II Samuel, Kralların I ve II'si, Tarihlerin I ve II'si, Ezra, Nehemya, Ester, Eyüp, Mezmurlar, Süleyman'ın Atasözleri, Vaiz, Şarkılar Şarkısı, dört büyük ve on iki küçük Peygamberler: ve 4 İncil'i içeren Yeni Ahit, Havarilerin İşleri, Aziz Pavlus'un Mektupları - 1 Romalılara, 2 Korintlilere, 1 Galatyalılara, 1 Efeslilere, 1 Filipililere, 1 Koloselilere {2 Selaniklilere, 2 Timoteos'a, 1 Titus'a, 1 Philemon'a} ve İbranilere Mektup; 1. Aziz Yakup, 2. Aziz Petrus, 3. Aziz Yuhanna, 1. Aziz Yahuda ve Vahiy.

4. Bu Kutsal Kitap'ların tanrısallığını yalnızca Kilise'nin tanıklığından değil, aynı zamanda özellikle içerdiği doktrinin ebedi ve şüphe götürmez doğruluğundan ve burada ortaya çıkan en tanrısal mükemmellik, yücelik ve ihtişamdan dolayı kabul ediyoruz. Bu noktada Kilise'nin tanıklığını saygıyla kabul etmemizi sağlayan, Kutsal Yazılarda parlayan göksel ışığın ışınlarını keşfetmek için gözlerimizi açan ve algılama zevkimizi düzeltten Kutsal Ruh'un işleyişi nedeniyle, o manevi gıdanın ilahi tadı.

5. Tanrı'nın kendi özgür iradesiyle ve Söz'ün sonsuz gücüyle her şeyi yoktan var ettiği.

6. O, yaratıklar tarafından işlenen herhangi bir kötülüğün yaratıcısı ya da nedeni olmaksızın, bu dünyada ne olursa olsun, kendi takdiri ile her şeyi yönetir, emreder ve atar; böylece bunların suçu hiçbir şekilde atfedilemez ve atfedilmemelidir.

7. Meleklerin hepsinin başlangıçta saf ve kutsal yaratıldığı, ancak bazılarının telafisi mümkün olmayan bir bozulma ve helake düştüğü; ve geri kalanlar, onları destekleyen ve onaylayan ilahi iyiliğin etkisiyle ilk saflıklarında ısrar ettiler.

8. Tanrı'nın benzerliğine göre saf ve kutsal yaratılan bu adam, şeytanın aldatıcı sözlerine itibar ederek, kendi hatası nedeniyle bu mutlu durumdan kendini mahrum etti.

9. Bu adam, günahı nedeniyle, aldığı doğruluğu ve kutsallığı kaybetmiş ve böylece Tanrı'nın gazabına uğramış, ölüm gücüne sahip olanın, yani şeytanın egemenliği altında ölüme ve esarete maruz kalmıştır. Öyle ki özgür irademiz günahın hizmetkârı ve kölesi haline geldi: ve bu nedenle, hem Yahudiler hem de Yahudi olmayanlar, tüm

insanlar doğası gereği gazabın çocuklarıdır, hepsi suçlarında ve günahlarında ölüdür. Sonuç olarak en ufak bir iyilik yapmaktan bile acizdirler. Kurtuluşlarını ilgilendiren herhangi bir şey için harekete geçebilirler: Evet, Tanrı'nın lütfu olmadan tek bir iyi düşünceyi düşünemezler, tüm hayalleri tamamen kötüdür ve bu sürekliedir.

10. Âdem'in tüm soyunun, onun itaatsizliğinden dolayı suçlu olduğu, çürümesinden etkilendiği ve onunla aynı felakete düştüğü, hatta annelerinin rahmindeki bebekler bile (orijinal günah adı buradan türetilmiştir).

11. Tanrı, dünyanın kuruluşundan bu yana, öngörülen herhangi bir eğilim, inanç veya kutsallık nedeniyle değil, fakat Oğlu İsa Mesih'teki merhameti nedeniyle seçtiği kişileri bu yozlaşmadan ve kınamadan kurtarır; geri kalanların hepsini, kınamaz özgürlük ve adalet gerekçesine göre geçer.

12. İsa Mesih, Tanrı'nın ebedi fermanı ile kendi bedeni olan Kilise'nin tek Kurtarıcı ve tek başı olarak görevlendirilmiş olduğundan, zamanı gelince onu kendi kanıyla kurtardı ve tüm iradesini aynı kişiye ilette. Müjde aracılığıyla yarar sağlar.

13. İsa Mesih'te, karışıklık, bölünme, ayrılık veya değişiklik olmadan, gerçekten tek ve aynı kişide birleşmiş, ilahi ve insani olmak üzere iki tabiat vardır; her doğanın kendine özgü özelliklerini koruduğu ve İsa Mesih'in hem gerçek Tanrı hem de gerçek insan olduğunu.

14. Tanrı dünyayı, yani dünyadan seçtiklerini o kadar çok sevdi ki, en mükemmel itaatıyla (özellikle lanetli ölümün acısını çekerken gösterdiği itaatle) bizi kurtarmak için kendi Oğlu'nu verdi çarmıhtan) ve ayrıca şeytana, günaha ve ölüme karşı kazandığı zaferle.

15. İsa Mesih'in çarmıhta sunduğu en mükemmel kurbanla günahlarımızın kefareti tam olarak ödemiş olması, ayinlerde iddia ettikleri gibi herhangi bir bahaneyle tekrarlanamaz ve tekrarlanmamalıdır.

16. Rab İsa'nın çarmıhta akıttığı kan aracılığıyla bizi Tanrı ile tamamen barıştırmış olması, bizim işlerimiz değil, yalnızca O'nun erdemleri sayesinde onun gözünde bağışlanıp ve aklanmış olmamızdır.

17. O'nun müjdesinde bize verilen yaşam vaatlerine dayanan iman aracılığıyla İsa Mesih'le birleşmiş ve onun yararlarından pay almışız.

18. Bu iman, ruhlarımızı aydınlatan ve onları Tanrı'nın merhametine yaslanıp dinlenmeye ve böylece İsa Mesih'in erdemlerini uygulamaya ikna eden Kutsal Ruh'un lütufkâr ve etkili eseridir.

19. İsa Mesih'in bizim gerçek ve tek Aracımız olduğu, sadece bizi kurtarmakla kalmayıp aynı zamanda bizim için aracılık ettiği ve onun erdemleri ve şefaati sayesinde Baba'ya kutsal bir güvenle dualarımızı yapmak için erişebildiğimiz. Kendisinden başka şefaatchiye başvurmaya lüzum kalmadığından, isteklerimizi yerine getireceğini bildirmiştir.

20. Tanrı bize İsa Mesih'te yenilenmeyi vaat ettiği için, yaşayan bir imanla O'na birleşenlerin iyi işlere başvurmaları ve gerçekten kendilerini vermeleri gerekir.

21. İnananlar için iyi işler o kadar gereklidir ki, aynısı olmadan cennetin krallığına ulaşamazlar, çünkü Tanrı onları bizim orada yürümemiz için hazırlamıştır ve bu nedenle ahlaksızlıktan kaçmalı ve oruç tutmayı ve böylesine kutsal bir şeye yol açabilecek diğer tüm araçları kullanarak kendimizi Hıristiyan erdemlerine uygulamalıyız.

22. Her ne kadar iyi işlerimiz hiçbir şeyi hak etmese de, Rab, lütfünün merhametli bir şekilde devam etmesi ve bize verdiği sözlerin değişmez değişmezliği sayesinde onları sonsuz yaşamla ödüllendirecek veya mükâfatlandıracaktır.

23. İmanları ve iyi işleri sayesinde zaten sonsuz yaşama sahip olanların, azizler ve yüceltilmiş kişiler olarak görülmesi, erdemlerinden dolayı övülmesi ve yaşamlarındaki tüm iyi eylemlerde örnek alınması gerekir; ibadet edilmez ve yakarılmaz, çünkü yalnızca Tanrı'ya dua edilir ve bu da İsa Mesih aracılığıyla yapılır.

24. Tanrı, insanların kurtuluşu için dünyada tek bir Kilise seçmiştir ve bu Kilise'nin tek başı ve temeli vardır, o da İsa Mesih'tir.

25. Bu Kilise, dünyanın kuruluşundan önce Tanrı tarafından seçilen ve kutsal bir çağrıyla çağrılan, Tanrı Sözü'nü takip etmek için birleşen ve Tanrı'nın onlara orada öğrettiği her şeye inanan inananlardan oluşan bir topluluktur ve korkusuyla yaşıyor.

26. Bu Kilise başarısız olamaz veya yok edilemez; sonsuza kadar var olmalıdır.
27. Tüm insanların bu Kiliseye katılması ve onun birlikteliğine devam etmesi gerekir.
28. Tanrı bize yalnızca Sözü aracılığıyla talimat vermekle kalmamış, aynı zamanda bizi İsa Mesih'le birleştirmenin ve bizi onun yararlarına ortak kılmanın bir yolu olarak ona eklenecek bazı kutsal törenleri de emretmiştir ve Yeni Ahit'e göre Kilise'nin tüm üyeleri için ortak olan yalnızca iki tanesi vardır. Yani Vaftiz ve Rab'bin Sofrası.
29. Mesih, evlat edinilmemizin bir kanıtı olarak Vaftiz sakramentini başlattı ve bu sayede İsa Mesih'in kanıyla günahlarımızdan arındık ve yaşam kutsallığında yenilendik.
30. Gerçek ve diri bir imanla ve Tanrı'nın anlaşılmaz erdemiyle, Mesih'in etini etkili bir şekilde yemek ve kanını etkili bir şekilde içmek amacıyla, ruhlarımızın beslenmesi için Kutsal Akşam Yemeğini veya Evharistiya'yı başlatmıştır. Kutsal Ruh'la ve böylece kendimizi Mesih'e en yakın ve ayrılmaz biçimde birleştirerek, O'nda ve onun aracılığıyla ruhsal ve sonsuz yaşamın tadını çıkarırız.
31. Kilisenin, bu amaçla görevlendirilenler tarafından iyi eğitilmiş ve iyi bir yaşam süren, ayrıca Tanrı Sözü'nü vaaz edecek, kutsal ayinleri yönetecek ve Tanrı'nın sürüsünü bekleyen bir papaza sahip olması gerekir. Mesih (iyi ve kutsal bir disiplinin kurallarına göre), ilkel Kilise tarzını takip ederek yaşlılar ve hizmetlilerle birlikte.
32. Tanrı, halkı yönetmek için krallar ve yargıçlar atamıştır ve bu emir gereğince, yalnızca korku için değil, aynı zamanda vicdan adına da, olan her şeyde, halkın onlara tabi ve itaatkâr olması gerekir. Kralların Kralı ve rablerin Rabbi olan Tanrı'nın Sözü'ne uygundur.
33. Son olarak “Havarilerin İncancını”, “Rab'bin Duasını” ve “On Emir'i” imanımızın ve bağlılığımızın temelleri olarak kabul etmeliyiz.

EK 4

Goldberg-Poch, Mira. *WALDENSIANISM AND ENGLISH PROTESTANTS: THE CONSTRUCTION OF IDENTITY AND CONTINUITY*. Canada: University of Ottawa, 2012.s.168-170

Angrogna'nın 12 Eylül 1532 tarihli Önerileri: Chanforan Sinodu Kararları

“Rabbimizin 1532 yılında Angrogna’da tartışılan önermeler. Ve Eylül ayının 12. Günü. Tüm papazların ve halkın huzurunda, İlk gün, bir Hıristiyan için herhangi bir şekilde yemin etmenin yasal olup olmadığı tartışıldı”.

C. 1. Hıristiyan, Aziz Matta 5. Bölüm’de yazılı olan sözlere aykırı davranmaksızın Tanrı adına yasal olarak yemin edebilir. Sonuç şu şekilde belirlenir: Yemin eden biri, yemin edebilmek için Tanrı’nın adını boş yere kullanmaz. Yemin Tanrı’nın yüceliğine, komşusunun ve Tanrı’nın yararına olduğunda Tanrı’nın adını boş yere kullanmaz; kişi mahkemede yemin edebilir, çünkü otoriteyi elinde tutan kişi, ister sadık ister sadakatsiz olsun, Tanrı’nın otoritesini kullanır ve bu nedenle yemin belirli bir şekilde verilir. Tanrı’nın adı üzerine yemin etmek niyetindeyiz vs.

C. 2. Tanrı’nın buyurduğu dışında hiçbir işe iyi denmez. Tanrı’nın yasakladığı işler dışında hiçbir işe kötü denmez. Tanrı tarafından yasaklanmayan dışsal işlere gelince, insan günahsız olarak verilen sonuca göre bunları yapabilir ya da yapmayabilir. İlk iki önerme inançlı insanlar tarafından sezgisel olarak bilinir. Gözünüze iyi görünen her şeyi yapmayacaksınız, size buyurduğum her şeyi bölümün sonuna dek yapacaksınız. Yalnız ve yalnız benim sana buyurduğumu yapacaksın; sözüme ne bir şey ekleyecek, ne de çıkaracaksın; yalnız sana buyurduğumu yapacaksın. Sağa ya da sola dönmeyeceksin, yalnızca sana buyurduğumu yapacaksın ve bütün dışsal işlerinde kuralın bu olacak; ne türden olursa olsun dışsal işlere kadar her şeyi yapabilirsin. Öyle ki, seni Tanrı’nın buyruğu olan sevgiye karşı gelmeye yöneltmesinler. Yasak olana da karşı gelmeyin, yani kendinize yapılmasını istemediğiniz bir şeyi komşumuza yapmayın.

C. 5. Auricular itiraf Tanrı tarafından emredilmemiştir. Kutsal Yazılara göre, bir Hristiyan'ın gerçek itirafının, onur ve yüceliğın kendisine ait olduğu Tanrı'ya itiraf etmek olduğu sonucuna varılmıştır. Ve aynı şekilde sadece ona itiraf edilir. İkinci itiraf, Aziz Matta 5. bölümde ve Aziz Yakup'un son bölümünde gördüğümüz gibi, kişinin komşusuyla barışmasıdır. Üçüncüsü ise Aziz Matta 18. bölümde, benimle ilgili günah işleyen biri hakkında, yani onun bana değil, benim ona gitmem gerektiğini bilmemdir. Ve eğer ne benim tarafımdan, ne tanıklıklarla, ne de bütün cemaat tarafından düzeltilmek istemezse. Ve böylece alenen günah işlediğı için, günahını alenen itiraf etmelidir. Kutsal Yazılarda başka bir itiraf şekli bulamıyoruz vs.

C. 6. Pazar günleri çalışmanın durdurulması Tanrı tarafından bir Hristiyan'a yasaklanmamıştır. İncillerde gördüğümüz gibi, bir kişi Pazar günü çalışsa bile günah işlemeyeceğı sonucuna varılır. Ayrıca Galatyalılar 4. Bölümde ve Koloseliler 20. Bölümde de belirtildiğı gibi, yine de hizmetkârlarımıza karşı hayırseverliğimizi göstermeliyiz. Ayrıca Tanrı Sözü'ne zaman ayırmak için, Tanrı'nın onuruna ve yüceliğine saygı duyan biri olarak o gün çalışmayı bırakmalıyız.

C. 7. Dua için sözcükler gerekli değildir.

C. 8. Diz çökmek, belirli saatler, başın açılması ya da diğer dışsal şeyler dua için gerekli ya da zorunlu değildir. Aziz Yuhanna'da 4. Bölümde bulduğumuz gibi, ilahi tapınmanın ruhta ve gerçekte olmadığı sürece yapılamayacağı sonucuna varılır: Tanrı ruhtur ve onunla konuşmak isteyen kişinin ruhla konuşması gerekir. Sözcükler ve diğer dışsal şeyler, kişinin Tanrı'ya karşı duyduğu sevgi gibi, komşusuna karşı duyduğu büyük sevgiyi ifade etmekten ve göstermekten başka bir şey yapmaz.

C. 9. El koyma gerekli değildir. Her şeye rağmen elçilerin bunu kullandığı sonucuna varılır. Ve eski babalar: yine de dışsal bir şey olduğu için, her kişinin özgür seçiminde olacaktır.

C.10. Bir Hristiyan'ın düşmanından her ne şekilde olursa olsun intikam alması yasal değildir. Aziz Matta'nın 5. Bölümünde bulduğumuz gibi, bu önerme kendi içinde açıktır. Aziz Pavlus Romalılar 12'de ve Aziz Petrus birinci bölümde vs.

C. 11. Hristiyan, suçlu olan Hristiyanlar üzerinde yargı yetkisini kullanabilir. Aziz Pavlus Romalılar 13, Korintliler 6 ve Aziz Petrus'un ilk mektubunda gördüğümüz gibi önerme açıktır.

C. 12. Hristiyan'ın oruç tutması gereken belirli zamanlar yoktur. Bu Kutsal Yazılar'ın tamamında açıktır, çünkü Tanrı'nın bunu emrettiği görülmemiştir.

C. 13. Evlilik, hangi sınıftan olursa olsun hiç kimseye yasaklanmamıştır.

C. 14. Dilediklerine evlenmeyi yasaklayanlar şeytani bir öğreti öğretmiş olurlar.

C. 15. Bir bekâret devleti ya da düzeni kurmak şeytani bir öğretilerdir.

C. 16. Süreklilik armağanına sahip olmayan biri evlenmekle yükümlüdür. Sonuçlar, öğretiyi ilgilendirdiği kadarıyla yeterince açıktır: Birincisi, Yaratılış'a göre hiçbir erkeğin yalnız kalması iyi değildir. İkincisi, Aziz Pavlus'un 1. Timoteos bölüm 4'te bulduğumuz gibi açıktır. Üçüncüsü de Kutsal Yazılar'da temeli olmadığı için açıktır. Dördüncüsü, Pavlus'un birinci mektubunun 7. bölümünde Korintlilere yazdığı gibi, en doğrusudur.

C. 17. Bütün tefecilik Tanrı tarafından yasaklanmamıştır. Bu açıktır, çünkü Tanrı komşusuna zarar veren tefecilik dışında tefeciliği yasaklamamıştır, tıpkı kendine yapılmasını istemediğin bir şeyi başkasına yapmamanın yasada yer alması gibi.

C. 18. Aziz Luka'da geçen "vermek" vb. sözcükler tefecilikten söz etmez. Bu önerme açıktır, çünkü Mesih sadece komşularımıza karşı nasıl davranmamız gerektiğini öğretmekten ve birbirimize karşı uygulamamız gereken hayırseverlik görevinde birbirimize borç vermekten, yani sadece fakirlere borç vermek değil, aynı zamanda zorunluluk gerektiriyorsa vermek gerektiğini öğretmekten başka bir şey kastetmemiştir.

C. 19. Hâlihazırda kurtulmuş olan ve kurtulacak olan herkes dünyanın kuruluşundan önce seçilmiştir.

C. 20. Kurtulmuş olanlar kurtulmamış olamazlar. Birincisi, Aziz Pavlus'un Efesliler'e yazdığı 1. Bölümde bulduğumuz gibi açıktır. İkincisi de Romalılar'da 8. Ve 9. Bölümlerde yer alır. Kim özgür iradeyi ortaya koyarsa, Tanrı'nın önceden

belirlenmişliğini ve l tfunu tamamen inkâr etmiş olur. Romalılar'da, Galatyalılar'a Mektup'ta ve Efesliler'e Mektup'ta da gördüğümüz gibi bu çok daha açıktır.

C. 22. Tanrı Sözü'n n hizmetkârları, Kilise için büyük bir yarar sağlamadıkça bir yerden başka bir yere gitmemelidirler.

C. 23. Bakanların ailelerini beslemek için bazı özel mallara sahip olmaları havarilerin mal paylaşımına aykırı değildir.

ÖZET

12. yüzyıl Fransa'sında ortaya çıkan ve Katolik Kilisesi karşıtı bir akım olan Valdocular, Hristiyan tarihinde önemli bir yere sahiptir. Protestan reformundan yüzyıllar önce Kutsal Kitap'ı yerel dile çeviren ve aynı şekilde Kutsal Kitap'ı yegâne otorite kaynağı olarak gören Valdocular, Protestan reformuna zemin hazırlamışlardır.

Pierre Valdo ile ortaya çıkan Valdocu akımı, halka açık vaazlar ile başlamış, zaman içerisinde sistematik bir akım haline gelmiştir. Katolik Kilisesi'nden bağımsız bir şekilde vaaz veren Valdocular, Kilise tarafından aforoz edilmiş ve zulme uğramıştır. Zulümlerden kaçmak ve hayatta kalmak için tüm Avrupa'ya yayılmışlardır. Daha sonra Protestan reformunu benimseyen Valdocular günümüzde varlıklarına devam ettirmişlerdir.

Giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşan araştırmamızda birinci bölümde Valdocuların ortaya çıktığı dönemin genel özelliklerine yer verilmiştir. İkinci bölümde Valdocuların ortaya çıkışı ve tarihsel süreci ele alınmış, üçüncü bölümde ise Valdocu akımının cemaat organizasyonu ve ayinleri incelenmiştir. Sonuçta tüm bölümlerin analizi genel bir değerlendirme yapılarak sonlandırılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Valdo, Valdocular, Havarisel Yoksulluk, Pierre Valdo, Hristiyanlık, Reform, Katolik Kilisesi karşıtı akımlar.

ABSTRACT

Originating in 12th century France, Waldensian Movement, an anti-Catholic Church movement, has an important place in Christian history. Centuries before the Protestant Reformation, the Waldenses, who translated the Bible into the vernacular and regarded the Bible as the sole source of authority, prepared the ground for the Protestant Reformation.

The Waldensian Movement, which emerged with Pierre Valdo, started with public sermons and became a systematic movement over time. Preaching independently of the Catholic Church, the Waldenses were excommunicated and persecuted by the Church. They spread all over Europe to escape persecution and survive. Later, they adopted the Protestant Reformation and continue to exist today.

In our study, which consists of an introduction, three chapters and a conclusion, the general characteristics of the period in which the Waldenses emerged are given in the first chapter. In the second part, the emergence and historical process of the Waldenses is discussed, and in the third part, the congregational organization and rituals of the Waldensian Movement are examined. In the conclusion part, the analysis of all chapters is concluded with a general evaluation.

Key Words: Waldo, Waldenses, Apostolic Poverty, Pierre Valdo, Christianity, Reformation, anti-Catholic Church movements.